

Kjøbenhavns Universitets Beskaffning og Trængsler i Krigsaarene 1657—60.

»f

Holger Fr. Nordam.

De efterfølgende Blade udgjøre paa en Maade et Supplement til mit for ikke længe siden udgivne Skrift: „De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Karl Gustav“, idet de vise Universitetslærernes Deltagelse i Kampen for Fædrelandet, en Deltagelse, som vistnok var af en meget forskjellig Art; thi medens hin bestod i den personlige Tjeneste paa „Bold og Bagt“, bestod denne væsentlig kun i Ydelse af Skatter og Afgifter. Denne var imidlertid ikke den ringeste, thi Nøden og Mangelen var den værste Fjende, Kjøbenhavn havde at stride med; den Skade, Svenskerne direkte tilføjede Byens Indvaanere, var forholdsvis ringe. Efterfølgende Afhandling omfatter ikke blot Kjøbenhavns Belejring (Aug. 1658 — Maj 1660) men ogsaa Tidrummet fra Beskyddelsen af Rustningerne til den første Svenskekrig indtil Belejringen. Den er næsten udelukkende grundet paa hidtil ubenyttede originale Aktstykker og Dokumenter, væsentlig hentede fra Konstitutiens Archiv. Som man vil se, har jeg som oftest ladet mine Kilder selv tale, en Fremgangsmaade, som ved Benyttelsen af utrykte Materialier forekommer mig den hensigtsmæssigste.

Skjønt det nærmest er Universitetets Forhold, som her ere behandlede, vil der deri kunne findes ikke faa Bidrag til de øvrige Stænders Historie; thi de samme Skattefordringer, som udgif til Universitetet, stillede i Regelen samtidigt til Hovedstadens øvrige Stænder. Det havde vistnok været det rigtigste at behandle hele Kjøbenhavns Beskatningsforhold under et; men Mangelen paa Kilder for de andre Stænders Bedkommende af samme righoldige Veffaaffenhed som Acta Consistorii gjorde en ligelig Behandling vanskelig; dog forekom det mig paa den anden Side, at jeg ikke burde lade det Kjendskab, jeg havde erhvervet mig til et Stof, som jeg i en anden Hensigt havde gennemforsket, hengaa ubenyttet, naar derved kunde meddeles Bidrag til Opklaring af Forhold, som hidtil kun have været lidet kjendte og dog have været af den største Vigtighed for hele Fædrelandet paa et vist Punkt af dets historiske Udvikling. Tillige haabede jeg ved Meddelelse af de aauthentiske Referater af Forhandlingerne paa de mange almindelige Stændermøder, som holdtes under Belejringen, at give et ikke aldeles værdiløst Bidrag til vor konstitutionelle Historie for 1660. — Jeg er ikke bleven træt af atter og atter at fremføre de samme Fordringer, saaledes som de stillede til Stænderne i det Hele og til Universitetet i Særdeleshed, fordi der er intet, som giver en klarere Forestilling om, hvilken Nød Belejringen medførte, og hvor stor en moralsk Kraft der udfordredes for at bære denne uden at forsage eller forlange Fred paa hvilketomhelst Vilkaar. Naar det imidlertid kunde synes, at Iveren for at skaffe de nødvendige Pengemidler tilveje til Krigens videre Førelse var svag nok, og den navnlig forekommer lunken i Sammenligning med den levende Fædrelandsfølelse, som vi have set Exempler paa i vor Tid, saa maa jeg minde om, at hver Tid maa bedømmes efter sin ejendommelige Maalestok. Vilde man vente at finde vor Tids

nationale Begejstring i Danmark i det 17de Aarhundrede, da vilde man tage storlig fejl, men den fandtes dengang neppe hos nogen civiliseret Nation. Det betragtedes nærmest som Regjeringens Sag at vaage over Rigets Integritet paa samme Maade, som den enkelte Stand vaagede over sine særegne Standsinteresser. At dette var en Dyd vil neppe nogen nu paaataa, meget mere ville vi nu sige, at Gnevoldsmagtens Indferelse og alt, hvad dermed fulgte, var en Straf, Folket havde fortjent ved den Uigegyldighed, hvormed det omfattede alle almindelige Statsinteresser. — Skulde nogen endnu efter Gjennemlæsning af denne Afhandling synes, at Universitetets Optræden var mere lunken end nogen af de andre Stænder, da skal det først bemærkes, at som Tiden var, er det ikke at vente, at vi skulle finde den mest levende Fædrelandsfølelse hos den lærde Stand — Datidens Lærdom var saa unational som muligt. Dertil kommer, at Universitetet fundatsmæssigt var fritaget for enhver borgerlig Skat og Tyngde, og det betragtedes derfor som et slet Exempel, som kunde have skadelige Folger for Fremtiden ikke alene for dette men ogsaa for fremmede Akademier, om det herværende Universitet ganske fattedes i Klasse med andre unprivilegerede Stænder. Endelig kan det ikke lades ude af Betragtning, at Professorernes Hovedindtægter bestode i Godsfer ude paa Landet, af hvilke de under Belejrningen naturligvis ingen Afgifter kunde erholde. De hyppige Klager over Uformuenhed o. s. v. maa derfor ikke betragtes som opstaaede af Uvillighed men som grundede. — At Regjeringen ikke undtog Universitetet eller overhovedet nogen privilegeret Korporation for Skat var en slog Foranstaltning, ikke alene fordi den almindelige Beskatning blev taaleligere ved Fordeling over en videre Kreds, men navnlig fordi Bevidstheden om alles lige Delagtighed i Om-

sjorgen for „den sidste Bys“ Forsvar derved styrkedes og bevaredes.

1. Blandt de Rettigheder, hvormed Christian den Første udstyrede det af ham stiftede kjøbenhavnske Universitet, var Immunitet eller Fritagelse for alle borgerlige Skatter og Tyngder en væsentlig¹⁾. Denne Bestemmelse havde sin store Vigtighed ikke alene for Øjeblikket, thi da maatte det vistnok være indlysende, at hvis den spæde Plantning skulde komme til Væxt og Modenhed, maatte den omhyggelig plejes, og alt fjernes, der kunde hæmme den i Væxten, men især for de kommende Tider, at ikke den Stiftelse, hvis Opgave det var i Hjemmet at meddele den danske Ungdom den Lærdom, den saalænge havde maattet søge udenlands, skulde standses i sin Udvikling ved at afgive en Del af sine endnu kun sparsomme Indtægter til Formaal, der vare Videnskaberne fremmede. I den Bekræftelse af Universitetets Privilegier, som Kong Hans udstedte 19 Maj 1482 finde vi derfor samme Bestemmelse gjentaget og forstærket²⁾. Heller ikke høre vi noget om, at denne Rettighed er bleven krænkert indtil den Tid, da Universitetet sank i Dvale (1530) for atter at opstaa i en fornyet og forbedret Skikkelse.

I Christian den Tredies Universitetsfundats af 10 Juni 1539 formanes ikke alene alle fremtidige Konger i Danmark, at de paa ingen Maade maatte tillade, at Universitetets

1) Christian 1stes saakaldte Fundats af 4 Oktob. 1478, trykt i Pontoppidans Ann. eccl. Dan. II, 672—73 og fl. St. (jfr. Regesta diplom. hist. Dan. I, 522); heri hedder det: „Inhibemus omnibus et singulis advocatis et subditis nostris, de hujusmodi doctoribus et magistris et eorum bonis et suppositis quovis modo se intromittere seu ingerere“.

2) Pontoppidans Ann. eccl. Dan. II, 677—78.

Renter og Indkomster blive anvendte til noget andet Brug; „thi det var at tjene Mammon og affkaffe den sande Guds Dyrkelse, efter som Paulus kalder Gjerrighed Afgudsdyrkelse“³⁾; men med bestemt Hensyn til den første Stifters Privilegier hedder det: „Universitetet tilligemed Doktorer og Magistre saavelsom ogsaa alle studerende, saalænge de befatte sig med Studeringer, skal nyde de Privilegier, Friheder og Herligheder, som ere dem skænkede ved den første Stiftelse, som skee ved højsøvlig Ihukommelse Kong Christian I., vor Forfader. De skulle med alle deres Tjenere være fri for alle Rigets Byrder; Universitetets Grund tilligemed dets Huse og Baaninger . . . skal til evig Tid beholde samme Frihed, som de hidtil have haft under Kannikerne og andre. Ligeledes skal og alt, hvad nyt der er opbygget paa samme Pladser, nyde samme Frihed.“ „Ogsaa alle Professorernes Enker her ved Akademiet samt Præsternes og alle deres Enker, der tjene Kirken og Skolen, skulle, saalænge de blive i Enkestand, være fri for alle borgerlige Skatter og Tyngder“⁴⁾.

Med denne Skattefrihed forblev det en Tidlang; hverken i Christian den Tredies eller Frederik den Andens Tid synes der at have været gjort Indgreb i den⁵⁾, men i Christian den Fjerdes Tid maatte de gamle Privilegier vige for den Nød, hvori Riget var kommet ved denne Konges to sidste for Danmark højst ulykkelige og ødelæggende Krige, og Universitetet maatte bære sin Del af de almindelige Tyng-

3) Christian den Tredies Historie. Dverf. 1776. I, 639.

4) Anf. Sfr. I., 682—83. Ved en Rigsraadsdom 1630 mellem Universitetet og Bergemesire og Raad i Kjøbenhavn indsluttedes „Jurisconsultorum og Medicorum Enker“ i evenstaaende Privilegium.

5) J. P. V. Jacobsens Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III. og Frederik II., Kbhvn. 1833, omtales ingen Skatter paalagte Universitetet.

der og Paalæg, hvilke dog formilbedes derved, at det som oftest om ikke altid var Skatteyderne overladt selv at bestemme Afgiftens Størrelse, eller at læmpe den efter deres Formue og Lejlighed. At give en fuldstændig Fortegnelse over alle de Paalæg, hvormed Universitetet i denne Konges Tid besvaredes, ligger udenfor mit Formaal her; saameget er dog vist, at der oftere blev lagt Beslag paa betydelige Dele af Professorernes Indtægter, og det saavel til almindelige som til mere specielle Statsformaal. Ved en saaledes i 1638 „bevilget Kontribution til Lands Defension“ udrededes 4152¹/₂ Rdlr. in Specie og 20 St. af „Professorerne med andre Doctoribus, Magistris og andre lærde med deres Enker, Børger og andre Suppositi“. For Bøngens Modtagelse udstedte Niels Trolle Kvittering, dateret 9 Januar 1640; Summen var tilvejebragt dels ved „godvillig Kontribution“ dels ved en to Procents Afgift af Rentepenge. Af en Kvittering fra Knud Ulfeld (dat. 16 August 1645) erfares, at Universitetet ved sin Rektor Dr. Klavs Plum 1645 havde erlagt 500 Rdlr., som vare udlovede „til at lade færdiggjøre det ny Bærk uden Rerreport“⁶⁾.

Begge disse Beskatninger nævnes dog kun eksempelvis, der har været andre og flere, som det imidlertid vilde blive for vidtløftigt her at opregne, hvor jeg kun agter at give en nøjagtig Udskigt over de Skatter og Tyngder, som paalagdes Universitetet i Krigsaarene 1657—60. Med Hensyn til Totalsummen af de Afgifter, Universitetet før den Tid havde maattet udrede, kan dog bemærkes, at det udtrykkelig hedder i en Erklæring, Professorerne afgav 28 Avg. 1658, at de Kontributioner, Universitetet i de sidste 18 Aar havde udgivet,

6) Begge disse Kvitteringer tilligemed „Copia af Stat og Rentepenge, som blev af Dno. Mag. Erico Olai til Commissariis fremsendt sub sigillo Rectoris 7 Januar 1640“, findes i Kongl. Archiv i en Pakte med Udskrift „Acta belli Svecici et obsidionis Hafniensis 1658—60“.

beløb sig til 60,000 Rdlr., en ikke ringe Sum for en Stiftelse, der fundatsmæssigt var skattefri.

Hvad Universitetets Indtægtskilder angaar, hvoraf disse Byrder afholdtes, da behøver jeg ikke her vidtloftig at specificere dem, da dette alt er sket dels i Jansens Beskrivelse over Universitetets Midler og Indkomster (Kbhvn 1787) dels i Engelstofts „Efterretninger om den i Maret 1796 begyndte Inddragelse af de akademiske Corpora og dermed forbundne Forandring i de akademiske Læreres Lønningsmaate“⁷⁾. Kun skal bemærkes, at der paa denne Tid ikke var noget almindeligt akademisk Fond, hvoraf Universitetslærerne lønnedes og de almindelige Udgifter afholdtes, men at det af Christian den Tredie og hans Efterfølgere Universitetet tillagte Jordegods var fordelt i 13 Corpora mellem Professorene, som selv umiddelbart oppebar Landgilde, Indfæstning og andre jorddrottlige Rettigheder, og paa samme Maade vare de Universitetet skjænkede Tiender fordelte. Foruden disse havde Universitetet endnu adskillige Indtægter, som dels tjente til Afholdelsen af de forskjellige akademiske Udgifter, dels fordeltes mellem Professorene med forskjellige Beløb i Forhold til deres Fakulteter og Embedsaldre. I udsat Kapitalformue besad Universitetets Kasse ved en Registrering, som foretoges i Juni 1658, 13,660 Rdlr., Stipendiefondet bestod, uden at regne Kommunitetets betydelige Jordegods og Tiender, af en Sum af 32,800 Rdlr.⁸⁾

2. Det første betydelige Skridt, hvorved Krigen med Sverrig forberededes, var Indkaldelsen til Mødet i Odense i Februar 1657, hvis Formaal foreløbigt dog kun angaves

⁷⁾ Engelstofts Universitets- og Skole-Annaler 1810. II, 48—65.
Jfr. Sammes: Efterretninger ang. Kjøbenhavns Universitet o. s. v. 1823, S. 39—55.

⁸⁾ Acta Consistorii, 28 Juni 1658.

at være at skaffe Midler til at sikre Rigets Grændser mod en muligt indbrydende Fjende. I Konfistoriets Aftter hedder det under 7 Januar 1657: „Læst Kongl. Maj.s Brev dat. 1 Januar 1657 om det almindelige Møde udi Odense til den 23 Februar, at did skal stiftes nogle fra Universitetet med Fuldmagt til at fornemme, hvad Hs. Kgl. Mj. vil foregive og proponere til Landsens Sikkerhed og Bedste“. Universitetets Rector Prof. theol. Dr. Jakob Knudsen, Prof. jur. Dr. Joh. Müller og Prof. med. Dr. Christen Ostensfeld bleve udsæte til Universitetets Deputerede⁹⁾. Imidlertid hedder det atter 12 Januar: „Blev læst Kongens Brev om det Møde udi Odense, som var noget lidet forandret fra det første, nemlig at de, som Universitetets Fuldmagt bekommer, ikke alene skal fornemme den høje Zvrigheds Vilje om hvis, som er til Landsens Sikkerhed og Bedste, men ogsaa at slutte. Dateret 1 Januar 1657“. I det Kongebrev, som her tilsigtes, tilskrives Rector og menige Professorer saaledes:

„Efter som vi menige Ridderstab over al vort Rige Danmark haver forskrevet at møde i vor Kjøbstad Odense med de andre Stænder til den 23 Februar førstkommendes, da bede vi eder og naadigst ville, at I retter eders Vejlighed efter nogle af eders Middel med Fuldmagt under Universitetets Segl til førnævnte Tid affted at færdige og fremskikke, da ydermere udi vores egen Nærvarrelse at fornemme og slutte, paa hvis vi naadigst til Fædernelandens Sikkerhed og Bedste agter at lade foregive og proponere“¹⁰⁾.

I Tiden, som gik forud for Mødet, forhandlede i Konfistoriet flere Spørgsmaal vedkommende Repræsentationen og

9) Om Universitetets Repræsentation paa Rigsdagene findes nogle Bemærkninger i J. E. Varsens Afhandling om Rigsdage, Landeting og Rigsraad i Danmark; Hist. Tidskr. I, 318 (hvor tillige gives en skarpsindig Begrundelse af Univ.s Berettigelse som Rigsstand).

10) Original i Konfist. Archiv, Pakken: „Acta belli Svecici“. Af det førstnævnte Kongebrev findes derimod intet Sper, hverken i Konfist. Archiv eller i Kancelliets Kopibøger (Tegnesser og Registre).

Fuldmagten. Da Rektor saaledes 19 Januar „begjærede en fuldkommen Resolution at vide om dem, som paa Universitetets Begne skulde rejse til Odensemodet“, blev bestemt, at „efterdi der ikkun rejser to paa denne ganske Bys Begne, da kunde det og være nok, at tvende alene rejser paa Universitetets Begne, og blev dertil deputerede Rektor selv og Mag. Jakob Fincke, som anlovede at gjøre Universitetet den Tjeneste, saafremt Gud sparer Helbreden“. Den 5 Februar bestemtes, at den Fuldmagt, som skulde medgives de deputerede, skulde „stiles lige efter Kgl. Mj.s fremskaffede Brev“. Dr. Thomas Bang (theol. Prof.) lovede, at hvis Mag. Fincke ikke blev ~~saarast~~, at han kunde rejse, da vilde han følge med Rektor; men da han et Par Dage efter undskyldte sig, „blev Dr. Ostenfeld overtalt til at rejse med Rectore, dersom M. Jakob ikke blev saarast“. Herved blev det da; 16 Februar udfærdigede Universitetets Notarius M. Søren Pedersen (Prof. ethices) Fuldmagten for Dr. J. Knudsen og Dr. Ostenfeld til paa samtlige Professorers Begne „at gjøre og lade, som om de selv vare tilstede“¹¹⁾. Forsynede hermed begave de deputerede sig afsted til Odense og opstode efter at være ankomne hertil deres Bolig hos M. Jakob Sperling, hos hvem de nød en gjæsteventlig Modtagelse¹²⁾. — Paa den bestemte Dag aabnedes Herredagen med en Tale af Kansleren Hr. Christen Thomsen, hvori han i Almindelighed udviklede, hvilke Kongens Begjæringer til Rigets Stænder vare¹³⁾. Derefter forelagdes der de enkelte Stænder skriftligt

11) A. C., Fuldmagten i Konsist. Domkopibog 1656—63, fol. 46 b.

12) Da denne ikke vilde modtage nogen Betaling for de Omkostninger, han havde haft ved de to Professorers Ophold i sit Hus under Herredagen, vedtoges i Konsistorium, at en Selvfandte paa 60 Løb „M. Jak. Sperlings Kvinde til Foræring skulde stilles“, hvilken ogsaa modtoges med Taksigelse. Jfr. A. C. 7 Marts og 16 Maj 1657.

13) Se P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Hist. under K. Frederik 3tes Historisk Tidsskrift. VI.

de Forbringere, som gjordes til dem. Universitetets deputerede overgaves til Overvejelse følgende

„Forflag, paa hvis Academia Hafniensis skal kontribuere til Militien¹⁴).

1. Af hver hel Bondegaard om Maaneden 24 Sk.
2. Halvparten af al visse Indkomst efter Fordebogen, enten man haver den pro persona eller pro officio.
3. Af hver hundrede Daler Rentepenge 3 Daler¹⁵), bortskyldig Gjæld tilforne aftaget. Hvis nogen befindes sine Rentepenge ikke ret at have angivet, da lide Tiltale paa sin Ære og Redelighed.“

Efter et Par Dages Overvejelse erklærede Universitetets Fuldmægtige sig herover paa følgende Maade:

„Kgl. Mj.s, vor allernaadigste Herres og Konges faderlige Forsorg for sine Lande og Riger imod alle fjendtlige Attentater velsignede Gud af det høje.

Til Militiens dertil højforuøden Underholdning og Fortsættelse, imod de Propositiones, som Kgl. Mj. naadigst haver ladet gjøre, fjender Regia Academia Hafniensis sin underdanigst Skyldighed, dennem i alle muligste Maade at efterkomme, som efterfølger:

1. Venderne af hver Helgaard at udgive om Maaneden 24 Sk. og af hver Halvgaard 12 Sk., som de til deres Husbonde, som Landgilden af dennem opbær, skal levere, at det udi samlede Summer paa behørigte Steder kan til visse Terminer erlægges. Forhaabendes underdanigst, at forarmede Bønder, som med lovlige Tingsvidner deres Armod af uhykkelig Tilfald at være forarsaget kan bevise, item øde Gods, som iligemaade kan bevises, for samme Paalæg naadigst at maatte forstaaes.

derif den Tredies Regjering af udenlandske Arkiver. I, 168—70. Chr. Thomesens egenhændige Koncept til hans Tale er meddelt af F. Hammerich i Nyt hist. Tidsskr. I, 462—64.

14) Smlign Chr. Skeels Dagbog (Danske Mag. 3 Række IV, 300—01), Beckers anf. Skr. S. 173 f. og Kapitlernes Resolution, meddelt af Hammerich anf. St. S. 464.

15) Meningen er, at Univ.s Professore og Supposita skulde betale Halvparten af den Rente, de fik ind af deres udsatte Kapitaler. 6 p. Ct. regnedes som den almindelige Rentesod.

2. Professores, som kan befindes intet andet at have end deres Stipendium at leve af, og det udi saadan Maadelighed, at hvis de den halve Part deraf skal udgive, kan Resten ikke forstrække til Livs fornøden Underholdning, mens de derudover i Gjæld og Besværing maa geraade, hvis de aldeles for Udgift af deres Stipendio ikke maa forsaanes, om de dog paa den fjerde eller tredie Del deraf at udgive maatte benaades.

3. Eftersom af ublaante Benge ulige Rente opbæres, at somme ifkun tage 4, andre 5, de fleste 6 p. Ct., om det Kgl. Mj. naadigst maatte befalde ved den tredie Del af Rentens Udgivelse, eftersom opbæres, at lade det forblive. Dog at bortskyldig Gjæld og Rentens Udgivelse imod tilstaaende Gjæld og Rentens Annammelse maatte affortes, og hvis Rentepenge i denne besværlige Tid ikke vorder erlagt, intet deraf at udgives, jørend man den kan bekomme.

Og eftersom ofte befindes Kapitaler med Renter at blive uvishede, saa at man kan ikke vide sig derpaa forsikrede, vilde Kgl. Mj. saadan Uvished naadigst optage i Kgl. Hyldest og Mildhed, at ingen paa Ære og Medelighed skulde forpligtes, som ikke kan vide sig forsikret, hvad han af Kapital eller Rente kan have at forvente. Formodendes visseligen, at enhver tro Underfaat herudi saavel sit hjære Fædernelands Konsevation og Velstand tager udi Agt, som han, paa et ærligt Navn og Rygte med sin Herres og Konges Hyldest og Naade at erlange og beholde, sig underdanigst bør at beslitte, og vide i højeste Maade Magt at være paaliggende.

Belangende fattige Enker og umyndige Børn, som med saa maadelige Kapitaler kan befindes at være forsynede, at de neppeft kan strække til Livs fornøden Ophold, vilde vores hjære Fædernelands Fader og, næst Gud, i disse Lande og Riger Enkernes og faderløses Fader og højeste Forsvar udi Naade efterlade, at de for Udgift af deres ringe maatte være forsaanede.

Den trofaste Gud lade sig dette Værk vel befalde, fordre og fremme det til sit Navns Ære, Kgl. Mj.s og vores hjære Fædernelands Velstand. Dden 26 Februarii A^o 1657.

Kgl. Mj.s vor allernaadigste Herres allerunderdanigste Tjenere
Jakob Knudsen, Acad. h. t. Rector. Christianus Ostensfeld.

m. m.

m. m.

Da dette Forslag imidlertid ikke blev modtaget, indgav de to Fuldmægtige Dagen efter et nyt, hvori de indvilligede i de tre forelagte Punkter, hvortil de dog endnu sejede følgende Klavful til mulig Afværgelse af lignende Kontributioner i Fremtiden: „Forhaabendes allerunderdanigst, at hvis som nu til vores kjære Fædernelands Konsevation og gemene Bedste i disse vanskelige Tider underdanigst udloves, Akademiet herefter paa naadigst givne og konfirmerede kgl. Privilegier til Skade og Afbræk ikke skal geraade“¹⁶⁾.

Efterat de deputerede vare vendte tilbage, afslagde Rektor 5 Marts paa Konsistorium sin Beretning om Udfaldet af Mødet og forhørte sig siden, i hvilke Terminer vedkommende vilde betale de udlovede Penge. Man vedtog at svare dem i to Terminer, Et. Hansdag og Jul førstkommende, men samtidigt hermed søgte man at undgaa Følgerne af de tidligere Paalæg; der blev nemlig 11 Marts paa Konsistoriet „talet om en Supplikation, som skal gjøres til Hs. Kgl. Mj. om gravaminibus Professorum og den usædvanlige Besværing, som de lide med Lold og andet, som fordres af deres forskrevne og tilskikkede Gods, Bøger og andet, efter at terminus var allerede expireret i Maj 1656“. Ligeledes da Supposita 15 April vare fremkaldte for Konsistorium for at mindes om at være betænkte paa Udredelsen af de paa Odenfemødet lovede Penge, „blev begjæret, at Rektor vilde mage det saa, at enhver efter Lofte maa igjen bekomme sin udgivne Haand paa udlovede Forstrækningspenge, førend de videre fra sig lægger“. Da Rektor et Par Dage efter talte med Kansleren om denne Sag, lovede denne, at den Bog, hvori en Del Professore og Supposita havde indskrevet deres Lofte om Forstrækning, skulde

16) Disse Forslag og Erklæringer ere meddelte efter Konsist. Domtepbog 1656—63 fol. 47 b. — 48 b.

han nok skaffe Universitetet udleveret fra Kancelliet, „at enhver kunde faa sin Haand igjen“¹⁷⁾.

Ikke længe efter udgik der et Paabud, der vistnok ikke berørte Universitetet direkte, men derimod kom til at hvile temmelig tungt paa dets Bønder, og derved gjorde det vanskeligere for disse at opfylde deres Pligter mod Husbønderne. Den 12 Maj 1657 udkom nemlig Kongebrev til Rektor og Professore, at de skulde gjøre den Anordning hos deres Tjenere og Bønder, „at naar enten Krigsofficerer eller Ammunition derved eller igjennem passerer, saalænge det urolige Væsen varer, de dennem med nødterstige Vogne ville forsyne“¹⁸⁾. I den Anledning gjorde ~~Lensmand Dve Skade Professorene~~ det Forslag, at de skulde have en Mand, „som Universitetets Bønder kunde lade tilsiige ordentlig og for Rejser affrive“, hvorfor det blev besluttet at sende Ridfogden Samuel Thomesen ud at anmode Hans Møller i Roskilde om at overtage denne Forretning, „og om han ikke kunde bekommes, da at anmode en anden god Mand derom, hvis Umage Universitetet gjerne vilde forskyldde“. Da det imidlertid ikke lykkedes Ridfogden at faa nogen til at overtage Forretningen, vedtog man at anmode Byfogeden i Roskilde, „som havde Indseende med Kapitlets Bønder at lade tilsiige og affrive“, at han vilde paatage sig samme Umage med Universitetets¹⁹⁾.

3. Den 1 Juni viste den danske Regjering endelig tilfulde, hvad Rustningerne havde at betyde, idet der paa denne Dag udgik en Krigserklæring mod Sverrig, noget som imidlertid

17) A. C. 18 Apr. 1657.

18) Original i Konst. Archiv („Acta belli Svec.“).

19) A. C. 19 og 22 Maj 1657.

neppe kom nogen mere skarpsynet Jagttager uventet. Nu antog Forberedelserne til at møde et fiendtligt Indfald, eller til endog selv at angribe Fjenden i hans eget Land, en bestemtere Karakter, og som Følge deraf bleve Fordringerne til Folkets Bistand dels ved personlig Tjeneste dels ved Udredelsen af Skatter større og mere tvingende. Beboerne i Nærheden af Kysterne, og saaledes ogsaa en Del af Universitetets Tjenere, blev opbudte til Strandvagt; kun enkelte fritoges, som Universitetets Fisker ved Langvads Dam, der „blev forskaaet for Mønstring, Strandvagt og deslige, dog at han sit tilbørlige Gevær haver og holder i Beredskab og tillige med andre til Tid og Sted sig forføjer, om (det Gud forbyde) fiendtlig Indfald blev foretaget at skulle ske“²⁰). — Da St. Hansdag nærmede sig, mindedes Rektor i en Skrivelse fra Krigskommissærerne Dve Gjedde og Christen Skeel om med det første at levere de udlovede Penge til Landkommisærerne i Sjælland Lave Beck til Førslev, Landsdommer paa Laaland, og Otto Powisch, kgl. Befalingsmand paa Fredriksborg Slot, „eftersom Pengene til Mynstermaaneder og anden Fornødenhed udtrævedes“²¹). Pengene vare ogsaa rede, thi Dagen efter, 23 Juni, kvitterede fornævnte Kommissærer 1) for 632 Rdlr. 3 Ort 11 $\frac{1}{2}$ Sk., der var en Fjerdedel af Professorernes visse Indtægt i Aaret 1657 af Jordegods, 2) for 6584 Rdlr. 1 Ort 22 Sk., som udgjorde en Fjerdedel af Renten, Professorer og Supposita havde af deres udsatte Kapitaler. Af denne Sum havde alene Magrete fl. Dr. Jørgen Fiurens paa egne og sine to Sønners, Dr.

20) Jfølge et Brev af 6 Juni 1657 fra Henrik Meyn, Aidesjebeg paa Kjøbenhavns Len, indført i Acta Consist.

21) Orig. i Konfist. Arch. (A. b. Sv.).

Henrik F. og Thomas Fiurens Begne erlagt omtrent Tre-
diebelen²²⁾.

I den følgende Maaned skete der ikke noget direkte Paa-
læg, men den ny Forhøjelse i Told- og Konsumtionsafgifterne
(af 21 Juli 1657) ramte ligesaavel Universitetets Lærere, som
dets undergivne²³⁾. — Imidlertid foregik det almindelige aarlige
Rektorsskifte, idet Dr. Jak. Knudsen traadte af, og Dr.
Chr. Ostenfeld overtog Embedet, og indtog første Gang
sin Plads i Konsistorium som Rektor den 14 Juli. Han fik
snart Lejlighed til at virke for Bevarelsen af Universitetets
Privilegier, da nogle Supposita indkom med Klage over,
~~at de vare ved Borgerstads Råd tilsagt at skulle holde Tje-~~
nere paa Bagt. Efterat Rektor havde fremstillet Sagen
Konsistorium, „blev sluttet, efter som Hs. Exc. Hr. Kansler
haver affondret sig fra alle verdslige Forretninger²⁴⁾, at

22) Kvitteringerne tilligemed de originale Erklæringer om Rentpenge fra
alle Professorer og Supposita findes i Konsist. Arch. (A. b. Sv.).

23) Trykt i Henrik Sædes Samling af Forordninger fra 1643 til 1666.
Kbhvn. 1667, S. 195—201.

24) Døde kort efter, 5 August, jfr. A. C. sin. Dag: „Proponerede Magn.
Rector, efter som det havde behaget den almægtige Gud at til sig kalde
fra denne Dødelighed Hs. Exc. Hr. Christen Thomæsen Se-
hested, Kgl. Mj.s Kansler, dette Kgl. Universitets og den geistlige
Ordens meget gunstige Patron; og altid haver været her udi Univer-
sitetet en berømmelig Observant, naar den alvidende Gud af sit
hemmelige Raad Kansleren borttager, saavelsom naar Hs. Kgl. Mj.
eller Hs. Kgl. Højhed henkalder, da for deres høje Meriter, med hvilke
de Universitetet og den geistlige Orden haver sig obligeret, at paren-
teres over dennem næste Dag efter Begravelsen publica oratione af
en Professore; og Hs. Exc.s store Gunst, at den Stund han haver
været Kansler, Universitetet og den ganske litterato ordini betet, ud-
fordrer særdeles Ihukommelse og største Berømmelse; at Collegæ der-
fore vilde vel gjøre og nu besliger om, hvem ex Professoribus samme
Oration skulde holde. Hvorpaa blev svaret, at det kom den Professori
til, som var næst efter den, som senest saadan Parentation havde holdet.
Og efter som befandtes, at Dn. Episcopus, D. Svaningius senesten havde

Magnificus Rector talede med Hs. Exc. Hr. Rigens Hofmester derom, andragendes Universitetets ydmygkelige Begjæring, at de maatte nyde deres Privilegier og være forstaaede for al borgerlig Lyngde. Til hvilken Ende og blev for godt anset paa en Memorial at andrage, hvad Reccessen om geistlige Personers Privilegier formelder, og at Academiæ Supposita, som ere nogle faa familiæ, bruger ingen borgerlig Næring, mens med daglig Udgift til Husholdnings Fornødenhed ere Borgerstabet gavnlige, hvilken Udgift tilforn er beregnet at beløbe af Universitetet og dets Suppositis 40,000 Rdlr.; og nu nyligen i højeste Maader langt over Borgerstabet, som kunde være ligesaamange i Tallet som de, kontesteret deres Affektion med Udgift til Fædernelands Bedste. Da Sagen blev forebragt for Rigets Hofmester Hr. Jochum Gerstorf, svarede han, „at saadant hverken med hans Bidskab eller med hans Vilje var stet, og lovede, at han baade herudi saavelsom ellers udi al anden Occasion vilde altid være Universitetet bevaagen, at de ved deres Privilegier kunde konserveres“²⁵⁾.

parenteret over Prindsen (formodentlig den udvalgte Prinds Christian V, der døde 1647), højskørlig Ihufommelse, da tilfaldt Ordenen, at D. Bangius nu parenterede. Hvilket der Mag. Rector D. Bangio foreholdt, paatog han sig mere majorum at efterkomme. (Zfr. Binding: Regia Acad. Hafn. p. 47). — End blev proponeret af Magn. Rectore, efterdem sædvanligt var, at Professores stiftedes til at vaage over Hs. Exc.s Lig, tvende hver Nat, ligesom tilforn stet var over Hs. Exc.s salige Frues og H. Holger Rosenkrandses Lig, som begge døde der udi Huset, Collegæ vilde samtykke, at saadan Vaagen til Taknemmeligheds Tegne nu ogsaa blev efterkommet. Hverpaa blev sluttet, at naar der begyndtes at vaage, da tvende Professores hver Nat vaagede, og det ordine; nemlig en af superiorum Facultatum Professoribus tilligemed en af Philosophis. Og hvis en Professor det ikke kunde efterkomme den Nat, som Ordenen hannem tilfaldt, da at bede en af Collegis for sig, og derimod siden vaage i hans Sted.“

25) A. C. 30 Juli og 1 Avg. 1657.

Først til Jul skulde den anden Halvdel af den af Universitetet udlovede Kontribution betales, men alt længe før opstod der Trang til den. Rektor berettede 11 Avgust i Konsistoriet, at han samme Dag „ved en Renteskriver var nogle Gange af samtlige her tilstedeværende Rigens Raad meget venligen og slitteligen ombedet, at han paa deres Begne vilde hos Universitetet anholde, at det en godvillig Forstrækning vilde gjøre af den udlovede Kontribution, paa det at Molkens Ryttere, som her ligge og ere Borgerskabet til stor Fortred og Besværing, kunde betales, og Byen dennem saa entlediges. Svortil højbemeldte Rigens Raad begjærede at forstrækkes først 1300, siden 1500, endelig 3000 Rdlr.“ Professorene opfordredes nu venligst til at erklære sig om, hvormeget de mente, de kunde bringe tilveje. De svarede, at de „samtlige ønskede, at deres Evne til at undsætte denne store Fornødenhed og efterkomme Rigsraadets meget venlige og indstændige Begjæring var saa stor, som deres Vilje var færdig til saadan Forstrækning gjerne at udgjøre. Men eftersom nogle ikke havde sig til saadan Forstrækning beredt, og nogle ikke havde i denne Tid noget af deres Gjældnere bekommet, befandtes herudi stor Besværlighed.“ Imidlertid bekvemmede de fleste Professore og Supposita sig strax til at erlægge Halvdelen af den Kontribution, de ellers først skulde indbetale til Jul, og 13 Avgust kvitterede Landkommisærerne for Modtagelsen af 2800 Rdlr.²⁶⁾

Det foran omtalte Forsøg paa at paalægge Supposita de samme Byrder som Byens øvrige Borgere blev langt fra det eneste, og Universitetet maatte oftere værne om sine un-

26) S. A. C. 11 Avg. findes Regnskabet over disse Penge tilligemed Kvitteringen indført, jfr. Domkopibogen fol. 136—137.

bergivne. Forbringen paa deres Fritagelse for almindelige Paalæg støttede sig dels til Universitetets gamle Privilegium paa Skattefrihed, dels paa et Kongebrev af 21 Febr. 1644 til den daværende Rigshofmester Korfits Ulfeld, hvoraf Folgen var bleven, at Supposita vare blevene fritagne for Indkvartering under den forrige svenske Krig, da Borgemestere og Raad havde forsøgt at paalægge dem denne Byrde. Denne Gang opkom Spørgsmaalet derved, at Byens Tjenere havde anvist nogle Soldater Indkvartering hos Universitetets Boghandler Jochim Moltken. I den Anledning tilskrev Rektor Byens Øvrighed følgende ved sin hele Tone ret karakteristiske Brev²⁷⁾:

Velvise Borgemestere og Raad!

Næst en lykkelig Dags Dnsse og min beredvillige Tjenestes Erbydelse: Efter som Jochim Moltken, dette kgl. Universitet's Suppositum, beklager sig med Indkvartering at være besvaret, og det, som angives, efter Borgemestere og Raads Anordning, hvilket er imod vel bemeldte kgl. Universitet's ældgamle Fundatser og højst benaadede kgl. Privilegier cum clausula: Sub poenis et indignationibus; hvilke bemeldte kgl. Fundatser og Privilegier endog i alsomfarligste Krigtider indtil denne Tid ere blevene usforfrankede, og haabes aldrig den Tid skal komme i vores Fæderneland, at samme Privilegier skulle blive forsvækkede; og bemeldte Suppositum i den af Universitetet udlovede Kontribution sig meget godvillig haver ladet befinde, og derfor ikke tvende Øvrigheder kan svare, er jeg paa for^{ne} Universitet's Vegne af velvise Borgemestere og Raad, som mine højærede Venner, paa det tjenstvilligste begjærendes, at de udi den højeste Øvrigheds Gravarelse, som samme sit kgl. Universitet's Fundatser og Privilegier med kgl. Ed bekræftet haver, ej ville tilstede, at sig Novitet nu ved saadan Anordning se skulle, som til Konfusion og Uenighed Udseer haver, paa det vi ikke skulle

27) Afskrift i Domkøpbogen fol. 115.

have Marsag til os paa tilbørlig Steder at beklage. Befalendes eder samtlige den højeste Gud i Vold. Kjøbenhavn den 25 Augusti Aar 1657.

Christianus Ostensfeld D.
Reg. Hafn. Acad. Rector.

Da ikke længe efter endnu et andet Suppositum, M. Anders Gundtsov, indkom med en lignende Klage over Borgemestere og Raad paa Christianshavn, som den der tidligere var ført over Dyrigheden i Kjøbenhavn, lod Rektor sig ikke nøje med at tilskrive hine et Brev ligt med det foranførte, men han foreslog 13 September i Konsistorium at indgaa med ~~en Begjæring til Kongen, „at Universitetets Supposita maatte~~ forskaaes for Bøgt og Indkvartering og deslige borgerlige Lyngder, eftersom adskillige sig beklager at være om Bøgt tilfagt og en Del pantet“. Dette Forslag „befaldt Professoribus meget vel“, og Dagen efter indgik et Andragende til Kongen, hvori ikke alene de tidligere Benaadninger ligesaa Christian den Førstes Tid paaberaabtes, men ogsaa Kongens egen Befrættelse af disse, hvori det hed, at han dette sit Universitet „udinden sin lgl. Hægn, Værn, Fred og Beskjærmelse besønderligen vilde beskjærme og forsvare“, medens der tillige truedes med, at hvis den attraaede Frihed ikke beholdtes, vilde Universitetet ikke være istand til at betale den resterende Del af den udlovede Kontribution²⁸⁾. Det sidste Argument har formodentlig været det kraftigste, da den Hjælp, man ønskede af Universitetet, ikke indskrænkede sig til hin Sum. Et Par Dage før havde nemlig Rigsraaderne Chr. Skeel og Otto Krag tilskrevet Rektor et Brev (af 12 Sept.), hvori de un-

28) Afskrift i Domkopibogen fol. 140, jfr. A. C. 13 Sept. 1657.

der Bevidnelse af Rigets Nød²⁹⁾ „venlig ombede ham, han vilde bemøje sig det hæderlige Universitet derhen at disponere, at enhver, som enten har Penge, Guld eller Sølv, som de nogenlunde kunde miste, de saadant til Kronens og deres Fædernelands Tjeneste ville laane og forstrække“ mod nøjagtig Forsikring af Kapital og Rente³⁰⁾. Rektor forelæste dette Brev for samtlige Universitetets Professore og Supposita og bad dem „sig herpaa med forderligste til Landsens Bedste at resolve“; men da de to Rigsraader nogle Dage efter ved en Rentestriver begjærede skriftligt Svar angaaende den begjærede Forstrækning af Guld og Sølv, svarede han temmelig spydigt, „at Universitetet ikke vidste nu, hvem det havde som Supposita at tilsiige, efter som en Del af dem, som hidtil havde været under Universitetets Jurisdiktion vare af Byens Bestjente blevne pantede, og en Del med Panttagelse truede“. Dog skulde, sejede han til, Rigsraadet ikke tvivle paa, „at han jo af yderste Vindfibelighed deres Begjæring skulde efterkomme“. Da Rektor, efter at have berettet dette, atter opfordrede sine Kolleger til at give Svar, blev dette, „at Professoros ønskede gjerne at efterkomme Rigens Raads Begjæring; men lidet at forstrække kunde intet hjælpe, meget havde

29) Hvor ubefindig den danske Regjerings Krigserklæring var, ses tilstrækkeligt af følgende Ytringer i Indledning til Brevet: „M. R. Det er hannem saavel som enhver fornuftig mere end nok bekendt, hvad Mangel og Besværing for Penges Middel, denne Krig med at udføre, findes. Og endog vi ikke andet end Stændernes Villighed ubi alt, hvis af dennem er begjæret, maa berømme, saa haver saadant dog ikke kunnet strække til den Kapital, som disse Tider udfordrer.“ Ikke engang de første forholdsvis mindre besværlige Krigsmaaneder kunde afholdes uden overordentlige Besætninger! Videre Oplysning om Rigets store Nød, inden Krigen endnu ret var begyndt, kan findes i nogle mærkelige Breve fra Krigskommissærerne Dre Gjedde og Chr. Steel (Gehejmearch. „Rigens Raads Breve“, Pallen 61). Jfr. Danske Mag. 3 Række IV, 310 f. 316.

30) Afskrift i Domkopibogen fol. 141.

de ikke³¹⁾. Og herved synes det da ogsaa at være blevet, thi rigtignok mindede Rigets Hofmester engang om at give Svar, og Rektor sagde til Professorerne, „at han ikke uden stor Fortænkelse længere kunde forholde Svar til de to Rigens Raad“; men da Biskopen, som den Dag var tilstede i Konsistoriet, havde sagt, at „da han havde faaet et særdeles Brev af Rigens Raad anlangende samme Forstrækning og han stod udi Traktats med deres Excellenser om sær Forsikring, og derfor ikke kunde give sit Botum med i Konsistorium“, fandt Professorerne for godt at udsætte Svaret til et mere fuldtalligt Møde, hvor ogsaa Supposita vare tilstede³²⁾. Et saadant har imidlertid neppe nogensinde fundet Sted, og Sagen faldt dermed formodentlig hen for denne Gang.

Imidlertid havde Rigshofmesteren i Anledning af Universitetets Bønsskrift om Indkvarteringsfrihed for Supposita modtaget et Kongebrev (af 21 Sept. 1657), hvorved det paa lagdes ham at undersøge Andragendets Beskaffenhed og gjøre den Anordning, „at med Akademiets Betjente og dets Suppositis vorder forholdet, som tilforn i lige Tilfælde udi Krigstider haver været brugeligt“³³⁾. Rigshofmesteren havde givet Rektor Løfte om at være Universitetet til Hjælp saavel i dette som i andre Tilfælde, og han udstedte i den Anledning en Befaling til Borgemejstre og Raad, uden at denne dog synes at have haft den forønskede Virkning, hvorom følgende Konsistoriebeslutning vidner: „Efter som Supposita beklager sig, at Hs. Excellenses Hr. Rigens Hofmesters Befaling ikke er efterkommet, saa at deres fratagne Gods dennem igjen tilstilles, men de paa ny til Bagtholden tilsiges og med Godsens Fratagelse trues, da saadan Bold at gives Hr. Rigens Hof-

31) A. C. 15 og 19 Sept. 1657.

32) A. C. 23 Sept. og 3 Okt. 1657.

33) Bekræftet Afskrift i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

mester tilfjende, og om den ikke derved kan forekommes, at supplere til Kgl. Maj. derom³⁴⁾. — Da en anden Klasse af Universitetets undergivne, dets Bønder, paa samme Tid ligeledes vare temmelig haardt trykkede, blev det anseet for „højnødvendigt at ansøge Kongen om, at disse maatte forskaaes for Afgifter³⁵⁾, en Begjæring, som dog neppe er bleven indgivet, da Professorerne formodentlig snart indsaa, at de ikke kunde vente den opfyldt.

4. I de sidste Maaneder af 1657 ligesom i Januar 1658 blev ingen ny Byrder paalagte Universitetet, efterat det tilligemed de øvrige Stænder i Oktober havde modtaget Krigskommissærerne Dve Gjeddes og Chr. Skeels Regnskab „for hvis Penge, de siden Krigens Begyndelse til Flaadens samt Militiens Fornødenhed havde udgivet³⁶⁾. Den resterende Del af den i Odense udlovede Kontribution kom kun langsomt ind, og Rektor maatte oftere minde om den, da Krigen paa engang flyttedes fra Halsøen over til Verne, idet Karl Gustav gjorde sit eventyrlige Tog over de tilfrosne Belter og Sunde, saa Hovedstaden, der hidtil syntes sikker for Krigens umiddelbare Fare, pludselig saa sig udsat for en Belejnings Nød.

Saa snart Budskabet om Kong Karls Landgang paa Fyn naaede Kjøbenhavn, sammenkaldtes alle Stændernes deputerede (2 Febr. 1658) paa Slottet, hvor Kongen ved

34) A. C. 22 Okt. 1657, jfr. 17 Okt. s. A.

35) A. C. 17 Okt. Et andet Vidnesbyrd om, hvor haardt Bøndestanden paa denne Tid trykkedes, afgiver den kgl. Forordning, hvorved „Udlæg i Bøndernes Korn og Foder i disse Tider“ forbydes, dat. 15 Okt. 1657 (aftrykt i Gødes Saml. af Forordninger 1643—66, S. 205).

36) Kgl. brev af 12 Okt. 1657 til Dr. Ostenfeld om at møde paa det islandske Kompagnis findes i Original i Konsist. Arch. (A. b. Sv.). Jfr. Stændernes Kvittering, Nyt hist. Tidsskr. I, 465.

Rigets Hofmester lod dem minde om deres edsvorne Trofskab og opfordre til uden Hensyn til deres Privilegier at hjælpes ad med at bære Krigens Byrder. „Efter fuldendte Oration traadte Hs. Exc. Hr. Rigens Hofmester til Magnificum Rectorem og bad hannem, at han vilde tale med sine Collegis om en Bihjælp til forestaaende Indkvartering i befrygtede Byens Bestolding og algerne Fare, og Universitetets Resolution hannem med forderligste at notificere. Hvilket Magn. Rector anlovede.“ — Strax efter blev der holdt Møde af samtlige Professorer og Supposita, og det blev besluttet at sende M. Rasm. Guev. Brochmand og Sr. Hans Matthiesen Mecklenborg³⁷⁾ som deputerede til Verstorf for at udvirke, „at Hs. Exc. gunstig sig vilde lade sig befalde, snarest muligt at befordre den tilfagte fgl. Befaling til Universitetets og Byens deputatos, anlangende en Proportion udi disse nødvendige oneribus at gjøre imellem Universitetets Supposita og Borgereskabet; og at Professores actu docentes, som ere iffun atten i Tal, og mesten fattige Mænd, som intel andet have at leve af end deres Stipendium, hvilket de nu en lang Tid ikke haver kunnet nyde formedelt Bondernes strænge Medfart, — maatte for Indkvartering forskaaes. Og eftersom deres vitæ professioni er imod selv at tractere arma, at da Hs. Kgl. Mj. vilde naadigst lade sig befalde, at det ved andre, som af Kaptajnerne i deres Sted kunde frembringes, for en billig Penge maatte forrettes; og derhos tage sit tro og lydige Universitet i fgl. Skjærm og Hegn imod befrygtede militarisk Insoleus³⁸⁾. — Dagen efter (3 Febr.) udkom den

37) En af Univ.s anseeligste og mest bemidlede Supposita (jfr. Resens Inscript. Hafn. p. 202. 205, og det ved hans Død trykte Universitetsprogram).

38) Afskrift i Domkøpbogen fol. 153 b.

forenssede fgl. Befaling³⁹⁾, medens det tillige hedder i et samtidigt Kongebrev til Professorerne, at de Studenter, som besvemme sig til at gribe til Vaaben „maa I selv for eders Anpart tilligemed Officererne, som vi derover ville forordne, underholde, og saa for andre Soldater eller Ryttere at holde være forstaaenede, saafremt det kan betræffe den Proportion, som eder kan tilkomme“⁴⁰⁾. — Den 4 Februar samledes Universitetets Lærere og undergivne med Borgemeester Peder Pedersen, Raadmand Jakob Andersen, Stadshauptmand Frederik Thuresen, Johan Stenkul og et Par andre Borgere; men de kunde ikke komme til nogen Enighed om Forholdet i Byrderne; dog syntes det at klare sig Dagen efter, da en Del af Professorerne samledes hos den fornævnte Borgemeester; thi i dette Møde vedtoges, at Universitetet skulde holde 70 Ryttere for sin Part eller saamange Soldater, som svarede til dette Antal⁴¹⁾. Da de øvrige Stænder imidlertid ikke kunde blive enige, blev der udfærdiget et almindeligt Stændermøde til 6 Februar, „eftersom en Belejring herudi vor Kjøbsted Kjøbenhavn er at befrygte og Klagemaal over Indkvarteringsens Ulighed indkommer, idet somme ere fri og somme formeget besværede, hvorover Konfusion og Disordre foraarsages“. Paa Universitetets og Præstestabets Begne skulde Rektor og Bispen møde Kl. 9 plet om Formiddagen paa det islandste Kompagnihus for at raadflaa om en billig

39) ... „At I med det allerforderligste deputerer nogle visse af eders Middel til at konserere med Borgerstabets Middel her i Staden om Enlighed om Indkvartering og andet udi disse Tider at holde.“ Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

40) Aftrykt i mit Skr.: De danske og norske Studenter's Deltagelse i Kbhvns Forsvar mod Karl Gustav 1658—60, S. 168.

41) A. C. 4, 5 og 9 Febr. 1658. En Rytter regnedes ved Indkvarteringsberegningen lig med 3 Soldater, en Officer lig med 2, 3 eller flere Ryttere, efter hans lavere eller højere Grad.

Fordeling af Indkvarteringen med de andre Stænders deputerede, nemlig Jochum Gerstorf, Chr. Skeel, Lave Beck, Otto Powisch, „saa og vores egne Betjente Cornelius Lerche og Henrich Møller, desligeste ogsaa tvende af de ældste Borgemestere her i Byen, saa og tvende af vores øverste Rentefrivere“⁴²). Her blev da Forholdet saaledes bestemt: Adelen skulde holde 51 Ryttere, de høilærde 51, de fgl. Betjente 51, Rentefriverne særskilt 13½, Borgerstabet 433, Borgemestre og Raad særskilt 13½. Præsterne alene bleve forskaaede, i hvilken Anledning Rektor, da han berettede det i Konfistorium, erklærede, at „eftersom Borgerstabet holdt deres Præster fri for Indkvartering, vilde han ikke heller paa Universitetets Vegne, at Vor Frue Kirkes Præster skulde mere end andre af ministerio besværes“, og det uagtet „denne Stands Lejlighed i dette Fald ikke burde holdes bedre end Universitetets“, og den fgl. Befaling ikke gjorde nogen Undtagelse.

Det blev overdraget den juridiske Professor Dr. Peder Scavenius at bestyre alt Universitetets Indkvartering vedkommende, og han overtog „efter indstændig Begjæring“ det anbetroede Hverv⁴³), og udførte det med megen Dygtighed, hvorom hans endnu bevarede særdeles omhyggelige Regnskaber vidne⁴⁴).

42) Indfaldsbrevet af 5 Febr. 1658 findes i Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

43) A. C. 9 Febr. 1658.

44) I Konfist. Archiv (A. b. Sv.) findes et Bind i Folio, paa hvis Titelsblad Dr. Scavenius har skrevet: „En Richtig fortegnelse, paa hvis Indkvartering her skeede i byen, siden de Privilegerede Stender loffuede den at holde, och fornemmelig, huormange Universitati Hafniensi och dets Suppositis tilfald efter den ligning, som aff Mageo D. Rectore D. Christiano Ostensfeld tilliige med de andre stenders deputatis her i byen efter Hans Kongl. Maj. Naadigste breff, skeede

Den Indkvartering af Ryttere med deres Heste, som fra 11 Februar blev Universitetet paalagt, faldt mange meget besværlig, da de hverken havde Staldrum eller Foder til Hestene, og man anholdt derfor hos Rigsraad Dve Gjedde om, „at en publica stabula maatte anordnes og Foderatie for Penge bekommes“; han lovede at tage sig af Sagen⁴⁵⁾. — Dette var imidlertid forholdsviis kun en Ubetydelighed, et andet Uvejr traf op over Universitetet og satte Professorene i stor Bevægelse.

Blandt de store Afstaaelser, Svenskerne fordrede for Freden, var Skaane den betydeligste. Fra dette Landskab havde Professorene en Del af deres Indtægter⁴⁶⁾, og det var derfor ikke at undre over, at de bleve temmelig urolige, da de hørte, at der var Udsigt til, at Svenskerne ikke vilde indlade sig paa Fred uden mod, foruden andre Afstaaelser, ogsaa

den . . Februarij och paa D. D. Professorum och Academiæ Suppositorum vegue ubloffued, saa lunge belegringens fryct paastod, til borgerskabets forlindring at holde; Saa vel som och den taxt, en huer bleff sat for, huoreffter med Indkvarteringen siden bleff forholden aff Professoribus, som der til vare beschiede.“ Bindet indeholder meget udsørlige Regnskaber over alle Universitetet paalagte Indkvarteringer fra 11 Februar til 28 November 1658; bag i er indhæftet alle tilhørende Bilag. Veblagt er endnu en Del Indkvarteringsregnskaber for Belejringens følgende Tid. — Den 16 Juni 1659 „blev D. Scavenii Regnskab anlangende Indkvarteringen hørt og approberet og i alle Maader rigtig befunden, saa Professores hannem for hans store Umage og Flittighed paa det højeste betakkede.“ (A. C.).

45) A. C. 14 Febr. 1658.

46) Univ. havde følgende Godser i og Indtægter fra Skaane: 1) To Professorspræbender (Pædagog 1^m & 2^d), 2) Præbendet Gjorsbøj, 3) Stipendium Medicum, 4) Studiefkat af Kirkerne, 5) Anni gratiæ af Kancellidømmerne i Lunde Kapitel, 6) Indtægter af Vikarier (Vic. altaris S. Canuti Regis, vic. altaris beatæ Virginis prope horologium, vic. altaris beatæ Virginis in medio Capellæ), 7) Patronatsret til Fjødte Kirke, 8) „Hvis som gives af Vicariis novis og ordinandis“ (A. C. 19 Febr. 1658 og Domlb. fol. 160 b.).

at erholde denne Provinds. De indgik derfor med Andragende til Kongen, „at Universitetets Interesse ved Fredsmæglingen maatte have i naadigst Konsideration, paa det Studia formedelst Lønnens Betagelse ikke skulde tage saa mærkelig Skade“⁴⁷⁾. Da Kongen „naadigst lod sig befalde, at vore Gesandter, som i Roskilde traktere om Fred, bliver given paa en Memorial Professorernes Begjæring om deres Gods i Skaane at beholde“, blev Dr. Scavenius 19 Februar af sine Kolleger udvalgt til at rejse ud til Roskilde „vore Gesandter det samme at insinuere og med daglig Ansøgning erindre, at i Traktaterne maatte indføres den Generalclausula, at Universitetets i Kjøbenhavn, Kirkerne, Skolers og Hospitalers jura maatte blive beholdne, og at den Indkomst, som af gudsfrygtige fremfarne Konger i Danmark per pias legationes under Guds Havn og Straf Universitetet til evindelig Ejendom er perpetueret, derved maa forblive“.

Strax efter at Dr. Scavenius havde faaet Hvervet overdraget, begav han sig paa Vejen og indstillede sig endnu samme Dags Eftermiddag i Roskilde hos de danske Fredskommissærer Joh. Gerstorf og Chr. Steel. Da han havde forebragt dem sit Grinde, begjærede de, at han skulde levere dem en skriftlig Memorial, saa vilde de næste Morgen fremsætte Sagen for de svenske Kommissærer og anvende al deres Flid, „at Universitetet intet i nogen Maade afgif“. Scavenius affattede nu den begjærede Memorial, og i et Møde om Morgen den 20 Februar fremstillede de danske Kommissærer Sagen for de svenske, men uden Nytte; Scavenius fik det Svar, da han efter Mødet kom til dem, „at der var kun ringe Forhaabning, og at de svenske sig hverken med Ord, raisons,

⁴⁷⁾ A. C. 17 Febr. Andragendet, dat. 17 Febr. 1658, findes i Afskrift i Demkopibogen fol. 156.

eller de store Forbandelser, som Fundatsernes Overtrædere vare paalagte, vilde bevæge til Billighed". Gerstorf og Skeel raadede ham derfor, at han „for større Underretning“ selv skulde henvende sig til de svenske Kommissærer eller endog til Kong Karl, der 22 Febr. vilde indtræffe i Roskilde. Herpaa vilde Scavenius dog ikke indlade sig, men henholdt sig til den kongelige Befaling om, at de skulde varetage Universitetets Tare, og bad tillige, at Professorernes Begjæring maatte blive indført i det første Fredsudkast, som blev overleveret de svenske Kommissærer. Dette skete ogsaa; thi i det Fredsforslag, som overleveredes 24 Februar udgjorde følgende den 28de Paragraf:

„Hvad Retter, Indkomster, Friheder eller andre jura, i hvad Navn de have kunne, som til Universitetet og Professores udi Kjøbenhavn, saasom Kirker, Skoler, Høspitaler eller andre pias causas, ihvor de ligger, efter de derpaa af Arilds Tid oprettede Fundatser og fgl. udgivne Benaadninger, under Guds Havn og Straf ere perpetuerede, og udi de til Sverrigs Krone astrødne Provindsfer og Len ere beliggende, saadant skal altsammen hertester som tilforn til evig Tid, efter Fundatsernes Indhold, med alle sine Rettigheder blive og følge bemeldte Universitet, Kirker, Skoler og Høspitaler, uden noget deraf i ringeste Maader at formindste eller fratage. Saa skulle og de Bisper, som nu ere i de astrødne Stifter og Provindsfer, saalange de leve, blive udi deres Bestilling, og de, som med Kannonikater, Vikarier og andet geistligt Gods ere beneficerede, derved blive og Indkomsten deres Livstid nyde.“

Herved udrettedes imidlertid ikke noget, da de svenske Kommissærer ikke vilde gaa ind paa denne Artikel, og der gaves ikke Universitetet Udset til nogen Erstatning i de endelige Fredsbetingelser, der underskrevs i Roskilde 26 Februar¹⁵⁾.

15) Hele denne Beretning er meddelt efter Dr. Scavenius's udjærige Referat af Forhandlingerne, afgivet i Konsistorium 1 Martz 1658.

Dog opgav Professorerne ikke ganske Haabet, endnu 2 Marts overleverede de paa Frederiksborg den fgl. Sekretær Erik Krag en Begjæring om at beholde deres Gods i Skaane, og bad ham hos Kongen at andrage, „at Universitetets Interesse maatte have i Agt“; ligesom ogsaa Rektor, da han nogle Dage efter berettede i Konsistorium, at de danske og svenske Kommissjærer om nogle Uger skulde komme sammen „at handle om particuliere Punkter, som udi Fredens Traktater ikke vare forenede“, adspurgte sine Kolleger, om de ønskede, at Sagen videre skulde forfølges. „Men Professorerne refererede sig paa deres allerede gjorte Ansøgning hos Kgl. Maj., og vilde hos ingen anden derom anholde end hos Kgl. Maj. selv⁴⁹⁾. — Resultatet blev imidlertid, som man kunde vente, at Svenskerne intet Hensyn toge til Universitetets Fordringer. Ved de senere Fredsunderhandlinger i Maj 1660 optoges Spørgsmaalet igjen; hvad Udfald Professorernes Bestræbelser dengang havde, skal senere omtales.

6. Saasnart Budskabet om Fredens Afslutning kom til Kjøbenhavn, ja endnu samme Dag, Fredsbetingelserne vare underskrevne, vare Professorerne betænkte paa at indgaa med Andragende til Kongen om at forstaaes for Indkvartering og Vagt, „efterjom de onera at udstaa ikke længere har været begjæret af Universitetet, end Belejrings Fare forestod, hvilken nu, Gud være lovet, ikke er at befrygte“. Lillige bad de om, at „den Tjeneste, Universitetet i denne Tid havde gjort, ikke maatte være Privilegierne til Præjudice“⁵⁰⁾. Men istedetfor Svar paa disse Begjæringer, der just ikke røbe stor Følelse

49) A. C. 28 Febr. og 7 Marts 1658 (jfr. Domsepib. fol. 160 b.).

50) A. C. 26 Febr. og det evig. Andragende i Gehejmearkivet (Sjællandste Indlæg 1658 A.).

for Fædrelandets Nød og store Tab, indløb der en ny For-
dring til Universitetet i et Kongebrev (af 28 Febr.), hvori det
hed: „Efter som vi næst Guds Hjælp forstkommende Tirsdag
agter at begive os til vort Slot Frederiksborg, da bede vi
eder og naadigst vilse, at I os til samme Tid vilse laane 12
gode Postvogne med tilbehørig Heste, som med vores Hof-
betjente did kunne henfølges“⁵¹). Da Rektor havde modtaget
dette Brev, afæskede han i Konsistorium hver af de tilstedes-
værende Professorer hans Mening derom. Disse Erklæringer
ere mærkelige, da de vise Universitetets Betragtningssmaa-
de i det hele af de det paalagte Byrder. Man var enig om at
andrage hos Kongen om Forstaaelse for dette Paalæg, da
det, som M. Willum Lange ytrede, var imod Universitetets
Privilegier og mod den Reputation, som alle Akademier i al
Verden have. Universitetet havde allerede haft alt for mange
Byrder, sagde Dr. Thom. Bartholin, nu maatte det,
skjønt det var Kongen al Lydighed skyldig, underdanigst bede
sig fritaget. Skulde Kongen endelig have Vogne, og dem
mente man, han let kunde faa, da der var over 150 Post-
vogne i Byen hos Krigsofficererne: faa maatte det betragtes
som en privat Billighed, de enkelte Professorer, som havde Vogne
og Heste, viste ham ved at laane ham deres. Forøvrigt be-
mærkedes, at ikke over fire Professorer havde egen Befordring.
— Da Rektor endnu samme Dag talte med den fgl. Sekretær
om Sagen, sagde denne vel, at Befalingen „var udgaaet i
en god Mening, da Professorerne efter Beretning havde
mange smukke Vogne og Heste“, men Dr. Ostenfeld bad,
at „Kongebrevet for ond Konsekvenses Skyld maatte forblive
uregistreret, eftersom det var imod Universitetets Privilegier,

51) Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

og hidtildags aldrig nogenstunde en saadan fgl. Begjæring var fferet. Efterat han endnu dertil havde fremstillet Sagen for Hofmarskalk Korbich, og sagt, at kun to eller tre forspændte Bogne vilde kunne bringes tilveje, blev den attraaede Fritagelse tilstaaet⁵²).

Efter det forefaldne haabede Professorerne snart at opnaa Befrielse fra Krigsbyrderne, og heri bestyrkedes de ved en Samtale, Rektor og de 4 Dekaner Søndagen 14 Marts efter Prædiken havde haft med H. S. Majestæt selv. Thi da de havde beklaget sig over, at Borgemestre og Raad forlangte, at Universitetet fremdeles skulde holde Indkvartering og Vagt⁵³), havde Kongen naadig optaget Klagen samt lovet at modtage en nøjere skriftlig Udvikling af denne og for Frem-

52) A. C. 1 Marts 1658.

53) Den 6 Marts tillod nogle Borgere sig at gaa ind i Dr. Joh. Wandals Hus „med Bøsser og tændte Lunter“ og egenmægtig i hans Fraværelse udpante ham for 2 Mk., som de foregav, han var en Karlshuldig, han havde lejet til Vagt. Dette gav Anledning til, at Universitetet indgik med en Klage til Kongen (Domkopibog fol. 158), hvilken fremkaldte en Erklæring fra Nørrelompagnis Officerer (af 14 Marts), hvori disse udtalte sig for, at „de lærde, som levede af Landsens Indkomst og store Rentpenge, og efter Formue ikke have gjort en 10de Part med Borgerne“, men dog havde samme Nytte af Vagten som disse, ogsaa burde have deres Del af Byrden. Sagen var nær kommen til Proces, hvis ikke Borgemester Ped. Pedersen havde bevæget Dr. Wandal til at afstaa fra sit Klagemaal, dog paa den Betingelse, som Konfistoriet fastsatte, „at Wandal fik den Satisfaktion, at de som Stagerne (det Gods, som var taget til Pant, bestod i to Tindhfestager) udtog, dennem selv i hans Hus igjen bære, og deprecere deres Forseelse. Dog at Dr. Wandal laver det saa, at det sker præsentibus testibus et arbitris sive dignis, paadet det in rei memoriam kan føres ind i Protokollen; eller og at det sker ved et skriftligt instrumentum. Og at han for alle Ting intet gjør eller lader herudi, med mindre Universitetet for sig enormi og inaudita injuria bliver tilbørligen og i allerbedste Raade caveret. Hvis det ikke sker, at han da farer fort med Processen, til hvilken H. S. Mj. det naadigst haver remitteret (jfr. A. C. 7. 13. 27 Marts og 3 Apr. 1658).

tiden forkaane Universitetet for Krigsbyrder⁵⁴). Det kunde derfor ikke andet end fremkalde stor Bevægelse, da Rektor modtog et Kongebrev (af 20 Marts 1658), hvori Universitetet, eftersom en stor Del Soldater til Hest og Fods var forlagt til Kjøbenhavn, anmodedes om, indtil Baudet blev aabent og de svenske Folk vare af Landet, tilligemed Hofbetjentene og Borgerstabet at tage mod Indkvartering, og i den Anledning konferere med Borgerstabet om en rigtig Proportion. Til Beroligelse tilføiedes: „Hvorimod vi eder ville love og tilsiige, saadan godvillig Indkvarterings Paalæggelse ej i nogen Raader eders eller Universitetets Privilegier at skal præjudicere eller svæffe, eller udi nogen Konsekvens tages, meget mindre af Borgemeistre og Raad eller Borgerstabet for nogen Rettighed eller Skyldighed i Fremtiden regnes eller agtes, mens meget mere saadan eders Godvillighed og Redebonhed imod os i al Raade af os erkjendes“⁵⁵). — Efter dette Brevs Læsning i Konsistoriet maatte enhver Professor afgive sin Erklæring derover; disse løb alle ud paa det samme og kunne omtrent samles i følgende Ytringer af Rektor: „Det er højlig fornødent at gjøre Hs. Maj. den Remonstration, at den atter begjærte Indkvartering, nu Freden er sluttet, ikke alene Byen til ingen eller liden Forletelse kommer, men endog Hs. Kgl. Mj. selv til Disreputation og Universitetet til Skade og Bannære; og vilde give onde Konsekvenser, hvilket man skinnbarlig nu befinder, idet Borgerstabet, i Stedet for Tak for den Forsindring, som Universitetet i Belejrings Fare, Byen til Bihjælp, imod alle christne Akademiers Skik og Pligt gjort haver, de nu paany Hs. Mj. hobevis overløbe, idet Borgemeistere og Raad samtlige med tvende af hvert Lag ere komne paa Slottet

54) A. C. 17 Marts 1658.

55) Orig. i Konsist. Arch. (A. b. Sv.).

om ny Indkvartering Universitetet at paabringe, imod nyligen gjorte Kgl. Mj.s naadigste Lofte, hvorefter jeg dennem ved Peder Jakobsen og Kort Merker, der de hos mig vare, haver ladet vide, at vi ganske skulde for Indkvartering være forsaaned, med andre Umuligheder at allegere. I Særdeleshed at det Krigsfolk, som Byen sidste Gang blev entlediget fra, er en stor Del indkvarteret paa vore Bønder, af hvilke vi skal have vor Løn og Underholdning: og naar de blive forarmede, som de nu moxen ere, er Universitetets Undergang visseelig at befrygte". Det blev da strax vedtaget at indgaa med Andragende til Kongen om Fritagelse, og heri bestyrkedes man end mere, da der under selve Mødet kom Bud, at Byens Underofficerer „under Straf for Ulydighed" havde ladet tilsiige Vagt i en Del af Professorenes Residenser. Under den oprørte Stemning, som herved fremkaldtes, taltes tillige om, „at dersom saadan forsmædelig Modvillighed blev fremturende, og saadan nu beviste Insolens ikke blev aflagt, da vilde det være raadeligt, at Universitetet underdanigst anholdt, at det herfra Byen maatte forflyttes til Roskilde, hvor det med langt større Kommoditet kunde holdes end her i Byen"⁵⁶). Efterat Andragendet var forfattet, begav Rektor tilligemed de 4 Dekaner sig næste Dag med det op paa Slottet og overleverede det⁵⁷). Denne Gang kronedes Bestræbelserne med et heldigt Udfald, thi endnu samme Dag udgik der Kongebrev til Professorene om, at de ikke skulde modtage videre Indkvartering, end de allerede havde, men denne skulde de ligne saaledes mellem sig, at den ene ikke

56) A. C. 22 Marts 1658. Tanken om Universitetets Forflyttelse til Roskilde var ikke ny, under en pestagtig Epidemi 1626 var det midlertidigt flyttet til denne Stad.

57) Orig. i Gehejmearchivet (Sjæll. Indlæg 1568 A) indeholder væsentligt det samme som Rektors Erklæring.

befværedes mere end den anden⁵⁸). Dog lader det ikke til, at Borgerfabet har haft videre Tilbojelighed til at iværksætte den fgl. Befaling; thi endnu en Maaned efter tilfrev Rigs-hofmesteren Borgemestre og Raad, at „estersom Universitetet sig beklager, at de endnu imod Kgl. Mj.s naadigste sidste udgangne Ordre med Bagt besværes, saa har Borgemester og Raad her udi Staden at gjøre den Anordning, at de for samme Bagt herefter bliver umolesteret“⁵⁹). Det var Universtitetets Supposita, Byen gjerne vilde regne med blandt de menige Borgere og besfatte som saadanne.

Det gode Udfald, Professorernes sidste Andragende til Hove havde haft, bragte dem snart til at tænke paa, om det ikke var muligt aldeles at slippe for Indkvartering⁶⁰). Et Begjæringen herom, som formodentlig er forebragt mundtligt, har haft det forønskede Udfald, erfare vi af et Kongebrev (af 27 Apr. 1658) til Borgemestre og Raad, hvori det meddeles, at eftersom to Kompagnier Ryttere havde faaet Befaling at drage ud af Byen, skulde de tilbageblevne fordeles saaledes, at de kongelige og Universitetets „Betjente“ for Fremtiden bleve fri for Indkvartering⁶¹). Udtrykket „Betjente“ gav Borgerfabet Lejlighed til at gjøre Vausselighed, idet det derved kun vilde forstaa Professorerne, medens disse mente, at

58) A. C. 23 og 24 Marts. Det orig. Kgbr. af 23 Marts 1658 i Konfist. Archiv (A. b. Sv.); i et Kgbr. af sm. Dag underrettedes Borgerfabet herom (Ufftr. i Domkopib. fol. 160 b). Om Fordelingen af den forhaandensværende Indkvartering se A. C. 27 Marts og Dr. Scavenius's Regnskab.

59) Brevet, dat. 21 Apr. 1658, findes i Ufftr. i Domfb. fol. 162.

60) A. C. 7 Apr.: „Proponerede Magn. Rect., om Univ. nu skulde supplicere om Befrielse for Indkvartering. Proff. mente, at det var raadeligt at se Tiden endnu noget lidet an. Men kunde det incidenter, data occasione, mundtligen andrages, da forjaa man sig ikke.“

61) Ufftr. i Domkopibogen fol. 162, jfr. A. C. 1 Maj 1658.

efter Fundatsen forſtodes Bedeller, Bogtrykkere, Bogbindere o. ſ. v., men at Profefſorerne vare Univerſitetets Dyrighed⁶²). Sagen afgjordes ved, at Rigshofmesteren tilſkrev Borgerſkabet: „Det er H. M.ſ. Vilje, at Borgemeſtre og Raad ſkille Univerſitetet ved den Indkvartering, de have“⁶³). Herved blev det; efter nogen Nølen fra Borgernes Side udtømtes Indkvarteringen, og Univerſitetet var ſaaledes atter frit for overordentlige Krigſpaalæg⁶⁴).

7. I de 3 Maaneder, ſom forløb, inden der atter blev Tale om at beſkatte Univerſitetet, ſøgte dette at ſaa Dyrigſning for den Skade, det i den forløbne Tid havde lidt paa Ejendomme og Privilegier. Beſtræbelſerne i denne Retning toge navnlig deres Begyndelſe, efterat Dr. Dittenfeld til ſædvanlig Tid, Pinteſeaften, havde fraſagt ſig Rektoratet og Mag. Rasmus Gnevoldſen Brochmand var bleven udvalgt til hans Efterfølger i Ledelſen af de akademiſke Anliggender⁶⁵). Den første Gang Profefſorerne ſamledes i Konſistorium efter Rectorſkiftet, beſluttede de nemlig at andrage hos Kongen „om vore Privilegiers Fornyelſe, at hvis vi i denne Krigſtid have udstaaet ikke ſkal være vore Privilegier til Præjudice; om at vore Bønder maa være forſkaandede for Indkvartering, efterdi Adelenſ ere allerede fri, og vore formedelſt idelige Rejſer ere blevne fordærvede“⁶⁶); om Reſtitution for

62) A. C. 3 Maj 1658.

63) Uffr. i Domtopibogen, fol. 162.

64) A. C. 22 Maj 1658.

65) Om Forhandlingerne i denne Anledning ſe A. C. 1. 15. 22. 25 og Maj 1658, ſml. L. Engelſtoft: Nogle Fragmenter om R. G. Brochmands Rektorat ved Kjøbenhavns Univerſitet, i Maren 1658 og 1659 (Indbydelſeſfr. til det Schoubeſſe Inſtituts off. Examen 1803), aftrykt i Skandinav. Muſeum 1803, II. 121—35.

66) Jfr. A. C. 17 Marts 58: „Blev omtalt, efterſom Univ.ſ Bønder ikke

hvis Universitetet har mistet i Skaane, hvorfor kan begjæres Studiestat af Kirkerne i Jylland, Stipendium studiosi mathematicum, Kobberstikkerens efterladte Vikarie og to Præbender udi Ribe, Viborg eller Aarhus Kapitler⁶⁷); om at vi maa selv lægge vore Bønder i Ræg udi alle Udskrivelser, Skatninger og al anden Paalæg; om jus patronatus til Hellig Trefoldigheds Kirke, og at Kgl. Maj. vilde naadigst betænke at give noget, hvormed den kan holdes vedlige⁶⁸). — Angaaende Erstatning for de skaanske Godser havde Rektor forøvrigt allerede før underhandlet med Rigets Hofmester, som havde givet godt Haab, „endog han mente endnu ikke være vist, om Svensken Universitetet det vilde fratage⁶⁹). Nu indgaves med kort Mellemrum to Andragender til Kongen (daterede 16 og 30 Juni 1658) om Bevilling paa de fornævnte Punkter. I det første af dem⁷⁰) var der endnu ikke sænderlig Tale om Fritagelse for Universitetets Bønder, men da der kort efter dets Affattelse indkom stærke Klager fra nogle Bønder i Skjenselille og Snoldeløvs-Hastrup over, „at de med Indkvartering vare betyngede, i den Sted Adelens Bønder

alene med Indkvartering, men endog med Rejser besværes og ruineres, om man skulde saadanne gravamina in specie andrage“, — hvilket for Djebliktet ikke blev anset for raadeligt. A. C. 24 Apr.: Bønderne forlangte Hjælp af Proff. til Pløjning og Saaning; smst 1 Maj: „Frue Kirkes Bønder beklagede sig at være saa ruinerede, at de ikke uden særdeles Hjælp kunde blive ved Gaardene, og derfor begjærede at være frit for forleden Mars Restance og at nyde Afslag af dette Mars Landgilde.“

67) Det havde tidligere været paatænkt, hvis der ikke kunde erholdes nogen Erstatning for de skaanske Godser, da at foreslaa Inddragelsen af to Professorposter, forat de øvrige intet Afdrag skulde lide i Indkomster; en saadan Fremgangsmaade havde den daværende Rektor, Dr. Ostenfeld dog fraraabt (A. C. 7 Marts 1658).

68) A. C. 13 Juni 1658.

69) A. C. 24 Apr. 1658.

70) Findes i Orig. i Gehejmearchivet (Sjæll. Indl. 1658 B.).

vare derfor forskaaede", og Notarius M. Chr. Stenbuch intet udrettede ved en direkte Henvendelse til Lensmand Dve Skade⁷¹⁾, vedtoges Indgivelsen af den anden Ansøgning⁷²⁾, der belagdes med Udskrifter af herhen hørende Bestemmelser i Christian III.s Universitetsfundats og i Frederik II.s Forordning om Kommunitetet (1569), hvorved Universitetets Tjenere og Bønder tilstodes samme Frihed for Paalæg som Adelens Tjenere.

Universitetet havde Grund til at glæde sig ved det Udfald; dets Bestræbelser havde; thi ved en Række af Kongebreve bevilligedes alle Punkter. Under 6 Juli tilstodes det Patronatsret til Trinitatis Kirke og det indrømmedes, at den Indkomst, som af Stolestader, Begravelsessteder eller andet kan oppebæres, maa til Kirkens Fornødenhed blive forbrugt⁷³⁾. Samme Dag tillagdes Universitetet Studiefatten af Kirkerne i Nørrejylland, „desligeste og det Bifariat, som Formniideren haver haft og nu er fradød⁷⁴⁾, iligemaade og de 2 Bifariater udi Roskilde Kapitel, hvormed Mathematum Studiosus tilforn har været forlenet⁷⁵⁾. Under 14 Juli gaves kongeligt Tilfagn om, at hvad Tjeneste Universitetet i denne Tjejdetid havde ydet ikke skulde være dets Privilegier til Skade⁷⁶⁾, og samme Dag bevilligedes, at „estersom Universitetets Bønder og Tjenere mere end Adelens paa adskillige Steder uskifteligen skal graves, dennem til største Skade og Afbræk paa deres Indkomst, imod Fundatsen og andre dennem givne Privilegier,

71) A. C. 23 og 24 Juni 1658.

72) Orig. i Gehejmearchivet (Sjæll. Indlæg 1658 A.).

73) Orig. i Konfist. Arch. blandt Trinitatis Kirkes Papirer.

74) Kobberstikker Albert Halveg, hvem dette Bifariat egentlig tilfom, skulde have anden Erstatning.

75) Sjæll. Registre Nr. 24, fol. 230 b. De to betegnede Bifariater vare Erasmi og Barbaræ senioris.

76) Smits fol. 234.

. . . . da maa Rektor og Professore her sammesteds selv her-
 efter udi alle Kejser, Kontributioner, Skatninger eller Udskri-
 velfer ved deres egne tilforordnede udi Læg lade lægge, taxere
 og udskrive deres egne Bønder og Tjenere, saasom det ret og
 forsvarligt kan være⁷⁷⁾. Under samme Dato tilstodes tillige
 Begjæringen om de to jydste Kapitelspræbender som Erstat-
 ning for de tabte skaanske⁷⁸⁾.

Nu var Universitetet da atter fuldkomment paa det tørre,
 alle de Paalæg, Krigen havde medført, vare hævede⁷⁹⁾, Ta-
 bet var erstattet, og alt syntes at love Hvile efter Besværlig-
 hederne. Rektoren og Dr. Ostenfeld rejste ud paa Landet
 for at bese Godsets Tilstand⁸⁰⁾; — men paa engang stod
 Krigen og alle dens Tryk atter for Døren, Kungstelserne,
 Klagerne, alt begynder paany; dog maa det indrømmes, at
 de Trængsler, Universitetet nu igjen underkastedes, bestod
 med langt større Hæder end de forrige, og der tilkommer det
 ligesom de øvrige Stænder den Ros, at det, saalænge det var
 muligt, villigt gjorde sit for ved enhver Dpofrelse at redde
 Fædrelandet fra den truende Undergang.

8. Søndagen 8 Avgust 1658 kom Efterretningen om
 Karl Gustavs Landgang paa Sjælland til Kjøbenhavn; Faren
 var lige over Hovedet, og det var nødvendigt strax at tænke
 paa Udveje til at afværge den; endnu samme Aften bleve
 Stænderne derfor tilsagte til at møde paa Slottet næste
 Dags Morgen Kl. 8 „at fornemme, hvad Kgl. Maj. der havde
 at lade proponere“. Samtlige Professore mødte til den bestemte

77) Sjæll. Registre Nr. 24, fol. 235.

78) Jydste Registre Nr. 13, fol. 89—90.

79) Jfr. Chr. Steels Dagbog (Danske Mag. 3 Række IV, 319) til
 2 Avg. 1658: „Alle de, som bor i Byen, at bære Tyngen, de høj-
 lærde undtagen“.

80) A. C. 21 Juli 1658.

Tid, men kun Vicerector Dr. Jaf. Knudsen blev indladt i Salen, hvor Rigsraadet var forsamlet. Her erklærede Rigets Hofmester, „at det var Kgl. Mj.s naadigste Begjæring, ihvor unødigt han og det gjorde, at Universitetet med dets Suppositis i denne besværlige Tid, Borgeriet dermed at gjøre des villigere, godvilligen vilde holde Bagt og hvis anden Tynge, der kunde paakomme, ikkun aleneste mens denne Pust gif over. Desligeste at hvo, som havde Heste, vilde paa en kort Tid laane Kgl. Mj. dem“. Rigets Hofmester erklærede, at han vilde indestaa for, at enhver skulde blive holdt skadesløs derfor. Vicerector begjærede, at han, inden han gav Svar, maatte fremstille Sagen for Professorerne, der vare tilstede paa Slottet, ligeledes bad han strax Hs. Exc., at Universitetet maatte være fri for Indkvartering, eller, om dette ikke kunde tilstedes, da betale en passende Pengesum som Bederlag for virkelig Indkvartering. Til det sidste gav Berstorf strax sit Minde; derpaa begav Dr. J. Knudsen sig ud til sine Kolleger, der samtlige erklærede, „at enhver underdanigst var overbødigt af yderste Formue at gjøre, hvad Kongen og Fædrelandet kunde være til bedste, saalænge denne Tumult paastaar og den svenske Hær er for Porten, hvorfor de strax lovede at ville holde Bagt; om Heste skulde de senere afgive Erklæring, naar de havde undersøgt, hvormange Universitetet havde at raade over⁸¹⁾.

Næste Dag begjærede Stadshauptmanden Fr. Thurensen, at Universitetet paa nogle faa Dages Tid vilde stille et vist Antal „Pliktkarle“ til at arbejde paa Boldens Udbedring; han fik Tilfagn om 25⁸²⁾.

81) A. C. 9 Avg. (jfr. Badens Universitetsjournal 1794, S. 141—42)
Erklæringen om Heste afgaves Dagen efter.

82) A. C. 10 Avg. (jfr. Baden a. St.).

Man ser af alt, at der endnu ikke var Formodning om, at Svenskerne's Indfald skulde føre til en langvarig Belejring; — men to for Hovedstaden som for hele Danmarks Rige tunge Nar henrandt næsten, inden den Kreds suldkomment brødes, som Fjenden faa Dage efter slog om Byen.

Med hver Dag bleve Krigsudsigterne mere truende; ved Kongebrev af 11 August anmodedes derfor Professorer og Supposita om „i den besværlige Tid tilligemed alle andre her udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn proportionaliter at hjælpe med Indkvartering“, skjønt denne Opfordring vel nærmest kan betragtes som en Formalitet, da Universitetet (ifølge Dr. Scaevenius's Regnskab) alt 10 August havde modtaget en Del Nyttere i Indkvartering. Endvidere forlangtes, at Universitetet skulde „sekundere Ritmester Diderik Unghen med 4 monterede Heste“⁸³). Da disse Kongebreve forelåstes for Supposita, udvalgte de en Mand af deres Midte, Dr. Asjæverus Bayngk, til deres Fuldmægtig, som kunde lade dem tilsiige, naar noget skulde proponeres dem angaaende. Tillige vedtog de at gjøre en fiscus, hvoraf der i denne Tid kunde tages Penge til fælles fornøden Udgift, og hvori enhver efter sin Formue skulde gjøre et passende Indstrib. Det blev overdraget Dr. Bayngk at bestyre denne Kasse⁸⁴).

De fornævnte Fordringer fulgtes snart af andre; under 13 August tilskreves Prorektor J. Knudsen om „paa vore Begne af Gejslighedens“⁸⁵) at begjære, at enhver vil af sin Gaard og Baaning forskaffe paa 3 Dages Tid en Karl eller

83) Originalerne i Konjikt. Archiv (A. b. Sv.).

84) A. C. 12 Avg. Dr. A. Bayngk var Hofmedikus (jfr. Worms Lexikon II, 175). Hans Virksomhed i det her nævnte Hverv har ikke efterladt sig noget Spor.

85) Professorerne regnedes ubertiden til Gejsligheden i videre Forstand, — saaledes her.

Kvindesperson med en Spade til at arbejde paa Boldene, hvoraf de to Trediedele skal i Morgen være ved Frederikskastel tilstede, og den ene Del møde ved Løshuset⁸⁶⁾. I det ligelydende Brev til Rigsraadet om at gøre samme Begjæring til Adelen, som her gjordes til den lærde Stand, tilføjes endnu en Opfordring til at foreholde alle Stænderne, „om nogen af dem, som Middel har, vilde forstrække enten Sølv eller Guld til at lade mynte, eftersom det til Stedets Defension højligst behøves⁸⁷⁾. Efterat Rigsraadet havde tilstillet Professorerne dette Kongebrev til Gjennemlæsning, udsendte Notarius en Liste med Navnene paa alle Professorer og Supposita, for at enhver kunde vedtegne, hvad han saa sig istand til at give. Til Kundskab om den lærde Stands Evne og Vilje meddeles Fortegnelsen. Guld havde ingen at give, alle Angivelserne ere i Sølv.

Dr. Bang 400 Løb. Dr. J. Knudsen 150 L. Dr. Joh. Vandal 120 L. Dr. Joh. Müller var ikke i Byen, hans Hustru skrev: „Weil mein Doctor nicht zu Hause ist, will ich 50 Loth geben“. Dr. Scavenius 100 L. Dr. Ped. Resen 100 L. M. Rasm. Winding 50. M. Jak. Finke 300. M. Joh. Zoega „en Sølvkande, vejer 83½ L.“ M. B. Lange 130. M. Jerg. Gjelleren 100.⁸⁸⁾ Sille Dr. Jespers 300. Anne Dr. Raspers 100. Mette Dr. Rielses 50. Malene Dr. Olufs 100. Kirsten M. Søren 64. Magrethe Dr. Jerg. Fiurens 100.⁸⁹⁾ Dr. Rasp.

86) Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.). Jfr. A. C. 14 Avg.: „At tale med Oberst Dvighov, at maatte bestilles visse Arbejdsfolk til Bolden at forfærdige. Hvilket Vicerector og Professores bade, at Spectabilis Decanus vilde hos hannem forrette.“

87) Sjællandske Tegneser Nr. 34, fol. 672.

88) Af de her ikke anførte Professorer vare fire, M. Rasm. E. Brochmand, Dr. Ostenfeld, Dr. Th. Bartholin og M. Bert. Bartholin fraværende; de øvrige havde intet at give.

89) De anførte Damer vare Professor-Enferne (blandt dem, som savnes paa Listen, vare Drude Dr. Hanses og Dorthea M. Gulsgangs fraværende fra Byen; nogle havde intet at give).

Bartholin „hverver 5s. Mj. et Kompagni Soldater“. Dr. Henr. Fiuren „100 L. S. foruden Hvervingen“. Dr. Bayngf 12 L. Hans Mule 100. Hans Matthesen 100. Thom. Fiuren 100. Joch. Moltken „en Sølvkande, vejer 60“. Jerg. Holst 20. Baltzer Hansen 30. Stephan Rasmussen 10 Lod. De øvrige havde intet at give⁹⁰).

Da Regjeringen formodentlig havde modtaget Underretning om det Skridt, der var gjort for at efterkomme den fgl. Befaling, modtog Bissen og Rektor Brev (af 24 Avg.) om at lade „den godvillig Forstrækning af Penge, Guld og Sølv, som Gejslligheden nu har resolveret at gjøre“, levere til Landskommisjærerne Lave Beck og Otto Powisch⁹¹); vi overrastes derfor ved følgende Beslutning, tagen i Konsistoriet 26 Avgust: „Den udlovede Forstrækning af Sølv undskyldte Professorerne sig at kunne efterkomme, eftersom dennem nyssigen adskillig Tynge formedelst Indkvartering og Bagtholden er paalagt, og dagligen tiltager, saa at de nodes til at sælge af hvis gjort Sølv, de haver.“ — Da det altsaa væsentligt var ny Bestemmelser om Indkvartering, der bragte Professorerne til at gjøre Brud paa det engang givne Tilsagn, maa vi kaste et Blik tilbage paa, hvad der i denne Henseende var foregaaet.

Foruden den Rytterindkvartering, som 10 Avgust var Universitetet paalignet⁹²), og som i de følgende Dage blev forsøgt, var der givet Studenterne, som samtidigt kaldtes til

90) Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

91) Orig. smst.

92) I den Tugt, som tilstilledes Universitetet, over de indkvarterede Soldaters Underholdning (dat. 11 Avg. 1658, underskrevet af Otto Kragh og Heinrich Müller) bestemtes en menig Soldats daglige Forplejning saaledes: 1 \mathbb{A} blødt Brød eller $\frac{3}{4}$ \mathbb{A} Kavring, 2 Potter \mathbb{M} , 6 Lod Flest eller søden Kjøb, to flamske eller anden god Sild. (Bilag til Scavenius's Regnskab.)

Baaben, det Tilfagn, at forsaavidt de ikke nød Underholdning i Kommunitetet eller havde egen Formue, skulde de have Indkvartering hos „de geistlige“⁹³⁾. Herved forstodes saavel Professorer og Supposita som det egentlige „Ministerium“. Men da Præstefabet hidtil havde været frit for Indkvartering, var det kun lidet tilbøjeligt til at deltage med Universitetet i de trængende Studenters Underhold, og Resultatet blev efter lange Underhandlinger, at Professorer og Supposita kom til at underholde disse tilligemed dem af Studenters regimentets Over- og Underofficerer, som ikke vare danske Herremænd⁹⁴⁾ eller akademiske Borgere⁹⁵⁾.

Samtidigt med at disse Forhandlinger dreves, blev der af Universitetet forfærdiget en Ligning over dets Indkvartering efter den Tært, som forrige Vinter var bleven affattet af samtlige Stænder paa det islandske Kompagnihus⁹⁶⁾. Denne fik dog ikke nogen Betydning, da der 23 Avgust udgik fgl. Befaling til Rentemester Mogens Friis til Favrskov, Dr. Scavenius, Raadmand Bartholomæus Michelsen, Hofskriver Hans Bøjesen og Renteskriver Klavs Jørgensen om „til Underflaab at forekomme strax og uden nogen Forhaling at gjøre Husføgning, rigtig og billig Proportion Hus fra Hus her i Byen, i hvem de og tilhøre, hvormeget Folk til Hest og Fods i hvert kan logere, og hvad der nu logeres, efter enhvers igige i Hænde havende Middel og Formue af

93) Se mit Skrift: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kbhvns Forsvar. S. 24.

94) Jf. Afbrev af 31 Avg. 1658 til Borgemeistre og Raad.

95) Forhandlingerne om Studenternes Indkvartering kendes af A. C. 13, 14, 16, 27, 30, 31 Avg. og 1 Sept. 1658 samt af nogle Dokumenter i Konsist. Arkiv (A. b. Sv.), jfr. mit anf. Str. S. 37—39, hvor der dog ikke er tilfrækkeligt sondret mellem „Ministerium“ og det mere omfattende Begreb „Geistlighed“.

96) A. C. 21 Avg. 1658.

Brug, Handel og Næring". — Den nedsatte Kommission fandt sig imidlertid strax beføjet til at udbede sig nøjere Instrux, da det ikke syntes paaagtet i den fgl. Befaling, at en Husføgning som den paa tænkte vilde medtage 3 til 4 Uger, ligesom der heller ikke var bemærket noget, om den i afvigte Februar Maaned vedtagne Proportion skulde lægges til Grund eller kasseres, ligesaa lidt som om der under Udtrykket „enhver“ ogsaa indbefattedes Præstestabet, som tidligere ifølge samtlige Stænders Beslutning havde været fritaget for Indkvartering. Hvad den Post angik, at der skulde undersøges, hvormeget Folk til Hest og Fods der kunde logere i hver Gaard, begjæredes nøjere Oplysning, „om samme Folk alene skal logeres eller og tillige underholdes, hvilket vil falde fast umuligt, eftersom ingen kan underholde saamange, som han kan logere“⁹⁷). Som Svar paa disse Spørgsmaal kan et nyt Kommissorium betragtes, som 24 August for Universitetets Bedkommende meddeltes Biskopen, Prorektor J. Knudsen, Dr. Th. Bang, Dr. Scavenius, Dr. Rasm. Bartholin, M. Binding og M. Jørg. Ejlersen om næste Dag at træde sammen med de øvrige Stænders deputerede „for at forfatte en Fortegnelse paa hver Stands Gaarde, saa og hvormange Gaarde der formenes at kunne holde to Heste, og hvormange der kunne modtage i det højeste 4 Soldater i Indkvartering, for at derefter kunde træffes en rigtig Proportion og enhver kunde vide, hvorvidt dennem efter Billighed og pro quota kunde tilkomme, saalænge denne paahængende Fare paaistaar“⁹⁸). Da den mundtlige Forhandling dog ikke førte til noget Resultat, blev det bestemt, at hver Stand

97) Afskrift af Brevet og Forespørgselen (der er dat. 24 Avg. 1658) findes i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

98) Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

skulde indgive særskilt Erklæring om, hvormange Ryttere den formaaede at holde. Universitetet ytrer sig herom paa følgende Maade under 28 Avgust:

„ . . . Uanset Universitetet formedelst denne sidste Indkvartering saavel som og mange godvillige Kontributioner, som paa adskillige Gange i 18 Mars Tid sig over 60,000 Rdlr. beløber, sig nu befinder fast uden Middel og ved faa rede Penge, og desforuden nu haver ganske ingen Næring og Løn; dog alligevel for at lade se vores underdanigste og redbon Tjeneste imod Hs. Kgl. Mj. og vores kjære Fæderneland, haver vi efterskrevne os erklæret at holde til Indkvartering efter næstfølgende Tælt 102 gemene Ryttere eller Officerer, efter Proportion, og det saalange de andre Stænder samtligen denne Indkvartering vil holde, og er vi herhos underdanigst begjærendes, at vi for virkelig Indkvartering maatte forfaanes og betale, hvis os kan tilfalde, enten med rede Penge efter sidste udgangne Ordinans eller og i Mangel af Penge med Sely, det hvide beregnet til 3 $\frac{1}{2}$ og forghltd til 3 $\frac{1}{2}$ 4 Sk. Hvilke Penge efter de gunstige Herrers, højvise Rigens Raads, Forslag kunne ved vores egen Deputatum samles og til Soldatens Underhold udgives. Denne vores underdanigste Erklæring formoder vi i al Raade bliver optagen, og ellers om Fornødenhed større Indkvartering skulde udtræve, og samtlige Stænder sig videre paatager, erbyder vi os ogsaa til al mulig Tjeneste og Udsætning, som af tro Undersaatter nogensinde kan forventes⁹⁹⁾.

Denne Erklæring forekom dog ikke Generalkommissærerne tilfredsstillende, navnlig viste hen til, at Adelen, som i Februar 1658 var ansat for samme Indkvartering som Universitetet (hvorved dog hin Stand maa synes utilbørlig begunstiget), nu havde lovet at holde 300 Ryttere. Men Professorerne vilde ikke indlade sig paa mere; de forment, at de alt havde erklæret sig saaledes, „at det skal befindes i alle

99) Afskrift blandt Bilagene til Scavenius's Regnskab; der er tillige paa Erklæringen Fortegnelse over de 102 Rytters Forbeting i det enkelte.

Maader billigt og proportionabelt med alle andre Stænders Tilbud. Og dersom nogen Stand har noget derimod at sige, da er Universitetet redebon til at holde Konferens med de andre Stænder derom. Og dersom disse sig til videre Indfvartering erklære, da haver Universitetet sig ogsaa dertil proportionaliter erbødet¹⁰⁰⁾.

Efter denne Erklæring blev Sagen ikke drevet videre; paa det almindelige Stændermøde, som holdtes paa det islandske Kompagnihus 6 Sept. 1658, blev bestemt, at Indfvarteringen over hele Byen skulde begynde Dagen efter, og at de enkelte Stænder skulde indtage Officerer og Soldater til Underhold foreløbigt paa to Maaneder i Antal, der for Adelsens Bedkommende kunde beregnes til 300 Ryttere, for Universitetets til 103, for Ministeriets til 33, for Borgerskabets til 1028, for Høstjernerne og Rentestriverne til 164. En Rytter beregnedes lig med $3\frac{1}{2}$ Soldater, medens Officererne regnedes lige med $1\frac{1}{2}$ —3 Ryttere, alt efter deres lavere eller højere Grad. Universitetet kom til at underholde alle de ubemidlede Studenter, i alt 63, tilligemed deres Officerer, dog saaledes, at de tilsammen ansattes lige med $51\frac{3}{4}$ Ryttere og kom til at udgjøre Halvdelen af hele dets Indfvartering¹⁰¹⁾.

9. Efterat Indfvarteringsagen var tilfredsstillende ordnet, varede det nogen Tid, inden større Fordringer gjordes til Universitetet; men Begjæringer om Ydelse af en mindre Hjælp til forskjelligartede Formaal indløb jevnligt, og disse maa for Fuldstændighedens Skyld her kortelig omtales.

Saaledes havde i de første Dage af September Profes-

100) A. C. 1 Sept. 1658.

101) Dr. Scavenius's Regnskab med Bilag. Under 6 Sept. 1658 udtom en lgl. „Ordinans, hvorefter Officererne deres Traktament ubi værende Belejring skal nyde.“

fører og undergivne faaet Befaling om at indsende en nøjagtig Fortegnelse over, hvad Gevær og Munition de besad, ligesom om, hvilke Personer de havde i deres Hus. Flere Profesorer vare ogsaa bedre forsynede med Vaaben af forskjellig Art, end man skulde tro, lærde Mænd i Regelen vare; kun Dr. Bang erklærede, som det sømmede sig en Troens Stridsmand: „Mit Huses Gevær er Bønner til Vorherre tilligemed det Gamle og det Ny Testament“¹⁰²).

Den 13 September androg Fr. Thuresen „paa Borgemeesters og Raads saavel som menige Borgeriets Vegne“ hos Universitetet, at „efterdi en stor Del af Borgerne, som i denne Tid intet kan fortjene, af Indkvartering og anden Besværlighed ere forarmede, saa de til deres Livs Middel og Underhold Hjælp ere behøvende, Universitetet derfor med dets Suppositis efter deres egen gode Vilje noget til samme vedtørvende Borgers Underholdning vilde forhjælpe, anseende den store Besværing og tro Tjeneste, som de til Stadens og vores kjære Fædernelands Bedste Nat og Dag paa Bolden udstaa“. Som det ofte gif i lignende Tilfælde, bleve Professorerne i det første Djeblik lidt ængstelige ved Begjæringen; Dr. Bandal mente, at Borgerstabet til Gjengæld burde love i paa kommende Tilfælde at hjælpe paa de fattige Studenter; dog bevemmede Universitetet sig snart til efter Evne at skyde en Sum sammen, hvoraf en Del fattige Borgere kunde modtage en ugentlig Understøttelse af 3 Mk. hver, paa det Vilkaar, at Hjælpen ophørte, naar Hans Mule ikke længere formaaede at underholde de 144 Kommunitetsalunner, da disse saa vilde have Pengene behov¹⁰³).

102) De originale Erklæringer ere aftrykte bagefter som Tillæg.

103) A. C. 13 og 20 Sept. og 23 Okt. 1658. Universitetets Svar og Fortegnelse over Bidragene findes vedlagt Dr. Scavinius's Regnskab.

Omtrent samtidigt med disse Forhandlinger meddeltes der Universitetet den første Underretning om, at 6000 Mand (holandske) Hjelpetropper forventedes, og det opfordredes til at erklære, om det med de øvrige Stænder vilde deltage i at skaffe disse Folk Husly og Senge, — Penge, Proviant og Munition havde de selv med. Herpaa svarede, at man helst vilde være forstaaet for virkelig Indkvartering og give Penge istedet, ligesom Ministerium havde tilbudt, kunde det imidlertid ikke ske, da skulde Universitetet heri ikke staa tilbage for de andre Stænder¹⁰⁴).

Et Par mindre betydelige Forlangender til Universitetet behøve kun kort at nævnes, som: at „Professorer og de geistlige vilde laane deres Bogne til at age hver 5 Læs Løv til Kastelet“¹⁰⁵), at de med de andre Stænder vilde bidrage til at underholde det Kompagni „Enspændigere“, som Ritmester Uncken havde oprettet for Dronningen¹⁰⁶), at de vilde erklære, hvormange Senge de kunde levere til et Lazaret, som oprettedes paa Christianshavn¹⁰⁷). I alle tre Begjæringer indvilligede Universitetet.

Da det imidlertid begyndte at skorte paa Foder til Rytterhestene, og de 2 Maanedes, for hvilke Stænderne havde lovet at holde Indkvarteringen, nærmede sig deres Ende, fik Vicerector Jak. Knudsen og fem andre Professorer Besæling at samles med de andre Stænders deputerede for at overveje, „ved hvad Middel det Rytteri, som her udi Staden findes, kan konserveres til fælles Defension, saa og hvorledes

104) A. C. 16 og 18 Sept. 1658.

105) Rgbrev af 20 Sept. 1658 i Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

106) Rigsraadets orig. Skrivelse af 23 Sept. blandt Bilagene til Scavemius's Regnskab. (Jfr. et Brev af 18 Okt. f. A. fra 3 Rigsraader om videre Underholdning for samme Kompagni, smsteds).

107) A. C. 17 Okt. 1658.

den udlovede Bevilling paa to Maaneders Tid til Garnisonens Underholdning fremdeles, naar denne Tid er tilende, paa nogle Maaneders Tid kan kontinuere¹⁰⁸). Mødet holdtes 18 Oktober; Dr. Knudsen foreholdt her de andre Stænder „den store Tynge, Universitetet hidtil har udstaaet med Kontributioner og langvarig streng Indkvartering og anden By's Tynge, og derimod en Del Professorens lidet, en Del intet, af deres Løn havde bekommet, og ikke vidste, om de noget deraf kunde bekomme og dog maatte sidde for daglig Udgift“; han begjærede derfor, at han, inden Spørgsmaalet afgjordes, maatte forhandle derom med sine Kolleger. Det tilstodtes, og i et Møde paa Konfistorium vedtoges da følgende Svar: „Belangende Foderatie og Hestefoder, vil enhver gjerne give Fortegnelse paa, hvormegit han deraf haver. Og paa det hvis Heste fornøden gjøres, kan underholdes, synes raadeligt, at et Overflag bliver gjort, hvormegit Hø, Havre og Foderatie indt Byen findes, og hvormange Heste her ere, og at alle unyttige Heste blive affæffede. Aulagende Garnisonen erbyder Universitetet sig endnu som tilforn at holde Indkvartering til Byens Defension lige med alle de andre Stænder¹⁰⁹). Det givne Raad om Husundersøgelse blev taget til Følge, og et Par Dage efter fik Universitetet Befaling om at udvælge nogle Mænd, som tilligemed den kgl. Fodermarsk Christian Viborg og Renteskriver Jørgen Hansen kunde gjennemse alle Stadens Huse for at faa en rigtig Fortegnelse over alt det Krudt og Foder, der var i privat Eje¹¹⁰). Bogtrykkeren Joh. Moltken og Ridfogden Samuel Thomesen udvælgtes til denne Forretning, og da der kort efter (23 Okt.)

108) -Afbrevet af 17 Okt. 1658 i Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

109) A. C. 19 og 20 Okt. 1658.

110) Afbrevet af 21 Okt. 1658 i Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

kom Befaling, at de, som gjorde Husføgning, tillige skulde gjøre Kvarter for det forventede hollandske Fodfolk, der ansloges til 2300 Mand „med tilbehørig høje og lave Officerer“, blev endnu to Mænd (Bogfører Jørgen Holst og Bogtrykker Peter Hake) udvalgte til at deltage i Husføgningen¹¹¹).

Det synes dog ikke, at disse Mænd med den tilbørlige Dygtighed have varetaget Universitetets Interesse, da vi høre Dr. Jak. Knudsen i Konsistorium klage over, „at de deputerede Borgere med Rodemesterne udi den Husføgning sætte enhver af Professorerne efter deres egen Vilje, anseende alene Husenes Sterrelse; hvoraf vil følge, dersom det skal staa ved Magt og have Gænge, at den største og besværligste Del af Indkvarteringsens Tyngde kommer til at ligge paa Universitetet, og den Proportion, som forleden Winter blev af samtlige Stænders deputerede gjort, nu ganske kuldastes; — tilmed at Universitetet kommer til at udstaa Byrde, ligesom Byens Betjente og Rodemestrene godt synes“. Professorerne besluttede i denne Anledning at henvende sig til Generalkommissærerne og forlange en Udskrift af den almindelige Taxering for at se, om Universitetet var blevet forurettet ved Indkvarteringsansættelsen. De vare villige til at modtage Folk i Overensstemmelse med den tidligere for alle Stænder lagte Proportion, ja endog endnu nogle flere; „dog ingenlunde samtykkes, at de ved Rodemestrene omlægges“. — Da Sagen af Dr. Scavenius blev Chr. Skeel forestillet overensstemmende med den tagne Beslutning, lovede han strax, at Taxeringsrullerne skulde blive Universitetet tilfillede til Gjennemsyn,

¹¹¹) A. C. 23 og 26 Okt. 1658. Sgbr. i Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

og at dets forholdsmæssige Andel maatte fordeles efter eget Skjøn¹¹²).

10. Efterat den hollandske Flaade i længere Tid havde ligget for Nordvind i Kattegat ud for Øresund, lykkedes det den endelig 29 Oktober for en strygende Medbor at tiltvinge sig Gjennemgang ved Kronborg og efter en skarp Træning at slaa sig igjennem til Kjøbenhavn, hvor Hjelpehærens Ankomst opvakte nyt Mod til at underkaste sig de Besværligheder, Besæjringen krævede. Disse bleve i en vis Henseende ogsaa snævrere forøgede end formindskede ved denne Begivenhed; thi vistnok brød Svenskerne Lejren af, som de havde umiddelbart foran Kjøbenhavn, og flyttede den en halv Mil længere ud i Landet, hvorved det i længere Tid mere og mere snærende Baand, hvormed de ligesom havde omgivet Hovedstaden, atter løsnedes, og Udgangen lettedes for Tilførsel til Lands og Vands; men Indkvarteringsbyrden forøgedes, og den faldt, fortsat stadigt flere Aar efter hinanden, ofte tungere end større men forbigaaende Skatteudskrivninger.

Saaledes udgif der strax 30 Oktober egl. Befaling til Professorerne om „at forordne en eller flere af deres Middel, som tilligemed Borgerkabets deputerede kunde gjøre rigtige Biletter efter den Kulle, som derpaa overleveres, paa de geistliges Gaarde, for de hollandske Folk, som til Sulturs hid ere ankomne“¹¹³). Dr. Scavenius affendtes og overværede som Universitetets deputerede Stændermødet 1 Novbr. paa det islandske Kompagnihus, hvor Rigsraad Otto Krag paa

112) A. C. 28 og 30 Okt. 1658.

113) Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.). En mindre Begjæring var den, at Universitetet vilde „laane Sengslæder til de hollandske Folk, som i seneste Slagting bleve krævede“. (A. C. 31 Okt. Erklæringerne om, hvad hver kunde levere, i Konfist. Archiv).

Regjeringens Begne var tilstede. Det samlede Antal af de 38 Kompagnier hollandske Fodfolk beløb sig til 2210 Underofficerer og Menige¹¹⁴), hvortil endnu kom omtrent 100 Officerer og Mellemstabsbetjente. Den tidligere Proportion lagdes til Grund, og efter denne fik Universitetet 210 Soldater i Kvarter (Officererne regnedes for flere Soldater). Efter fgl. Begjæring fik Hollændernes Ansører Oberst Gustavius Buchelar Bolig hos Universitetets Suppositum Hans Matthiesen Mechlenborg, hvis Gaard var vel fikket til at huse en saa høj Officer „saavel for dens Belejlighed som for den bekvemme Plads“¹¹⁵).

Medens altsaa Hollændernes Indkvartering ordnedes til gjensidig Tilfredshed, forarsagedes derimod stor Bevægelse ved en fgl. Befaling (af 10 Novbr.) til Professorerne om „at gjøre den Anordning, at de hid ankomne hollandske Folk ved deres egen Præst kan holde Prædiken i det nederste Auditorio“. Universitetets Fædre holdt det nemlig for en Krænkelse af deres Rettroenhed, og mente, „at det vilde give stor Forargelse hos alle, baade hos Indvaanerne saa og hos augsburgiske Konfessions Akademier paa fremmede Steder“, om en kalvinistisk Præst fik Lov til at prædike i Høresale, der vare indviede til den rene Læres Forkyndelse, og efter deres indstændige Anmodning blev Befalingen tilbagekaldt¹¹⁶).

114) Det var uden tvivl hverbede Folk, da kun 17 Komp. vare Hollændere, 6 Komp. vare Walloner, 6 Engellmænd, 6 Franskmænd og 3 Stotter (iifølge en, som det synes, original hollandsk Liste over Kompagnierne, benævnte efter deres Kommandører, i Scavenius's Regnskab).

115) Jf. Scavenius's Regnskab. Hans Matthiesen ejede Gaarden Nr. 3 paa Amagertorv (Schoustrups Gaard; jfr. Nyt hist. Tidsskr. V, 265); da han ved en anden Lejlighed blev foreholdt at betale en Sum Penge, han havde lovet til Garnisonens Underhold, undskyldte han sig med den store Beføstning, han havde med „Generalmajor Bødelæers“ Indkvartering (A. C. 28 Jan. 1659).

116) A. C. 11 og 15 Novbr. Kgbrevet i Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

Rekke vare de fremmede Hjelpetropper vel anbragte i Kvartererne hos Kjøbenhavns Indvaanere, før et almindeligt Stændermøde atter blev nødvendigt for at raadslaa om Midler til Krigens Førelse og Garnisonens Underholdning. Regjeringen agtede denne Gang at ordne Sagen for længere Tid, da det Haab om Belejringens snarlige Ophør, hvormed man hidtil havde smigret sig, nu syntes at glippe, efterat Svenskerne havde forskandsset sig ved Brønshøj, og der beredte sig en Vinterlejr i „Karlstaden“. — Den 13 November samledes Stænderne paa det islandfke Kompagnihus; Rector Dr. Ostenfeld og Dr. Bang vare paa Universitetets Begne tilstede. Rigets Hofmester traadte frem og erklærede i Kongens Navn, „at Hs. Maj. udi al kongelig Gunst erkjender den Trofskab, hidtil er bevist af samtlige Byens Stænder til Fædernelandets Konsevation“, men nu var det atter nødvendigt at skaffe Midler til Garnisonens Underhold i fem Maaneder, mod Forsikring i Kronens Gods, „hvor det og begjæredes“, for vedkommende Skatteydere. — Stænderne vedtoge hver for sig at tage Sagen under Dvervejelse¹¹⁷⁾.

I Konsistorialmødet 15 November var Sagen for; samtlige Professorer og Supposita bleve enige om følgende Beslutning: „De vilde udi fem Maaneder, om Fornødenhed det saalænge udkrævede, og alle andre Stænder det tillige holdt, betale med Sølv og Guld, eftersom de ikke havde Penge¹¹⁸⁾, Sølvet beregnet og antaget for 3 Mk. Loddet og forgyldt Sølv for 4 Mk., Kroneguld for 7 Rdlr., Rosenobelguld for 8½ Rdlr. Loddet. Dog med den Kondition, at de forsikredes

117) A. C. 13 og 14 Novbr 1658.

118) Jfr. Chr. Steels „Betenkende“ i Rigsraadsrådet 6 Novbr. 1658: „Den geistlige Stand er heller intet at faa hos, thi om dennem end nogle Penge tilfaar, da haver de det i Papir og Breve, saa de kan ikke blive dennem mægtig“ (Danske Magazin 3 Række, IV, 327).

fuldkommelige, at de for virkelig Indkvartering og anden Krigstynge blive forskaaede, og at Betalingens Forsikring sker udi Kronens Gods nøjagtelige, og Godset at nyde efter sidst udgangne lgl. Privilegier". — Denne Universitets-Beslutning blev af Vicerector meddelt de forsamlede Stænder i et Møde, som holdtes 27 November paa det sædvanlige Samlingssted, men ligesaalidt den Dag som i et senere Møde 30 Novbr.¹¹⁹⁾ kom Forhandlingerne til endelig Afgjørelse, „fordi Kullerne paa Soldatesken var urigtige". Derimod blev det afgjort, at Universitetet istedetfor Studenterne, som vare blevne forløvede, skulde have sin Andel i nogle Tropper, der nylig vare ankomne fra Laaland¹²⁰⁾.

Først i et Møde 4 December blev Sagen bragt til Ende¹²¹⁾; Stænderne lovede i Forening at betale 82,980 Rdlr., fordelt paa 5 Maaneder, til Garnisonens Underhold; hvor stor en Del af denne Sum der faldt paa Universitetet, findes ikke udtrykkelig bemærket, men efter de tidligere Proportioner maa det omtrent have været $\frac{1}{16}$, eller c. 5000 Rdl. Betalingstiden regnedes fra 1 Decbr., hvo som tog virkelig Indkvartering, fik det godtgjort i den ham tilkommende Andel af det almindelige Paalæg. Det blev først overdraget en større Kommission bestaaende af Medlemmer af de forskjellige Stænder maanedligt at opkræve Pengene og igjen at udlevere dem til Garnisonen¹²²⁾; men da det upraktiske i denne Frem-

119) Indkaldelsesbrevet til Proff. i Drig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

120) A. C. 28 og 30 Novbr. Paa Fordelingen af disse Tropper indeholder Scavenius's Regnskab Specification.

121) Indkaldelsesbr. af 3 Decbr. til Bispen, Dr. Ostenfeld og Dr. Scavenius i Drig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.). Der findes i A. C. intet meddelt om Mødets Udfald, men da Bevillingen var givet 12 Decbr., og et senere Møde ikke omtales, maa Beslutningen uden tvivl være taget nævnte Dag.

122) Afbrev af 12 Decbr. til Pave Bed, Holger Bind, Dr. Scavenius, M.

gangsmåde formodentlig var indset, blev hele Regnskabsforelsen overgivet til Lave Beck, Holger Bind og Kammerfriver Christoffer Gabel¹²³). Hvad Forskringen for Stændernes Udlæg angaar, da lovedes dem „Betaling for Indføringerne i Kronens Gods efter Kenteris Takt og aarlig Rente 6 pCt., indtil alle Interessenterne tillige bleve betalte“¹²⁴). Ved en Rundskrivelse lod Dr. Ostenfeld derefter forespørge hos de enkelte Professore og Supposita, om nogen vilde have speciel Forskring, eller de vilde nøjes med den almindelige, Universitetet fik; alle erklærede sig tilfreds med den almindelige¹²⁵). Det var nogen Tid efter til Forhandling i Konfistoriet, hvilket Gods der da skulde forlanges; Ganløse, Tibberup, Lynghy, Ballerup og Bagsværd nævnedes; men Sagen kom ikke til nogen Afgjørelse, inden man havde forhørt sig „om disse Steders Billaar“¹²⁶).

Medens disse temmelig vidtløftige Forhandlinger om Garnisonens Underholdning førtes, vare adskillige andre For-

Gregers (Christensen) Konrektor, Hofmysterfriver Hans Bøjesen, Kantebriver Jens Sørensen, Raadmand Bartholomæus Pedersen og Borgemeister Hans Sørensen og Kæmner Jakob Jakobsen paa Chrthvn. (Sjæll. Teg. Nr. 34, fol. 803). Under samme Datum udgik tgl. Befaling om den Betaling for Underhold, hver Tjenesteklasse i Garnisonen skulde have; denne bestod paa den Tid af et Kavalleriregiment (Gen.maj. Hans Ahlefeldts, 415 Mand Officerer og Menige) og 5 Infanteriregimenter (Oberst Fredr. Ahlefeldts, 778 M., Generallieut. Schaks, 928 M., Oberst Duitzovs, 413 M., Oberst Boths, 171 M. og Generallieutn. Gyldenløves 478 M.).

123) Kgbrev af 18 Decr. 1658 til fornævnte større Kommission (Afskr. i Konfist. Archiv). Jfr. Kgbrev af 30 Decr. til Proff.: „at I levere Lave Beck og Holger Bind, hvis Penge Univ. til Garnisonens Underhold har lovet at forsværke, eller og tage mod hvis Assignation, de til eder gjørendes vorder“ (Orig. smst.).

124) A. C. 7 Decr. 1658.

125) Rundskrivelsen er dat. 16 Decr. 1658 (Konfist. Archiv).

126) A. C. 10 Jan. 1659.

dringer indløbne til Universitetet, som her maa finde Dmtale. Saaledes modtog Vicerector Kongebrev (af 21 Novbr.) om „at forstændige de højlærde, at Hs. Mj.s naadigste Vilje var, at de skulde næste Dag laane ham saa mange Vogne, som der kunde tilvejebringes til at age Tommer fra Bartov til Kastellet“¹²⁷); og under 19 December fik han Brev om „at tale med Professorerne om, at de undertiden vilde laane Generalmajor Hans v. Ahlefeldt deres Heste, naar han dem begjærer, til nogen Parti eller Udsald dermed at gjøre“¹²⁸). Saadanne Begjæringer have dog kun liden Betydning i Sammenligning med de stedse tilbagevendende Spørgsmaal om Troppesdelingens Indkvartering og Kontributioners Udrædelse.

11. Pengene til Garnisonens Underhold indkom, saavidt vi kunne se, kun langsomt, ligesom de heller ikke synes at have været tilstrækkelige til at afhjælpe al Nød. Derfor maatte Universitetet (ligesom de øvrige Stænder) tilholdes ved et Kongebrev (af 20 Decbr. 1658) „at forstaffe Officererne og de menige Knægte, som ingen Kvarter have, fornødent Kvarter herudi Byen“¹²⁹). Til Svar paa denne Befaling indgave Professorerne et Andragende til Kongen, hvori de bade om, „at Universitetet maatte for virkelig Indkvartering være forskaaet, og at naar de udlovede Penge ere til Sol-

127) Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

128) Orig. smst. Jfr. Kgbr. af 9 Decbr. 1658 til Bispen og Dr. Scavenius om at gjøre Fortegnelse paa de Heste, de geistlige havde, og indlevere den i Kancelliet (Sjæll. Tegn. Nr. 34, fol. 799; de andre Stænder fik lignende Breve); og Kgbr. af 6 Jan. 1659 til Stænderne, at enhver som har Heste, „lader dem være Gen. S. v. Ahlefeldt selvgagtig til Vagt og Tog“; — Afskriften i Konfist. Archiv er vedlagt Scavenius's Rundskrivelse til Professorerne i denne Anledning, og deres Erklæring.

129) Orig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

datefken erlagte, Universitetet da ved sin egen Middell maa lade indlevete i Rentekammeret Regnskab og Soldatefkenes Kvittanser derpaa og derimod bekomme den tilfagte Forfkring lige ved de andre Stænder¹³⁰). — Under 29 December modtog de tre Kommissærer Befaling til, „eftersom faa af de lovede Penge indkomme, indtil paa videre Anordning efter den gjorte Distribution at afsignere enhver Officer, hos hvem de Pengene skal annamme, hver paa sit Regiment¹³¹); og da Stænderne tænkte paa at afsorte Garnisonen saameget i første Maanedes Underhold, som den tidligere havde modtaget, for Kostet om de fem Maanedes Kontribution var givet, tilholdtes de ved kgl. Befaling at udbetale Garnisonen det fulde Beløb; hvad de havde tilgode kunde de faa godtgjort i den femte Maaned¹³²).

Hidtil havde Universitetet kun bidraget til Landtroppernes Forplejning, fra det ny Aars (1659) Begyndelse blev det forlangt, at det ogsaa skulde hjælpe til at underholde Søfolkene. Dr. Povl Møth, der synes at have fungeret som en Slags Overintendant over Flaaden, opfordrede Professorerne til at give Bidrag til Skibsfolkenes Lønning. De erklærede sig enkeltvis villige til at give efter Evne, men som Stand vilde de ingen Forpligtelse paatage sig¹³³). Der kom da en Kollekt istand; de fleste Professorer og nogle Supposita tegnede sig for ret anstændige tomaanedlige Bidrag, og anmodede derhos Vicerektor om, at han „vilde have Umage med de Penge, som de havde udlovet til Kgl. Mj.s Skibsfolk, at levere til enhver

130) A. C. 23 Decbr. 1658. Jfr. 29 Decbr.: „Stuttet at Vicerektor anholder hos Sekretæren om Svar paa senest overleverede Supplikats“.

131) Bekræftet Afskrift af Akgrevet i Konsist. Archiv.

132) Akgv. af 8 Jan. 1659 til Rektor og Professorer i Trig. i Konsist. Archiv.

133) A. C. 10 Jan. 1659.

især efter fremvist rigtigt Bevis, at han er i virkelig Tjeneste paa Flaaden". Paa denne Begjæring gif Dr. Jak. Knudsen villig ind under den Betingelse, at de øvrige Professorer ogsaa skulde være tilstede, hvilket de lovede¹³⁴).

Jeg sagde nys, at Soldaterne led Nød, og at den Underholdning, de fik af Stænderne ikke var tilstrækkelig; som Bevis herpaa kan anføres nogle Dringer af Oberst Hennig Quihov i en Ansøgning, han (1 Febr. 1659) indgav til Rigsraadet om Indkvartering med „Service" af Ild og Lys for hans sjællandske Regiment. Det hedder nemlig heri, at Hjælpen er aldeles nødvendig, „efterdi der nu for Djenfes, at baade døde og syge paa Bolden befindes beliggende, thi at naar der begjæres i Kvartererne, at de syge ville der indgaa, ere de strax pludseligen udviste og derfra udstødt"¹³⁵). Denne Klage gav Anledning til et Kongebrev (af sm. D.) til Professorerne, hvori de opfordredes til at gjøre den Anordning, „at samme Folk med dets Officerer, saavidt som eder kan tilkomme, bekomme Kvarter og Service, ligesom de andre Soldater her udi Garnisonen"¹³⁶). De fandt sig imidlertid besøjede til „at deprecere dette Onus", og da man trængte ind paa dem, erklærede de, at „dersom de nu skulde beivnges med mere Indkvartering, da nødtes de til at indeholde de Penge, de til Kgl. Mj.s Skibsfolk havde udlovet"¹³⁷). Herved blev det dog ikke, thi 3 Marts refererede Rektor M. Rasm. Brochmand i Konsistoriet, „at en Herresmand havde været hos ham fra Hove, givendes tilkjende, at Oberst Quihovs Regiment haver hos Kgl. Mj. besværet sig, at de ikke har faaet Indkvartering hos Universitetet eller

134) A. C. 1 Febr. 1659.

135) Orig. i Gehejmearchivet (Ejæll. Indlæg 1659 A.).

136) Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

137) A. C. 1 og 16 Febr. 1659.

Indkvarterings-Penge, og at Rektor og Professorer skulde til Kgl. Mj. ved Sekretæren deres Erklæring derom insinuere“. Hertil svarede Professorerne, at de alt to Gange havde afgivet Erklæring i den Sag, men intet Svar modtaget; de vedtog derfor atter at udskrive Erklæringerne og paany anholde om Fritagelse for denne Byrde, med mindre det tillodes dem at standse med Udbetalingen af Penge til Skibsfolkene. Næste Dag indfandt fire Professorer sig paa Slottet for at høre Resultatet hos Oversekretæren; det blev, „at de tvende Oberst Quibovs Kompagnier, som endnu ingen Kvarter havde, skulde akkommoderes dermed, og at Kgl. Mj. var naadigst tilfreds, at de Penge, som af Universitetets Mittel ere udlovede til Skibsfolkene, dertil maa anvendes; dog med den Vilkaar, at det blev hos dem selv, at andre ej skulde gjøre det samme.“ Om Eftermiddagen kom Obersten selv til Dr. Bang i hans Hus, „og paa det højeste gjorde sin Undskyldning, at Professorer i saa Maade skulde graves, og paa det han kunde forlindre Tallet, lovede han at gjøre sin Flid, naar nogen blev syg, at ville skikke dem til Universitetet, som fattige Lemmer, der kunde hjælpes, fordi de andre, som vare helbredede, skulde saavel som han selv ligge Dag og Nat paa Boldene“. — Professorerne bestemte, at de syge Soldater væsentlig skulde indkvarteres hos dem blandt Supposita, „som enten ingen eller liden Byrde hjælper med Universitetet at drage“¹³⁸).

Saa snart Foraaret begyndte at nærme sig, og Tøvejr løsne Jordens efter en langvarig Frost, bleve Jordarbejder nødvendige, hvortil alle Stænders Hjælp udfordredes. Universitetet modtog saaledes Kongebrev (af 23 Febr., lignende udgif til de øvrige Stænder) om dagligt af hver Gaard at

138) A. C. 3 og 8 Marts 1659.

sende en Karl paa Arbejde, „eftersom vi naadigst have anbefalet de gamle Bolde udenfor Besterport saavel som ved Bartov at skulle nedbrydes og sløfjes“¹³⁹); og nogle Dage efter fik Professorerne Anmodning om at laane deres Bogne til Generalmajor Fuchs, hver at kjøre fire Læs Jord eller Møg til „det Værk, ved ny Kastel skal gieres og forfærdiges“¹⁴⁰). I den følgende Tid indløb saadanne Anmodninger oftere¹⁴¹).

Ingen af disse Begjæringer var større, end at Universitetet vel kunde overkomme dem; men 13 April udgik Befaling til, at, da der nu med Kraft skulde tages fat paa Boldarbejdet, skulde alle Professorer og Supposita, som havde „Gaarde og Residenser“ sende en Fuldmægtig til et Stændermøde, hvis Opgave det skulde være at forfatte „en rigtig Tært over alle Indvaanerne heri Staden, hvormange Personer enhver om Ugen paa Boldarbejdet kan og bør at holde“¹⁴²). Rektor og Professorer besluttede at erklære sig herover, men inden en saadan Erklæring kom istand, indfandt en Dag en Borger paa Borgemeisters og Raads Begne sig hos Rektor, og opfordrede til overensstemmende med Kongebrevet at sende en Fuldmægtig til Mødet næste Dag. Nu opstod der Bevægelse blandt de højlærde, da de ikke ved „Residenser“ vilde have forstaaet de offentlige Boliger, en Del af dem havde, men kun de Ejendomsvaaninger, enkelte besad. Men omendkjønt det

139) Rgbr. af 27 Febr. 1659 i Sjæll. Tegnelser Nr. 35 fol. 75.

140) Sjæll. Tegnelser Nr. 35 fol. 78.

141) Rgbr. af 14 Apr. 1659 til Proff.: „. . . at S, saamange som Heste og Bogne have, ville lade dem mede imorgen tidlig ubi Kastelet, og at enhver af demem til Boldenes Reparation ager 20 Læs Jord efter vor Ingeniør Gottfried Hofmand hans Anvisning“ (Orig. i Konsist. Arch.). Rgbr. 28 Juni 1659 til Proff. om at lade 2 Bogne mede hos Gen. Fuchs for at age 4 Læs Jord hver (Sjæll. Tegn. Nr. 35 fol. 287).

142) Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

vilde være vigtigt for dem at gjøre denne Mening gjældende paa Forsamlingen, havde de dog Betænkkeligheder ved at udvælge Professorer til at møde der, da de ingen Sikkerhed havde for, at nogen af „Byens Dyrighed“ kom der tilstede, og det vilde være en Skam, om en Professor mødte til en Forsamling med underordnede Personer, „*esterson consisto-rials senatus sede aliisque conditionibus af Arilds Tid er værdiget over urbicum senatum*“¹⁴³). Denne og andre Betænkkeligheder af lignende Art have formodentlig foraarsaget, at der for det første ikke blev noget af Mødet, inden der kom flere Spørgsmaal til, som krævede Afgjørelse.

Smidlertid var Universitetet atter blevet opfordret til, „anseende disse Tiders høje Nød og Trang, saa og denne belejlige Tids Odfasjon til Gjendens Afbræk“, godvillig at bidrage til Flaadens Udrustning og Skibsfolks Hverving¹⁴⁴) og Underhold. Omendkjent Professorerne nu, efter hvad der tidligere var forhandlet den Sag vedkommende, mente at have gyldig Grund til Vægning, lovede de dog paa Rektor M. Brochmands indstændige Opfordring, „saafremt de nogensteds vidste Penge til Laans hos nogen her i Byen at kunne bekomme“, at de maanedligt vilde give en Sum Penge til Skibsfolkene, „paa det de ej mere skulde synes Hs. Rgl. Mj. samt deres Fæderneland disaffektionerede end andre Stænder, iblandt hvilke ej Tvivl var, de havde mange Hadere, som

143) A. C. 14 Apr. og en Mundskrivelse (af 17 Apr.) fra Rektor til Professorerne med disse Paategninger.

144) Kongens Livlæge Dr. P. Roth, hvem paa Regjeringens Begne Forhandlingerne om denne Sag vare overdragne, havde i et Møde hos Rektor ytret, „at her af Staden ikke kunde udgjøres saa mange Baadsfolk, som til den hele Flaade at expedere behøves, men fra Lybel og andre fremmede Stæder maa erhverves, hvortil en anseelig Sum Penge gjøres fornøden.“

saadant udi høieste Maade skulde udgjøre og hos Kgl. Mj. interpretere og udtolke, Hs. Mj.s gode Affektion ved slige Praktiker fra Universitetet at divertere, og paa det endelig at den store Betvillighed, Akademiet over sin Evne hertildags haver bevist, ei skulde miste sin Erkjendelse og Anseelse“. En Betingelse stillede dog, nemlig den, at de Folk, som skulde have Penge, personligt skulde indfinde sig paa Konsistoriet og modtage Udbetalingen¹⁴⁵).

Den Villighed, Professorene ved denne Lejlighed viste, skjønt deres Formuestilstand, efter hvad de dyrt forskrede, var i høieste Grad slet, var tildels beregnet paa at give følgende Andragende om Fritagelse for Høstaration mere Vægt:

„Stormægtigste, højbaarne Dyreste,
Allernaadigste Herre og Kønning

Værdiges Ederis Kongelige Majestæt naadigst at vide, hvorlunde vi G. K. M.s aabne Brev, dateret Kjøbenhavns Slot næstforleden 13 Aprilis, undfanget haver, deraf G. M.s naadigste Begjæring forslaaende, at saa mange af os, som Gaarde eller Residenser her udi Staden haver, skulde lade vores Guldmægtige møde tilstede, naar den Taxering foretoges, hvilken G. K. M. naadigst haver anbefalet over alle Indvaanerne her udi Staden at lade forfatte, hvor mange Personer enhver om Ugen paa Voldarbejdet kan og her at holde. Saa skal den alvidende Gud kjende og med os vidne, med hvad Hjertens Godvillighed vi sig G. K. M.s naadigste Behag og Vilje i største Underdanighed efterkommede. Medens vor usorbigængelig høje Nød og Trang os imod al vor Vilje did hen tranger og bevæger her med en Gang for alle i samme alvidende Guds Dine og Nafn rundt ud at ksjende og vedgaa, at vi ej videre ved de Middel og Formue nu ere, saa vi til sig Taxering eller nogen anden Besværing og Lyngge ydermere formaa at svare, eftersom vi her til Dags imed Fundatsen, fenge-

145) A. C. 19 Apr. og en Rundskrivelse fra Rektor til Professorene med disses Bemærkninger, i Konsist. Archiv (jfr. A. C. 4 og 10 Maj).

lige Privilegier og alle Akademiers Sædvane over ganske Europa (hvilke aldrig nogensteds endog under haardeste Belejninger den almindelige Konsevation, der altid imod os foregives, til almindelige Kontribution konstringeret haver; det vi bevislig skal gjøre, om paaæstes) alene af Kjarlighed til G. K. M., som vi for sin ulignelige Mildhed og Godhed erkjende os ej alene med Middet og Formue, men Liv og Blod evindeligen tilforpligtede, fra denne Belejnings første Begyndelse kontribueret, lidt og udstaaet med en Hjærtens Godvillighed alt, hvad af os er begjeret, lige ved den allerringeste Borgere her i Staden, alt saa længe vor Sølv og Guld og anden sliq Nøds-Penge kunne lange og tilstrække. Men eftersom sliq aldeles nu er medganget, og vi selv, endog de som blandt os af Middet ere, ej mere til vore egne Huses nødtorfelige Underhold vide os Raad, eftersom vi aldeles intet af vores Indkomme nu paa tredje Aar haver nydt, og de fleste af os usandfærdelig desvære for Middete og Formue udraabes, de andre ganske saa, der noget have, ere deres Udstaaende hverken selv magtige, kunne ej heller for de almindelige Liders Besværing, det forrige svenske Indfald forarsagede, foruden en ringe Del Rente næstforleden 11 Juni, af deres Kreditorer bekomme, og ere af sliq Marsfager ligesom de, der intet have: i den Sted der dog ingen af Borgerskabet er, endog til den ringeste Høf, som jo nogen Næring og Indkomme haver ved daglige Fortjeneste, og derved des lettere Kontributioner, Skatninger og Forstrækninger fermaa at gjøre og udstaa. Saa deres og vores Vilkaar i sliq Maader er ganske ulige, hvilket vi derfor paa det allerydmiggeligste og underdanigste formoder G. K. M. ej alene efter sine højslovlige Forsædres højberømte Exempler (som have altid søgt deres fornemste Behag og ubødelige Navn udi Akademiets Konsevation og Florering), medens allermest af eders egen sædvanlige store Naade og Mildhed, sit fattige Akademi i saa mange Maade betet, barmhjærtelig anser og faderlig sig behjærtiger, paa det vi saa og fattige G. K. M.s underdanigste Professores og Tjenere ej efter sliq deres blotte Angivende, som muligen os kunne være misgunstige, og derpaa selgende kontinuerlige Begjæring (hvilke vi fattige Mænd, saafremt ingen billig Protest og Undskyldning maa agtes eller anses, fornuftelig have at optage som alvorlige og stränge Befalinger)

ej dog endelig andre Akademier til Spektakel skulle vorde med alle foragtede, undertrykte og ruinerede. Hvilket saasom vi fuldkomnelig som for Guds Dine ere forsikrede G. K. M. aldrig lider og bevilger, saa ere vi og udi den underdanigst utvivslagtige Forhaabning denne vores ydmyggeligste Supplikats med et mistundeligt Dje anser, saa og denne højsatstrængte vor underdanigste Deprecation og Undskyldning imod sig Umulighed med sædvanlige kongelige Mildhed og Naade optager. Vi skal derimod (det vores rette Skyldighed er til den almindelige Konsevation foruden vore andre Embeders Forretninger) aldrig Dag eller Nat underlade Kongernes Konge inderligen og af Hjærtet at anraabe, han vilde selv med udstrakt Arm udføre G. M.s retfærdige Sag mod sine og eders Fjender, saa at al Verden maa sjenne og dømme derpaa; og enten give G. M. af Himmelen særdeles Lykke og Sejr over dennem, eller selv ramme og slutte en bestandig og ønskelig Fred, som overgaar alle Victorier og Triumpher, og i hvilken G. K. M. maa finde sit inderste Hjertes Fornøjelighed, indtil Gud selv endelig (det vi dog ønske, for saa god og naadig en Herre længe at nyde, sennigen at se) G. K. M., mæt af Alder og fornøjet af al jordiske Velsignelse og Højhed, hjemfordrer til sin evige Fred.

Kjøbenhavn den 23 Aprilis Mar 1659.

G. K. M.s

Allerunderdanigste Tjenere
og tro Forbedere
Rector og Professores."

Denne Ansøgning blev 28 April af Dr. Bang, Dr. Ostenfeld og M. Binding paa Slottet overleveret i Kongens egen Haand, og Sagen desuden mundtlig paa bedste Naade anbefalet; men desuagtet opnaaedes ikke det forønskede Resultat, thi en Ugestid efter fik Professorerne deres Andragende tilbage med følgende Paategning af Erik Krag:

„Hs. Kgl. Mj. formoder naadigst, at Universitetet sig udi vanskelige og besværlige Tider vilde bekvemme uden deres Privilegiens Præjudice at sekundere Hs. Mj. lige ved andre gode Pa-

trioter, hvilket høijtbemeldte Hs. Mj. ubi deres Privilegiens Kon-
 servation og andre kongelige Benaadninger ubi sin Tid igien vil
 vide at erkjende. Datum Kancelliet for Kjøbenhavn's Slot, den
 6 Maj 1659¹⁴⁶⁾.

12. Universitetet havde stræbt efter at faa sine Byrder
 lettede; det lykkedes ikke, de bleve i den følgende Tid snarere
 forøgede end formindskede. — Den Tid, for hvilken Stænderne
 havde lovet Garnisonen Underhold, nærmede sig sin Ende,
 men med Belejringen traf det i Langdrag; Regjeringen maatte
 derfor være betænkt paa itide at faa Løfterne om „Forstræk-
 ning“ fornyede. Alt 27 April 1659 paalagdes det Univer-
 sitetet at lade sine deputerede samles med de øvrige Stænders
 „for at deliberere og overveje, ved hvad Middel Garnisonen
 til Hest og Fods kan blive underholdt, efterat de udlovede 5
 Maaneders Forstrækning ophører“; thi Kongen vidste dertil
 „ringe eller ingen Middel“, hvis han ikke understøttedes af
 sine tro Undersaatter¹⁴⁷⁾. Det tilsigtede Møde afholdtes dog
 først 9 Maj paa det islandske Kompagnihus. Rigsraaderne
 Mogens Høg til Kjærsgaardsholm og Oluf Parsbjerg
 til Jernet forelagde paa Regjeringens Vegne fire Forhandlings-
 punkter; de to ere alt tidligere nævnte, nemlig Spørgsmaalene
 om Midler til Udbedring af Kjøbenhavn's Fæstningsværker og
 Soldaternes Underhold, hertil kom de to ny „om Indkvar-
 tering til den forventede hollandske Sulfurs, som skulde lange
 til 4000 Mand“, og om „at de, som Heste havde, vilde dem
 til Kgl. Mj. godvillig laane til Udfald at gjere“¹⁴⁸⁾. —

146) Den erig. Ansøgning med Paategning i Kønfigt. Archiv (A. b. Sv.).

147) Sjæll. Tegneser Nr. 35 fol. 178. Jfr. Nyt hist. Tidsskrift I,
 467—68.

148) Aagreve af 7 og 8 Maj til fornævnte to Rigsraader om Stændernes
 Forsamling i Afskrift i Kønfigt. Archiv. Jfr. A. C. 9 Maj 1659.

Stændernes deputerede modtog de fire Punkter til nærmere Overvejelse og skiltes dermed fra hinanden.

Den følgende Dag var der som Folge deraf for Universitetets Bedkommende vidtloftige Forhandlinger i Konfistoriet. Der blev bestemt, at Prorektor Dr. Ostenfeld næste Dag (11 Maj) skulde møde i Stændernes Forsamling, og der erklære „hvad den første Post belanger: eftersom ej kan vides, hvad Arbejde endelig foretages skal paa Byens Fortifikation, og Professorerne nu allerede den ganske Belejrings-tid igjennem hver en Karl paa Boldene haver holdet baade til Vagt og Arbejde; ej heller, hvad den anden Post anlanger om Garnisonens Underholdning, vides hvad der Behov skulde gjøres, førend en rigtig Reduktion blev sket, — at han derfor paa Universitetets Vegne tillsagde almindelig mulig Hjælp af dem, som nu leve og ere tilstede og hos Universitetet og nogen Formue kunde have; — dermed at kontestere Professorernes gode Vilje og underdanigste Lydighed mod Hs. Kgl. Mj. og det gemene bedste“. Den tredje Post skulde aldeles afbedes, „i Anseende af den store og ulidelige Indkvartering, som allerede havde“. Hvad den fjerde Post angik, da besad Universitetet kun saa Heste, men dem vare deres Gjermænd villige til at lade bruge Kongen og Fædrelandet til Tjeneste „mod Restitutions Forskrifning“¹⁴⁹).

Da der imidlertid ikke blev noget af Mødet 11 Maj, fordi Adelsens og de kgl. Betjentes Fuldmægtige udebleve, blev det bestemt, at hver Stand for sig skulde indgive sit Svar skriftlig. Efterat Universitetet skriftligt havde opsat sin Resolution, henvendte det sig privat til Rigshofmesteren og til General Schack, for at erfare, om de mente, den vilde blive

149) A. C. 10 Maj 1659.

antagen. Den første svarede, at han ikke vilde tiltræde „den konciperede Universitetets Resolution i Bærk at stille, anlangende de to Kompagnier at underholde paa to Maaneders Tid, for visse Marsagers Skyld, uanset han holdt fore, consilium i sig selv at være laudabile“. Et lignende Raad gav General Schaaf¹⁵⁰⁾.

Efterat en ny Erklæring derfor var udarbejdet af Professorerne, hvilken vi dog ikke nøiere kjende¹⁵¹⁾, samlede Stændernes befuldmægtigede efter fgl. Indkaldelse¹⁵²⁾ 29 Maj og afgave samlede følgende Erklæring:

„Efter G. Kgl. Mj.s naadigste Befalinger haver vi efterfrevne Sten Brahe til Knudstrup og Jørgen Reedy til Vedg, Befalingsmand paa Jungshoved Slot paa Ridderstandens, Dr. Christen Ostenfeld, Prorector Academiæ, og Dr. Peder Lavritszen paa menige Professorum og Universitetets Vegne, Hans Rausen og Peder Pedersen, Borgemeistere her udi Staden, paa deres egne og samtlige Borgerstabs sammesteds, Jens Sørensen og Hans Sørensen, Borgemeistere udi Christianshavn paa deres egne og menige Borgerstabs ibid., saa og Thomas Thomsen, øverste Rentefriver, og Morten Lavritszen¹⁵³⁾ Nogens Skrifer paa de fgl. Bejente deres Vegne, den 29 Maj nærværende Har været forsamlede at konferere og forenes om den nu hid forventende hollandske Sukkursens Indkvartering, saavel som hvis Voldarbejde, som her omkring Kjøbenhavns og Christianshavns By nu høist fornøden gøres at reparere; da ere

150) A. C. 13, 16 og 17 Maj. Til Univ.s Svær høves intet videre Kjendskab end det, som fremgaar af Øerstors Raad.

151) Den blev indført i Kopibogen, som nu er forfunden.

152) Indkaldelsesbrevet til Univ. af 23 Maj findes i Orig. i Konfist. Archiv. Heri nævnes kun de 2 Forhandlingspunkter: Vidderne til Fæstningsværternes Udbedring og de ny hollandske Hjelpeetroppers Indkvartering.

153) Scavenins, en Broder til Dr. Peder Lavr. Scavenins (se Zwergius: Sjæll. Clericæ S. 252, Tab.).

vi saaledes først forenede om fornævnte Voldarbejde, at saasnart det behøger G. Kgl. Mj. at lade besigtige, hvor først og bedst fornøden gjøres, ere samtlige Stænder overbeddig hver udi sit Kvarter, han bor udi, tilligemed sine Naboer at holde sine egne Folk, eller Penge dertil kontribuere efter derom befattede Tart. Anslangende det hollandske Folks Indkvartering, da er paa Ridderskandens Vegne udlovet at tage af tusinde Soldater, som ankommer, $\frac{1}{12}$ Part, som er — $83\frac{1}{3}$. Samtlige Professores $\frac{1}{20}$ Part, som er — 50. Borgemeister og Raad paa samtlige Kjøbenhavn's Borgeres Vegne 666 Soldater. De kgl. Hofsjenere, Rentefriversne med indberegnet, $83\frac{1}{3}$. Gjer — $882\frac{2}{3}$ Soldater. Resten, som er $417\frac{1}{3}$ syntes fornø Stænder at kunne tilfalde Christianshavns Indbyggere, efter som den Menighed eragtes bedre end de kgl. Tjenere; hvorimod deres Guldmægtige sig besvargede, ikke uden 50 Soldater af hver Tusinde at kunne til Indkvartering antage fornødelst Almuens flere Fattigdom, hvilket vi til G. Kgl. Mj.s naadigste Disposition ville have hedenstillet, og at G. Kgl. Mj.s naadigste Befalninger saaledes underdanigst ere efterkomne, det bedste muligt har været, bekiendes" (her følge Underfristerne)¹⁵⁴).

Hvad Voldarbejdet angaar, lovede Universitetet at holde 90 Karle dertil om Ugen, „saalænge af samtlige Stænder bevilget vorder“, dog paa det Vilkaar, „at de, som selv Tjenere have, lade dem bruge til Arbejdet, naar de ere fri for at holde Vagt, og desforuden at de for deres Hyrlinge, som ere bortførte paa Skibene, maatte entlediges, og dem andre, som Vagt og Arbejde kunde gjøre, for billig Værd af Stadshopmand maatte tilvises“¹⁵⁵).

13. I Juni Maaned 1659 høre vi intet om ny Fordringer, som stillede til Universitetet eller til Stænderne i det hele; kun en Gang vare deres udvalgte samlede med Rigs-

154) Afskrift blandt Bilagene til Dr. Scavenius's Regningsb.

155) Taxten over, hvormange Karle enhver af Univ.s „tithørige“ skulde holde, findes hst.

raadet¹⁵⁶), men denne Gang i Anledning af det Fredsfor-
 slag, Holland, Frankrig og England forelagde (den første
 Haagſke Koncert), hvorpaa de imidlertid ligesaa lidt som Kon-
 gen kunde gaa ind, da Roskildefredens Bestemmelſer afgave
 Grundlag for Fredsvilkaarene, og den danske Konges allierede
 ſkulde udelukkes fra Deltagelse i Underhandlingerne. — Da Re-
 gjeringen og Folkets udvalgte ſaaledes havde afviſt det gjorte
 Forſlag, maatte det være Opgaven, inden ny Betingelſer fore-
 lagdes, at ſaa noget udrettet med egne Kræfter, der kunde
 ſtemme de mæglende Magter gunſtigere for Danmarks Sag,
 og give den danske Regjering Anledning til med Tøje at ſtille
 Vilkaarene højere. Foran Kjøbenhavn lod der ſig imidlertid
 ikke udrette meget, Svenskerne vare for godt forſtaandede, til
 at man med Haab om et heldigt Udfald ſkulde have kunnet
 angribe dem. Angrebet maatte ſe udenfra; men endnu var
 en ſtor Del af Provindſerne i Hjendevold, og for at udfri
 dem behøvedes en Del Skibe til at overføre Soldater. For
 at tilvejebringe diſſe maatte Regjeringen da atter henvende ſig
 til Stænderne, af hvilke vi dog her kun have med de højſærde
 at gjøre. Den 6 Juli var Rigsraad Gunde Roſenkrands
 tilſtede i Rektor M. Brochmands Hus, hvor Konſistorium
 holdtes paa Grund af Rektorens Sygdom. Han „propone-
 rede paa Hs. Ms. Begue, hvorlunde de havde nu endelig
 taget Reſolution alle ſaamange Studer og Fartøj, ſom her
 for Byen fandtes, med ſikker Konvoj at affærdige, Ryttere og
 Soldater at indtage, og førſt dermed Raſkov at ſukfurrere, de

156) Jfr. A. C. 6 Juni 1659. Det var ikke noget egentligt Stændermøde,
 men et Rigsraadsmøde, til hvilket der var givet udvalgte Medlemmer
 af de borgerlige Stænder Afgang. (Jfr. det intereſſante og vigtige
 Aſkyffe Nr. 19, vedſejet J. Hammerichs Afhandling om de
 nadelige Stænders Deltagelse i Statsſager, Nyt hiſt. Tidſkr. I,
 166—67.)

andre siden herover at føre, paa det vi dog engang ved Guds Belsignelse kunde fange Landet ryddeligt. Alene var udi dette Bærf Diffikulteten, at eftersom de fleste Skuder ere fremmede, Hs. Kgl. Mj. og højvigtige Marsager haver, hvorfor han ej vil bruge sin Ret og dennem presse, og de ej ville forstaa sig til nogen Tjeneste at gjøre, før de deres halve Fragt forud bekommer, til hvilken at opbringe nu saa hastig, som de fort skulle, ej er Raad eller Middel, med mindre at Stænderne ville Hs. Kgl. Mj. og deres Fæderneland i sliq Tilfald med Forstrækning behjælpe. Og paa det Universitetet, som sliq at ville gjøre og ombedes, kunde vorde, for hvis de i saa Maade godvilligen forstrække ville, med deres egen Gavn forsikrede, da erbud Hs. Kgl. Mj. sig at ville dennem derfor forsikre udi en Skov ved Ebeltoft i Jylland ved Navn Bjørnfjær, hvorudi og ere 3 Gaarde liggende, som iligemaade til Forsikring og tilbydes, saavidt samme deres Forstrækning kunde bedrage. Var og nogen, som heller vilde have Bed, kunde de den og gjerne af samme Skov bekomme (eftersom nogle etlige Favne skal allerede staa der ved Strandsiden færdige); og Hs. Mj. skulde noksom være villig deres Fartøj, som den skulde hid hente med nødvendig Konvoj at forsyue; og skulde de da anamme hver Favn der for en Sletdaler“.

Profesorerne svarede hertil, at vistnok var Bed det, de bedst kunde bruge baade nu og endmere i Fremtiden, men Hovedsagen var dog at Rytteriet kom affted „Landet dermed at aabne“, „siden blev her vel gode Midler baade til Bed og anden Nødtørftighed“. Kun vare de fleste af dem i Forlesgenhed for Penge, de ønskede derfor Betænkningstid, for baade selv at overveje Sagen og tale med de undergivne om den.

Efterat en saadan Raadslagning var holdt den følgende Dag, enedes man om mod Forsikring at udlove en

Sum¹⁵⁷⁾ til Fragtning af „Skiberum“, hvilken ogsaa fori efter blev forlangt indbetalt, „forat de, som seilfærdige ere, strax kan blive kontenteret“¹⁵⁸⁾. Da det imidlertid var Professorernes Duffe selv at maatte udbetale Pengene til vedkommende, blev det Dr. Povl Møth overdraget at sørge for, at dette skete¹⁵⁹⁾, hvorpaa Dr. Ostensfeld og Dekanus M. Binding begav sig ud paa Holmen og i egen Person betalte den hidtil indkomne Sum, 162 Rdlr., til Skibsfolkene¹⁶⁰⁾.

Istedetfor den Forsikring, som Universitetet havde forlangt for sine udlovede Penge, tilbød tre af Byens Kjøbmænd Jens Lassen, Søren Lavritsøen og Søren Pedersen, som Mellemhandlere for Regjeringen, at dersom Universitetet strax vilde erlægge 1200 Rdlr. til Skibsfolkene, vilde de forskaffe det inden 3 Maaneder 600 Favne stakket jydsk Ved eller ogsaa usejlsbarligen tilbagebetale Pengene med paa løben Rente. Paa dette Forslag gif Professorerne ind, og Kontrakten med Kjøbmændene blev opsat overensstemmende hermed¹⁶¹⁾.

157) A. C. 7 Juli. Hvor stor Summen var, og hvilken Forsikring der foretoges, kan ikke angives, da Kopibogen, hvori dette var indført, er forsvunden.

158) Rgbr. af 11 Juli til Prof. (Sjæll. Tegn. Nr. 35 fol. 304).

159) I et Rgbr. af 14 Juli til Dr. Møth om at levere Sørgen Kavn Penge til Skibsfolkene hedder det: „Og eftersom de højlærde ej skal ville udgive deres Penge, med mindre de ser Folkene, som Pengene bekommer, da haver I hos de højlærde at tilvejebringe, at en af deres Middel sig med bemeldte Sørg. Kavn begiver, udi hvis Nærværelse Pengene kan blive uddelte“ (Sjæll. Tegn. Nr. 35 fol. 321).

160) A. C. 14 Juli 1659.

161) At dette er blevet Resultatet kan sluttes af A. C. 15 Juli, hvor det, efterat Forslaget er refereret, hedder: „Hvad herpaa blev sluttet kan erfares af den Obligation, for^{te} Kjøbmænd derpaa have givet, hvis Kopi findes i Kopibogen indført paa det 32te Blad“, — og af senere Forhandlinger.

14. Med Freden traf det bestandigt i Langdrag, midt i Juli 1659 sluttedes den anden haagste Koncert, men Wilkaarene behagede lige lidt nogen af de krigførende Magter; dog havde man paa dansk Side endnu ikke opgivet Haabet om, at Belejringen snart skulde være tilende. Imidlertid var Tiden for den af Stænderne udlovede Kontribution udløben, derfor henvendte Sten Brahe sig paa Regjeringens Begne 29 Juli til Universitetet, og begjærede, „at Professores og Academiæ Supposita vilde vel gjøre og endnu paa en Maanedstid til Garnisonens Underholdning gjøre Forstrækning mod Forsikring i Kronens Gods, efterdi Nøden er høj, Freden nu snart formodelig, og denne derfor den sidste Begjæring, som i sliq Maade ske skulde, og de andre Stænder og sliq have vedtaget“. Efter afholdt Møde indvilligede Universitetet i Begjæringen paa det Wilkaar, at intet videre blev forlangt af det. Det blev paalagt Rektor at give Sten Brahe tilkjende, „at Hs. Kgl. Mj. vilde i Naade optage, at ingen videre Hjælp af Universitetet kan formodes, eftersom Hs. Kgl. Mj. af forrige Universitetets underdanigste Remonstration noksom om vores høist besværlige Wilkaar naadigst er informeret“¹⁶²).

Det var imidlertid saa langt fra, at der blev taget noget Hensyn til denne Tilkjendegivelse, at Sten Brahe atter 17 Avgust henvendte sig til Rektor og forlangte nok en Maanedes Kontribution. Rigtignok fik han det Svar, at Universitetet henholdt sig til sin sidst afgivne Erklæring; men da de borgerlige Stænders udvalgte nogle Dage efter (19 Avgust) vare samlede med Rigsraadet for at forhandle et Fredsforflag, greb Rigshofmester Gerstorff Lejlighed til indtrængende at lægge dem Sagen paa Hjærte; og efter nogen Betænkning bekvem-

162) A. C. 29 og 30 Juli. Sfr. Rektors Mundskrivelse til Supposita. (Konst. Arch.).

mede den største Del af Professorene og de mere bemidlede Supposita sig til at forny Løftet om en Maanedes Forstrækning til Garnisonen¹⁶³).

Skjønt den umiddelbare Sammenhæng ikke kan vises, staar hermed dog maaske i Forbindelse et Forslag, som Borgemeistrerne kom med til Rektor og gjorde Universitetet, nemlig „at Professorene vilde holde god Korrespondens og fortroligt Venfskab med dem og kommunikere med dem udi de Sager, som deres fælles Gavn og Interesse kunde angaa, paa det, naarsomhelst de deres Resolution i fælles angaaende Sager, som om Kontributioner og andet mere, skulde give, de da ej skulde være saa meget ulige i deres Resolutioner, dem selv til Præjudice og Skade“¹⁶⁴). Da Rektor M. Brochmand i Konsistoriet opfordrede Professorene til at udtale sig herom, erklærede Biskop Svane, som var tilstede, først, „at han ikke kunde give sit Betænkende herudi; thi efter som han paa Ministerii Begne fordres i alle de Konsulter, som med Stænderne kommunikerer, vilde det blive Ministerio præjudicerligt, dersom han dennem uadspurgt i slike Tilfald gav sin Betænkning“; forøvrigt mente han „raadeligt at være, at man holder god Enighed med de Daanemænd, som saadant ere begjærendes“. De andre tilstedeværende Professorene gik viligt ind paa Forslaget, forsaavidt det kunde ske „den høje

163) A. C. 17 og 20 Avg. 3 Konsist. Archiv findes en Kundskr. angaaende denne Sag til Supposita, dat. 23 Avg., hvorpaa de flestes Bøte ere indførte.

164) Nøglen til dette Forslag kan maaske findes i nogle tidligere Ytringer af Chr. Steel (i hans Dagbog, Danske Mag. 3 Række IV, 327). Der var Personer, som „inbildte“ Kongen, „at Stænderne vel havde Middel, om de dem vilde forsvælle“, saadanne fik formodentlig en Støtte for deres Paastand i de enkelte Stænders forskjelligt affattede Erklæringer. — Mærkeligt er det, at Biskop Svane, som ellers næsten aldrig „lod sig finde“ paa Konsistoriet, netop var tilstede i dette Møde.

Dyrighed og Universitetets Privilegier i alle Maader upræjudicerligt¹⁶⁵).

Efterat Professorene i nogen Tid havde været fri for ny Paalæg, fik de 15 September Befaling at lade deres befuldmægtigede „sig forsamle med de andre Stænders deputerede her i Staden for at gjøre fornøden Indkvartering, at fire Kompagnier af det hollandske Fodfolk, som fra Skibene hid indkomme, med tilhørende Officerer bekomme fornøden Kvarter, eftersom de befindes stærke at være“¹⁶⁶). Da dette Kongebrev læstes i Konsistoriet, var det samtlige Professors Betænkning: „Efterom Universitetet saa længe nu med Indkvartering havde over Formue været og endnu er graveret, idet at en god Del af vore fornemste Suppositis, somme ved Døden¹⁶⁷) og somme formedelst andre Uarsager, os ere fragaaede, og deres indkvarterede iblandt de andre Professores og Supposita ere bleve delte, saa det er Universitetet umuligt ny Onera med Indkvartering at paatage, nu i Sønderlighed mod denne tilstundende haarde Vinter, og hvor besværligt det vil falde at kontinuere ubi den allerede indhavende Indkvartering, kan enhver fornufteligen vel dømme, som eragter vores Lejlighed imod andres meget slet og ringe at være, eftersom vi hverken nogen borgerlig Næring, Brug, Underholdning eller anden Indkomst have i nogen Maade eller forvente kunne: at da Magnificus Rector med Dr.

165) A. C. 10 og 12 Sept. 1659.

166) Orig. i Konsist. Archiv (A. b. Sv.).

167) I Konsist. Archiv findes en Rundskrivelse dat. 20 Okt. 1659, strevet med Dr. Scavenius's Haand, undertegnet af Notarius M. Stenbuch, hverpaa enhver Prof. og Supp. bedes at antegne, hvormange hollandske Soldater, han har i Kvarter, da der skulde ske en Omlægning af dem paa Grund af Mette Dr. Niels Pederseus og Kirsten M. Søren Pederseus og andres dødelige Afgang. De forskjellige Erklæringer ere paategnede (Sfr. A. C. 16 Okt. 1659).

Scavenio, som Indkvarteringen den ganske Tid haver forestaaet, vilde communicere med de andre Byens Stænder, naar de forsamlede vorder, og foreholde dennem vores meget flette Vilkaar, og i Særdeleshed communicere med Borgemeisterne herom efter sidste conclusum consistorii, saa tvivler vi ikke paa, at Universitetet jo enten bliver ganske forskaanet for sliq ny onere, eller ogsaa i det ringeste Professorer med deres viduis, exemplo omnium omnino Academiaram, quocunqve vel gravissimo casu bliver exempt¹⁶⁸). — Naar det paa-tænkte Stændermøde er afholdt, og hvad Udfald det har faaet, berettes ikke udtrykkeligt, men at det ikke er lykkedes Professorerne at sætte deres Dufte igjennem, ses af en (udateret) Mundskrivelse, som Notarius M. Stenbuch omsendte til alle Universitetets „tilhørig“, hvori de opfordredes til at tilstille Dr. Scavenius „en rigtig Fortegnelse paa hvis hollandske Soldater, de nu virkelig til Indkvartering haver, at dermed kunde holdes iblandt alle en billig Proportion, og de forventede Soldater kunde strax blive akkommoderede enten i deres forrige Kvarterer eller i andre“.

Da Tiden for den udlovede Hjælp til Garnisonens Underhold atter var udløben med September Maaned, blev ny Kontributioner forlangte, og Universitetet maatte, hvor stor end Nøden var, og hvor klageligen de enkelte end afmaledede deres sørgelige Forsatning, „paa en Maanedstid“ atter bidrage sin Del¹⁶⁹) mod en Forsikring i Krongods, der dog betydede mindre, jo mere Godset behæstedes med Gjæld.

168) A. C. 16 Sept. Dr. Th. Bartholin afgav Separatvotum, idet han formente, at det var raadeligt „at remonstrere in genere impossibilitatem, og siden, hvis vi intet derved kunne obtainere, at da anholde, at Indkvarteringen maatte alene bestaa i Seng og Husly“.

169) Ifølge en udateret Mundskrivelse fra Notarius; den første Paategning (Dr. Bangs) er dateret 1 Okt. 1659.

Hvad der gjorde disse Byrder endnu tungere for den enkelte, end de i sig selv vare, var den — grundede eller ugrundede — Antagelse, at Indkvarteringen var ulige fordelt, og at saaledes flere bleve forurettede til Gunst for andre mindre betyngede. Forat afhjælpe Klagerne herover afholdtes et Stændermøde 14 November paa det islandske Kompagnihus. Rigsraad Axel Urup var tilstede og læste den fgl. Befaling, „at efterdi nogen Urigtighed og Ulighed ubi Indkvarteringen her i Staden befindes baade ved vores egen Soldatesske og med den hollandske Garnison¹⁷⁰⁾, at da Stændernes deputati vilde træde sammen og gjøre en billig Regning dermed, og føre Alting til Rigtighed, at enhver Soldat sit visse Kvarter maatte vide og have, og at en vis Anordning sluttes, hvorledes i Særdeleshed med de hollandske Folks Service herefter skal forholdes“. Universitetets ny Rector Dr. Joh. Bandal¹⁷¹⁾, som var tilstede, „erindrede, at eftersom Hs. Kgl. Mj. Universitetet hidindtil for virkelig Indkvartering af vores egne Soldater naadigst haver været forfkaanet, da forhaaber de paa det underdanigste, at de og fremdeles derfor maatte forfkaanes“. Hvad de hollandske Soldaters Kvarter og Service (Ild, Lys) angik, blev bestemt, at Dr. Scavenius skulde anmodes om at konferere derom med de andre Stænders deputerede og med de fgl. Kommissærer Sten Brahe og Holger Wind. Han var ogsaa

170) Følge en „Extrakt-Kulle, indleveret 28 Okt. 1659, bestod den danske Del af Garnisonen af 327 Hoveder Kavalleri og 2307 G. Infanteri, den hollandske Del bestod af 2907 Hoveder, — tilsammen 5541 Hoveder.

171) Dr. Bandal havde tiltraadt Rectoratet i de første Dage af November; jfr. Engelsstof's Afh. om N. E. Brochmans Rectorat; enkelte usjægtligere Angivelser findes i mit Skrift om Studenternes Deltagelse i Abbens Forjvar S. 106—08.

villig til at overtage Hvervet, og gjorde derpaa i de følgende Dage Udkast til en ny Ordning af Universitetets Indkvartering, hvorved han dog ikke var saa heldig at behage alle, da M. Rasm. E. Brochmand nedlagde Protest imod sin Ansættelse for Indkvartering¹⁷²⁾. — Da Scavenius 22 Novbr. efter de fgl. Kommissærers Forlangende var samlet med de øvrige Stænders befuldmægtigede paa det sædvanlige Samlingssted, kom Rigets Hofmester under Mødet ind, og foreslog paa Kongens Begne, „at eftersom de hollandske Penge, som vare med Flaaden forventede til vores Soldatesses Underholdning, ej endnu vare ankomne, og de fattige Soldater derudover led stor Nød, og af Hunger og Kuld vansmægtedes, at da samtlige Stænder vilde endnu paa en Maanedstid forskyde til bemeldte nødlidende Soldaters Ophold, saa vidt muligt kunde være, samt og hjælpe til, at de med Kvarter udi Husene kunde affkommoderes, og imod den forestaaende Vinter soulageres“. Der blev lovet Bederlag for de udlagte Penge, naar den hollandske Hjælp kom. — Da Dr. Scavenius afslagde Beretning herom, lovede de andre Profesjorer at efterkomme den fgl. Vilje „baade for at bevise Gud nogen Taknemmelighed for den af hannem udi Fyn naadelig forlente herlige Victoria, og for at betè deres underdanige Devotion og Belvillighed imod Hs. Kgl. Mj.“, og de besluttede „at omstikke samme deres Erklæring til Dn. Collegas absentes et

¹⁷²⁾ Udkastet er dat. 19 Nov. 1659. (Konfist. Archiv). Brochmand beslager „den store Skade, jeg ved denne sidste Krig, baade i Slaane og paa mit Bøndergods, saa og her for Byen paa min Ejendom, ej udi hundrede men udi nogle Tusindtal erlebet haver“. Han angiver sin Formue til 10,000 Rdlr. (jfr. Efterrætn. om hvorledes han var kommet til denne Formue i Pontoppidans Ann. eccles. Dan. IV, 494—96, hvor den ansættes til 40,000 Rdlr.). B. havde tidligere laant Regjeringen en Sum Penge, for hvilken han under 1 Juni 1659 fik Forsikring paa 6 pSt. Rente (Sjæll. Tegn. Nr. 35, fol. 244).

Supposita Academiae, at enhver sig derpaa skriftlig kunde resolve, hvad han til samme Brug godvilligen vilde contribuere: nemlig at give enhver af vores fattige gemene Soldater, som dennem assigneret vorder, hver Uge en Sletdaler paa en Maanedstid; og saa intet mere enten Kvarter eller Service dennem skyldig være; thi virkelig Indkvartering vilde de paa det underdanigste deprecere¹⁷³⁾.

Der blev da omsendt en Rundskrivelse, saaledes som paatænkt var, og Resultatet blev, at Universitetet i det hele tilbød at underholde 50 Soldater paa den fornævnte Maade, et Tilbud som forøvrigt flere af de andre Stænder ansaa for alt for ringe, baade hvad Antallet og hvad Forplejningen angik. Rigets Hofmester lod sig dog nøje hermed, og 3 December blev der assigneret Universitetet 50 Mand af Duihovs Regiment¹⁷⁴⁾.

Hvorlidet denne Hjælp imidlertid var tilstrækkelig, ses bedst af, at der igjen 5 December maatte afholdes et Stændermøde. Rigets Hofmester og Rentemesteren Peder Reedtz vare tilstede og forestillede Forsamlingen, „at Garnisonen, som hidtil næst Guds Bistand havde besyttet Staden mod fjendtlig Overlast, nu led stor Nød for Føde og Klæder, og man befandt, at det var intet bevennt at forlade sig udi saa Maader paa nogen fremmed Hjælp; men det var at befrygte, at hvis ej Stænderne selv vilde gribe sig an og komme den nødlidende Soldateske til Hjælp med Underholdnings og Klæders Forstrækning, da maatte samme vores Garnison forsmeltes og blive til intet“. For at der altsaa kunde skaffes en saadan

173) A. C. 22 Novbr. 1659.

174) Rundskrivelsen, dat. 22 Novbr., i Konfist. Archiv. Om de videre Forhandlinger se A. C. 24, 25, 26 Novbr. Assignationen paa Soldater, undertegnet af Sten Brahe og Holger Wind, i Konfist. Archiv.

Hjælp, og for at Byrden kunde blive ligeligt fordelt, opfordredes enhver Stand til at forfatte en nøjagtig Rulle over de under den hørende Familier. Iuden Mødet sluttedes, gave alle Stænders befuldmægtigede det Tilsagn, „at man af yderste Evne, enhver efter sin Vilkaar, i denne besværlige Tid vil til bemeldte Fornødenhed kontribuere“.

Da Sagen samme Dags Eftermiddag var til Forhandling i Konsistorium, vedtog Professorerne at indgive den forlangte Fortegnelse, men tillige blev det overdraget Rektor og Dr. Bang ved Indleveringen af denne „paa det flittigste at rekommandere det betrængte Universitet til Hs. Exc. Hr. Rigens Hofmesters gode Gunst, at dets ringe Lejlighed maatte have udi Agt; og eftersom man vil gjerne af yderste Formue endnu godvilligen kontribuere til Garnisonens Underholdning, saa mange iblandt os, som nu nogen Middel dertil haver, at det da maatte afsværges, at ej Rødemesterne eller nogen af de andre Stænder skulde efter egen Lykke maatte paalægge os nogen Byrde, som kunde være os udragelig“. — Da denne Begjæring forebragtes Hofmesteren, lovede han „at være Universitetet beforderlig“, men gav derhos at forstaa, at den forlangte Hjælp til Soldaterne var paa 5 Maaneder. — Efterat endnu et Møde var holdt paa Konsistorium, hvor Supposita bleve gjorte bekjendte med Sagen, omsendtes som sædvanligt en Rundskrivelse, hvorpaa enhver tegnede, hvad han efter sin Evne formaaede at give¹⁷⁵).

Mangen Soldat kom derefter til at gaa i en lang aflagt Professorkjole, men under Forhold som de daværende maatte der staa en Streg over Munderingsreglementer, om ellers den

175) A. C. 5, 10 og 14 Decbr. Rundskr. er dat. 15 Decbr. 1659. Om den endelige Erklærings Overlevering se A. C. 29 Decbr.

Tid kjendte fligt; Hovedsagen var at Kulden blev holdt ude, og det skulde der noget til paa Volden i de kolde Vinternætter.

15. Som det vil erindres, havde tre Kjøbmænd i Sommeren 1659 indestaaet Universitetet for, at hvis det gav en vis Sum Penge til Fragtning af Skibe, vilde de inden tre Maaneder erstatte dette Udlæg ved en Levering Brænde. Vi høre ikke noget om denne Sag, før det midt i Oktober ved Kongebrev blev tilkjendegivet Universitetet og Ministerium, at de kunde faa det Brænde, to hollandske Skippere havde bragt, mod at betale den Pris derfor, som paa den Tid almindeligt gaves for Bed i Kjøbenhavn¹⁷⁶). At dette Tilbud imidlertid, forsaavidt det skulde gjælde som en Erstatning for tidligere gjorte Udlæg, meget lidet kunde tilfredsstille Professorene og Præsterne, er dog let at indse, og de søgte derfor ad Rettens Vej at tvinge Jens Lassen¹⁷⁷) og de to andre Kjøbmænd til at holde sig deres Kontrakt efterrettelig¹⁷⁸). Processen blev ført for Borgemeister og Raad og fik ved Dommen, som faldt i Begyndelsen af April 1660, det Udfald, at „de geistliges“ Krav bleve kjendte gyldige. — Medens Sagen svævede for Retten havde der dog været Udsigt til, at den

176) Orig., dat. 15 Okt. 1659, i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

177) J. Lassen synes at have været et Slags Mellemhandler for Regjeringen, som han under Krigen gjorde betydelige Forstrækninger; ifølge et Brev af 30 Juni 1660 havde han paa den Tid 30,517 Rdr. tilgode, hvorfor der gaves ham Forstrækning. Han nævnes et Par Gange i Chr. Steels Dagbog (Danske Mag. 3 Række IV, 317, 324). Jeg fremsætter som en Formodning, som jeg forøvrigt ikke videre kan begrunde, at han er den Jens Lassen, der døde 1706, 81 Aar gl., som Justits- og Admiralitetsraad, Landsbødder i Fyn og Ejer af Krumstrup (Danst Atlas III, 568); og at han endvidere er den Jens Lassen, for hvem der er oprejst en Mindestøtte paa Jægerspris (se Fortalen til Wandals Mindestmærker).

178) Jfr. A. C. 16, 17, 23, 24, 27 og 29 Okt. og 14 Decbr. 1659.

paa anden Maade kunde være bleven afgjort; thi 26 December lod Rektor paa Konsistorium læse en Kopi af Kongens skriftlige Ordre til Generalproviandmester Nikolaus Bennich om at lade levere Professorerne og Ministerium 150 Favne dobbelt Brændevod af det, som nylig var kommet til Byen. Men da vedkommende ikke holdt sig denne Befaling efterrettelig, og Professorerne kun erholdt en ringe Del af det dem tilkommende Ved, gik Sagen sin Gang og endte med, at de tre Kontrahenter bleve dømt til at tilbagebetale de Penge, for hvilke Professorerne og Ministerium endnu ikke havde modtaget Ved¹⁷⁹).

Den 29 December udløb den Maaned, for hvilken Stænderne 22 November havde udlovet den almindelige Kontribution til Garnisonen; thi den senere Fordring, som gjordes paa Stændermødet 5 December, angik en extraordinær Understøttelse navnlig paa Grund af Vinterens Strængthed. Samme Dag modtog Universitetet Kongebrev om at forny sit Løfte, denne Gang paa 4 Maaneder, og efter nogen Forhandling indvilligede det i som forhen at underholde 50 Soldater, som da assigneredes det af Duihovs Regiment¹⁸⁰).

Fordringerne, som stilledes til Universitetet i Maret 1660, begynde med et Kongebrev af 8 Januar, hvorved Rektor anmodedes om at anholde hos Professorerne, „at de saamange rustede Heste med nødvendige Sadler og Pistoler, som mest muligt er, til vores og Kronens Tjeneste ville laane og færdig holde, saa de førstkomende Tirsdag, som er den 10 Januar, her

179) Jfr. A. C. 15, 26 og 29 Decbr. 1659, 4, 8, 14, 16, 18, 20 Jan., 1, 8, 25 Febr., 1 Marts og 5 Apr. 1660 (inkl. Rgbr. af 27 Febr. 1660 til Jens Laakjen i Sjæll. Tegh. Nr. 35 fol. 651).

180) A. C. 29 Decbr. 1659 og 4, 8 og 9 Jan. 1660. Assignationen paa Duihovs Soldater (af 20 Jan. 1660) i Konsist. Archiv.

paa vores Slotsplads kan tilhøbe af os vorde overset. Der-
som og nogen er, som haver Lyst selv at ride med af eders
Folk eller Tjenere, skal det staa dennem frit fore, efter-
som vi en importante Anslag fore haver¹⁸¹⁾. De øvrige
Stænder modtog samme Opfordring, og mulig de have kunnet
gjøre den fyldest, thi Universitetet har neppe med sin bedste
Bilje kunnet stille ret mange rustede Heste, skjønt Rektor paa
bedste Maade anbefalede den fgl. Begjæring til sine Kollegeres
Opmærksomhed.

Antallet paa de Soldater, Universitetet holdt, beløb sig
til 50, har de andre Stænder haft Indkvartering i Forhold
hertil, hvilket er at formode, er der endnu blevet en stor Del
af Garnisonen tilbage, for hvilken der ikke paa saadan Maade
var sørget. For at skaffe denne Hjælp blev et Stænder-
møde nødvendigt. Indkaldelsesbrevet til dette Møde taler i
en bestemtere Tone end noget tidligere, idet det hedder, at da
Kongen ikke ved noget Middel til Garnisonens Underholdning,
jaa henvender han sig til sine tro Undersaatter, og opfordrer
derfor Universitetets befuldmægtigede tilligemed de andre Stænder
at give Møde for at træffe billig Proportion efter Gaar-
dene eller andet Fundament, „paa det at vi ikke, hvor
ugjerne vi det og gjorde, skulde nødes til Garni-
sonen selv at lade indkvartere“. Dog tilføjes: „Vi
tvivle ikke paa, at enhver sig jo godvillig lader finde, efter-
som det enhveres Velstand tilligemed det gemene bedste især
angaar“¹⁸²⁾.

181) Orig. i Konsist. Archiv. (A. b. Sv.).

182) Orig. smst. Det ser ud, som om der har fundet nogen Forvirring
Sted ved Udfærdigelsen af Afbrevene i Kancelliet, idet der i dette Brev
(af 19 Jan.) indkaldes et Møde til 21 Jan., medens der i Brevet af-
deles intet Hensyn tages til det Møde, som samme Dag holdtes om

Stænderne samledes 19 Januar paa Slottet; paa Universitetets Begne mødte Rektor Bandal og Dr. Bang. Da alle vare tilstede, bleve de indkaldte i „det grønne Gemak, hvor Hs. Kgl. Mj. personlig med Rigens Raad lod sig finde“. Peder Reedtz førte Ordet paa Kongens Begne og forestillede Stænderne, „at efterdi Garnisonen her i Staden lider Mangel for deres nødtørftige Livsophold, og det falder Hs. Kgl. Mj. ej aleneste højbesværligt, medens og umuligt, den Del deraf, som Stænderne hidindtil ej haver til Underholdning antagen, med nødtørftig Traktament at forsyne, som Hs. Mj. ellers naadigst vilde, dersom man de forhaabede Pengesmidler fra vores allierede med den formodede lidelige Kondition kunde have bekommet: paa det derfor at af saadan Garnisonens store Mangel ingen mærkelig Ulempe eller Ulykke skulde forarsages, ej heller at vi ved denne haarde Tids Konjunktur skulle tvinges til en skadelig og usikker Fred at antage, da var Hs. Kgl. Mj. naadigst begjærendes, at samtlige Byens Stænder sig endnu vilde angribe, og i denne store Nød sekundere Hs. Mj., og imod god Betaling i Kronens Gods fremdeles forstrække til al Garnisonens nødtørftige Underholdning“. — For at naa dette Maal foresloges da en almindelig Grundstat, men herpaa vilde Borgerstanden ikke gaa ind, og da heller intet af de mange andre foreslaaede Midler vandt alle Stemmer for sig, og Mødet var trukket langt ud, adskiltes Forsamlingen, for atter om nogle Dage at optage Forhandlingerne. Men heller ikke paa det følgende Møde (23 Jan.) førtes disse til Ende; de affluttedes først

samme Spørgsmaal. Da der nu ikke blev noget af Mødet 21de, har jeg betragtet dette Afgør. som det egentlige Indkaldelsesbrev eller som det, der indeholdt Motiverne til Mødet d. 19de, ikjænt dette Møde ailt d. 18de var mundtligt indvarslet.

31 Januar, efterat Stænderne sex Gange havde været samlede. Den endelige Erklæring indeholdt Tilbud om at holde 4336 Soldater i 3 Maaneder med en Sletdaler om Ugen¹⁵³⁾. Universitetet fik heraf 200, et Antal, som, hvorlidet det end forholdsvis kunde synes, dog var vanskeligt nok for det at underholde, saa det fandt sig besøjet til at ansøge om, at Arvingerne efter de under Belejringen afdøde Supposita maatte forpligtes til ogsaa hertil at bidrage deres Kvotadele, i Forhold til de dem tilfaldne Arvelodder, en Begjæring, som under 8 Februar blev bevilliget¹⁵⁴⁾.

16. Siden September 1659 havde de direkte Fredsunderhandlinger mellem Danske og Svenske været afbrudte: i Marts 1660 knyttedes de atter, efterat de hollandske Ambassadører havde forelagt den danske Konge det strænge Bilkkaar, „at hvis han ikke strax vilde resolve sig til Fred, uden nogen videre Betsed fra Holland eller andensteds med den længe forventede Post at afvarte, da vilde de ej alene unddrage ham al Hjælp og Assistance, men ogsaa strax blive hans aabenbare Fjender“. Hvis han derimod vilde erklære sig for strax at ville indgaa Traktaterne, da lovede de, ligesom de selv havde sluttet en Stilstand med Svenskerne, saaledes ogsaa at tilvejebringe en Stilstand mellem disse og de Danske, navnlig til Bauds, hvor det var mest nødvendigt. — Disse Betingelser vare til Forhandling i et Rigsraadsmøde den 12 Marts, hvortil ogsaa de borgerlige Stænders udvalgte vare indkaldte,

153) Der var endnu omtrent 1000 Mand af Garnisonen, som ingen Hjælp fik. Om Forhandlingerne se A. C. 19, 23, 25, 27, 28 og 31 Jan. (jfr. 1, 4 og 25 Febr. og 4 Apr. 1660). Jfr. en udateret Rundskrivelse i Konfist. Arch., hvorpaa Proff. og Supp. have erklæret sig.

154) Jfr. A. C. 28, 31 Jan. og 4 Febr. Proff.s Andragende til den fgl. Sekretær findes i Sjæll. Indlæg. 1660 A. Kgbrevet i Drig. i Konfist. Archiv (A. b. Sv.).

og omendkjønt Udsigterne til en gunstig Fred ikke vare store, besluttedes der dog her, at man burde give efter for Hollændernes bestemte Fordring¹⁸⁵).

Det var de Forhandlinger, som nu toge deres Begyndelse, og førtes i et dertil opført Hus midt imellem Karlstad og Kjøbenhavn, der endelig medførte Freden 26 Maj 1660. Medens Underhandlingerne stod paa, fornyedes Professorernes Haab om at faa de tabte skaanske Godsier tilbage. Tanken herom vakte ved en Erindring, Rigets Hofmester gav Rektor om at varetage Universitetets Interesse i denne Sag hos Fredsmæglerne¹⁸⁶), og Haabet næredes ved de velvillige Svar, som de hollandske, engelske og franske Gesandter gave de Professorer, som henvendte sig til dem om Sagen¹⁸⁷); det udsluttes endnu ikke ganske, da Freden affluttedes, uden at Godsernes Tilbagegivelse omtaltes i Traktaten; man haabede nemlig ved direkte Henvendelse til Stokholm endnu at udrette noget¹⁸⁸); men da ogsaa denne sidste Udvej glippede,

185) A. C. 14 Marts 1660.

186) A. C. 9 Apr. — Som karakteristisk kan det bemærkes, at en af Professorernes første Betragtninger, efterat de havde faaet Haab om at vinde de skaanske Godsier tilbage, var, om det ikke skulde kunne lykkes dem tillige at beholde, hvad de alt havde faaet i Erstatning for disse.

187) A. C. 11, 15 Apr. og 19 Maj 1660.

188) A. C. 31 Maj 1660: „Rektor havde talet med Hr. Rigens Hofmester om Universitetets Gods i Skaane, begjærende at vide, hvorvidt derom i Fredsartiklerne var afforderet, og hvad Hs. Excellences Betænkende var om derom noget videre skulde negotieres. Hs. Exc. mente, at Artiklen om denne Materie saaledes generaliter var forfattet, at Universitetet noksom kunde holde sig til sin Possession udi bemeldte Gods, og at Universitetets Interesse videre kunde rekommanderes til mediatores legatos, som nu skulde forrejse til Stokholm, at man om samme Godses Beholdelse videre kunde forsøkes. Og lovede D. Scavenius og D. Th. Bartholinus derom mediatores at ville aanbøde og erindre.“
Maaske hørte Universitetets Sag til de „private Supplikationer“, som Hannibal Sehested „insinuerede“ paa sin Gesandtskabsrejse til Stokholm i Juni 1660 (jfr. Danske Magaz. 3 Række, I, 315).

og de fornyede Underhandlinger i Malmø (Marts 1661), hvori Dr. Ostenfeld paa Universitetets Vegne deltog, heller ikke førte til noget gunstigt Resultat¹⁸⁹), maatte Professorerne lade sig nøje med den Erstatning, den danske Konge i Juli 1658 havde tilsagt dem, som de da ogsaa efter Landets Befrielse fra Tjenden efterhaanden kom i Besiddelse af.

Skjønt Fredsunderhandlingerne førtes, maatte Fæstningsværkerne endnu holdes vedlige og Garnisonen underholdes, enkelte ny Begjæringer til Universitetet maa derfor endnu omtales. Rektor modtog saaledes Kongebrev (af 13 April) om at forsamle alle Professorerne og anvende al Flid paa at overtale dem til istedetfor de Folk, de forrige Aar havde holdt til at arbejde paa Boldene, nu at bevillige noget til Fæstningens Fortifikation¹⁹⁰). — I et Møde, som herom holdtes i Konfistoriet (15 April), skete der Forslag fra Borgerkabet om, at Universitetet vilde give en Sletdaler for hver Karl, det forrige Aar havde holdt til Boldarbejde, da der var nogle Hollændere, som man kunde faa at leje til at overtage Arbejdet. Forslaget forekom Professorerne ret antageligt, og de lovede at gaa ind derpaa, naar de først havde modtaget et Overslag over, hvad Fæstningsværkerens Udbedring i det hele kunde koste. — Hvad Garnisonens Underholdning angaar, modtog Universitetet fgl. Befaling (af 20 April) om næste Dag at sende sin Fuldmægtig til et Møde med de andre Stænders deputerede paa det islandske Kompagnihus for at

189) Jfr. Binding: Reg. Acad. Hafn. p. 418. Pontoppidan: Ann. eccl. Dan. IV, 408. A. C. 13 og 23 Febr. og 6, 8, 9, 17, 18 og 30 Marts 1661. Alle Dokumenter vedkommende disse malmøske Forhandlinger have været i Konfist. Archiv ifølge en Registratur over en Del af dette, ifrevet, saa vidt jeg kan se, med Prof. Dr. Ped. Holms Haand (Additum. paa Univ. bibl. Nr. 102, fol.), men de ere nu forsvundne.

190) Orig. i Konfist. Arch. (A. b. Sv.).

skaffe Midler hertil for nogle Maaneder mod Forsikring som hidtil¹⁹¹⁾. Paa den fastsatte Tid afholdtes Mødet i Overværelse af Rigsraaderne Mogens Høg og Henrik Ranzov, men da der ikke forud havde været Tid til at forhandle Sagen i de enkelte Stænders Forsamlinger, blev den endelige Beslutning udsat til et nyt Møde 28 April, inden hvilket der, idetmindste for Universitetets Bedkommende, blev givet enhver af dets tilhørende Lejlighed til skriftlig at erklære sig. De fleste af dem bestemte sig da for endnu en Maaned at svare den almindelige Kontribution, og Rektor erklærede som Følge heraf paa Stændermødet, at Universitetet var villigt til at holde 100 menige Soldater i en Maaned. Dette Tilbud blev dog ikke anset for tilfredsstillende, og da Regjeringen formodentlig lige saa lidt kunde lade sig nøje med flere af de andre Stænders Tilbud, maatte et nyt Møde afholdes paa det islandske Kompagnihus 4 Maj. Herved blev Universitetets Andel forøget til 142 Mand, som nogle Dage efter assigneredes det af Generalmajor Fr. Ahlefeldts Livregiment¹⁹²⁾. — Det var den sidste Assignation, Universitetet modtog i denne Krig, og ikke længe efter sluttedes Freden, efter at Stænderne i Møder, der afholdtes paa Rigsraadets Raadstue 18 og 21 Maj, havde bifaldet Betingelserne¹⁹³⁾.

Freden medførte ikke umiddelbart Universitetets Befrielse for alle Krigsbyrder. For Udtømmelsen af de fjendtlige Tropper var sat en Frist af 6 Uger; inden den Tids Forløb

191) Sjæll. Tegneser Nr. 35, fol. 697.

192) A. C. 21, 25 og 28 Apr. og 5 Maj 1660. To Kundskrivelses fra Rektor til Proff. og Supp. med de erig. Paategninger findes i Konfist. Archiv tilligemed Holger Vinds Assignation (dat. 10 Maj 1660).

193) J A. C. 19 og 23 Maj 1660 findes Rektor Dr. Sandals Beretning om Møderne.

kunde Kjøbenhavns Garnison ikke forloves¹⁹⁴), og den stærke Indkvartering vedblev derfor endnu en god Stund; ogsaa Fæstningsværkerne maatte holdes vedlige, og endnu 5 Juli opfordredes Universitetet tilligemed de øvrige Stænder til „godvillig at kontribuere noget til Voldene og Fortifikationens Forsærdigelse her paa Fæstningen efter den tidligere Proportion¹⁹⁵“. Godserne ude paa Landet blev først lidt efter lidt tilbagegivne Universitetet¹⁹⁶), men i en Tilstand saa elendig, at det varede længe, inden Husbonderne kunde faa de lovlige Rettigheder og Afgifter af deres Bønder og Tjenere¹⁹⁷). — Efterhaanden lægedes vel de værste af de Saar, Krigen havde slaact, men fuldstændigt fik Universitetet imidlertid aldrig sin Skattefrihed tilbage; den store Rigsdag i Kjøbenhavn i Efteraaret 1660 (aabnet 8 September) havde den Opgave at tilvejebringe en ligelig Beskatning over hele Riget, dens Beslutninger gik derfor ikke

194) Jfr. A. C. 18 Juni 1660: „Blev talt om Bagthof og den hollandske Indkvartering, om Universitetet nu ej kunde begjere dersfra at besries, efter at Gud os Fred haver forlenet. Men de flestes Mening var, at det gjorde ej Gode, nu derom at anholde, førend at Fredens Rationifikation og derpaa følgende Evaluation er færdig“.

195) Sjællandske Tegneser Nr. 35, fol. 804.

196) Jfr. Afbreve af 2 og 7 Juni 1660 til de fire Evaluationskommissærer i Sjælland, Oluf Brockenhuus, Jørgen Friis, Ove Juul og Hugo Pühov (Sjæll. Tegn. Nr. 35, fol. 744 og 761); i det sidstnævnte af disse Breve paalægges det de fire Kommissærer at sørge for, „at vort Kommunitets Bønder og Tjenere her i Sjælland ej ubilligen med militærisk Tynge besværes, eller andensteds med Hovning belædes end til vor Studiiigaard i Kbhavn, og som de af Arids Tid gjort haver, paa det vort Kommunitet i denne besværlige Tid ikke skulde undergaa“.

197) Jfr. Afbrev af 31 Juli 1660 til Hans Mule om, „at efter som mange af Kommunitets Bønder vare aldeles forarmede, Gaardene afbrændte, lidet eller intet saact, skulde der optages Tingsvidne over, hvad der i Aar kunde ventes paa Afgrøde af deres Marker, og Afgiften derefter bestemmes“. (Sjæll. Tegn. Nr. 35, fol. 852).

alene ud over Adelen, men ogsaa over enhver anden privilegeret Stand eller Stiftelse.

Kaste vi til Slutning et Blik tilbage over Universitetets Beskæftning og Trængsler i det omhandlede Tidrum, da vil det ses, at Privilegierne ikke hjalp den lærde Stand noget; den maatte underkaste sig de samme Paalæg og Byrder som de uprivilegerede Stænder. Nøden brød alle Love, og de gamle Friheder maatte vige for den ny Nødvendighed. Dog Frihedens egentlige Kjærne, Retten til Selvbeskæftning, havde Universitetet ligesom de øvrige Stænder beholdt selv under de mest truende Forhold. Først da Faren var forbi, gav Folket, ligesom i beundrende Auerkjendelse af, hvormeget Kongens Fasthed og Udholdenhed havde bidraget til den efter Omstændighederne hæderlige Fred, frivilligt denne store og herlige Rettighed fra sig for først sent at gjenvinde den.

Tillæg.

Professorerens originale Indberetninger om deres
Husstand og Baaben. (Sept. 1658).

(Af Konjistoriets Archiv).

1.

3 Mester Rasmus Enwoldsen Brochmands¹⁹⁸⁾ Gaard, findis
kon 2 Piger, ved Naun Gesche Jonas Daatter, og Dorrete Swens
Daatter, Och en Dreng Ved Naun Hendrich Meinertsen,
Hans E. Brochmand.

198) M. N. Brochmand var som bekjendt bleset udelukket fra Byen ved
Evensernes pludselige Komme; hans Broder, Præsten ved Nikolaj
Kirke, afgav Erklæring for ham.

alene ud over Adelen, men ogsaa over enhver anden privilegeret Stand eller Stiftelse.

Kaste vi til Slutning et Blik tilbage over Universitetets Beskæftning og Trængsler i det omhandlede Tidrum, da vil det ses, at Privilegierne ikke hjalp den lærde Stand noget; den maatte underkaste sig de samme Paalæg og Byrder som de uprivilegerede Stænder. Nøden brød alle Love, og de gamle Friheder maatte vige for den ny Nødvendighed. Dog Frihedens egentlige Kjærne, Retten til Selvbeskæftning, havde Universitetet ligesom de øvrige Stænder beholdt selv under de mest truende Forhold. Først da Faren var forbi, gav Folket, ligesom i beundrende Auerkjendelse af, hvormeget Kongens Fasthed og Udholdenhed havde bidraget til den efter Omstændighederne hæderlige Fred, frivilligt denne store og herlige Rettighed fra sig for først sent at gjenvinde den.

Tillæg.

Professorerens originale Indberetninger om deres
Husstand og Baaben. (Sept. 1658).

(Af Konjistoriets Archiv).

1.

3 Mester Rasmus Enwolfsen Brochmands¹⁹⁸⁾ Gaard, findis
kon 2 Piger, ved Naun Gesche Jonas Daatter, og Dorrete Swens
Daatter, Och en Dreng Ved Naun Hendrich Meinertsen,
Hans E. Brochmand.

198) M. N. Brochmand var som bekjendt bleset udelukket fra Byen ved
Evensernes pludselige Komme; hans Broder, Præsten ved Nikolaj
Kirke, afgav Erklæring for ham.

3 Mester Niels Enevoldsen Brockmands Gaard findis
inted gewer uden en Flint Besse.

Hans E. Brockmand.
Egbd.

2.

Lista paa de personer som allerede ere enten udi min
Familie eller nu nyf indtagen i denne Farligtid.

M. Johannes Bircherod¹⁹⁹).

Simon Petri Hoffius²⁰⁰), Baccalaureus, mine børns præ-
ceptor oc min amanuensis, som nu stedse hafver gaaed til volds,
fiden Kongl. Maytz. mandater til Universitetet udgick om Stu-
denternis uforbigangelig tienniste paa samme sted i denne høste
(sic!) nød.

Christianus Stockfleth²⁰¹), Episcopi Christianensis filius,
har iligemaade verret præsiarius miles.

Petrus Georgii²⁰²) en prestis Søn udi Trundhjem, ilige-
maade præsiarius miles.

Hactenus Studiosi.

Herforuden hafver indtaget nyligen i mit huus en Karl ved
navn Niels Christensen fød paa Sandsholm udi Thy²⁰³), som

199) M. Jens B., den ældre, der ikke længe efter, 3 Okt. i. A., blev kaldet
til Prof. philos. (Binding: Reg. Acad. Hafn. p. 428—30).

200) Se mit Skr. om Studenternes Deltagelse i Kbhvns Forsvar S. 165,
203—08 og 217; naar jeg paa sidstnævnte Sted efter Nova litt. mar.
Balth. har sagt, at Hoff døde 1698, saa har jeg ikke lagt Mærke til,
at denne Esterretning atter tilbagekaldes i Aargangen 1700, pag. 45.
Han døde først 1708 (se H. H. Müller: Bidrag til Thrundhjem
Kathedralskoles Historie. Thrundhj. 1855, S. 10, 11, 18 og 98).

201) Se mit anf. Skr. S. 52—55, jfr. Nyt hist. Tidsskr. I, 500.

202) Uden Tvivl Peder Jørgensen Schielderup, se mit anf. Skr. S. 159,
200 og 203 ff. og Erlandsens biogr. Efterr. om Gejslighed i
Thrundhjem Stift, S. 188.

203) Med Hensyn til Spørgsmaalet om „Bevægelsen i den danske Be-
folkning“ er det ret interessant at lægge Mærke til, at næsten
alle de Tjenestefolk, hvis Fødested i det følgende angives, ere fødte i
Jylland.

alene ud over Adelen, men ogsaa over enhver anden privilegeret Stand eller Stiftelse.

Kaste vi til Slutning et Blik tilbage over Universitetets Beskæftning og Trængsler i det omhandlede Tidrum, da vil det ses, at Privilegierne ikke hjalp den lærde Stand noget; den maatte underkaste sig de samme Paalæg og Byrder som de uprivilegerede Stænder. Nøden brød alle Love, og de gamle Friheder maatte vige for den ny Nødvendighed. Dog Frihedens egentlige Kjærne, Retten til Selvbeskæftning, havde Universitetet ligesom de øvrige Stænder beholdt selv under de mest truende Forhold. Først da Faren var forbi, gav Folket, ligesom i beundrende Auerkjendelse af, hvormeget Kongens Fasthed og Udholdenhed havde bidraget til den efter Omstændighederne hæderlige Fred, frivilligt denne store og herlige Rettighed fra sig for først sent at gjenvinde den.

Tillæg.

Professorerens originale Indberetninger om deres
Husstand og Baaben. (Sept. 1658).

(Af Konjistoriets Archiv).

1.

3 Mester Rasmus Enwolfsen Brochmands¹⁹⁸⁾ Gaard, findis
kon 2 Piger, ved Naun Gesche Jonas Daatter, og Dorrete Swens
Daatter, Och en Dreng Ved Naun Hendrich Meinertsen,
Hans E. Brochmand.

198) M. N. Brochmand var som bekjendt bleset udelukket fra Byen ved
Evensernes pludselige Komme; hans Broder, Præsten ved Nikolaj
Kirke, afgav Erklæring for ham.

3 Mester Niemanns Envoldsen Brockmands Gaard findis
inted gewer uden en Flint Besse.

Hans E. Brockmand.
Egbd.

2.

Lista paa de personer som allerede ere enten udi min
Familie eller nu nyf indtagen i denne Farligtid.

M. Johannes Bircherod¹⁹⁹).

Simon Petri Hoffius²⁰⁰), Baccalaureus, mine børns præ-
ceptor oc min amanuensis, som nu stedse hafver gaaed til volds,
fiden Kongl. Maytz. mandater til Universitetet udgick om Stu-
denternis uforbigangelig tienniste paa samme sted i denne høste
(sic!) nød.

Christianus Stockfleth²⁰¹), Episcopi Christianensis filius,
har iligemaade verret præsidarius miles.

Petrus Georgii²⁰²) en prestis Søn udi Trundhjem, ilige-
maade præsidarius miles.

Hactenus Studiosi.

Herforuden hafver indtaget nyligen i mit huus en Karl ved
navn Niels Christensen fød paa Sandsholm udi Thy²⁰³), som

199) M. Jens B., den ældre, der ikke længe efter, 3 Okt. i. A., blev kaldet
til Prof. philos. (Binding: Reg. Acad. Hafn. p. 428—30).

200) Se mit Skr. om Studenternes Deltagelse i Kbhvns Forsvar S. 165,
203—08 og 217; naar jeg paa sidstnævnte Sted efter Nova litt. mar.
Balth. har sagt, at Hoff døde 1698, saa har jeg ikke lagt Mærke til,
at denne Esterretning atter tilbagekalbes i Aargangen 1700, pag. 45.
Han døde først 1708 (se H. H. Müller: Bidrag til Thrundhjem
Kathedralskoles Historie. Thrundhj. 1855, S. 10, 11, 18 og 98).

201) Se mit anf. Skr. S. 52—55, jfr. Nyt hist. Tidsskr. I, 500.

202) Uden Tvivl Peder Jørgensen Schielderup, se mit anf. Skr. S. 159,
200 og 203 ff. og Erlandsens biogr. Efterr. om Gejslighed i
Thrundhjem Stift, S. 188.

203) Med Hensyn til Spørgsmaalet om „Bevægelsen i den danske Be-
folkning“ er det ret interessant at lægge Mærke til, at næsten
alle de Tjenestefolk, hvis Fødested i det følgende angives, ere fødte i
Jylland.

gaar til volds for min egen person, och holder ham til Kost oc derforuden hannem contenterer. Denne har tilforne været Soldat oc brugis paa de farligste steder.

Noch holder en anden Karl som er nyh indtagen af mig til Bold-arbed, ved navn, Søfren Persen barnfødt i Sydland, oc ham baade med kost oc penge fornesjer for sin tienneste saa lenge som denne tiid staae paa.

Belangende vaaben oc gewehr, da findis inted saadant hos mig, uden hujs som tiener til Musarum castra.

Havn. 8 Sept. 1658.

Th. Bang mpp.

Ydermere hafver jeg i denne [tiid] En studiosum ved navn Jens Simonson Afens, som ieg efter R. M. ordre spiser, som jligemaade er miles praesidiarius.

Noch tuinde Personer af scolen i deris store nød spiser ieg etc.

Noch foruden min hustru, 4 sønner umyndige oc smaa oc 1 dotter, oc min Søster Margerret S. D. Erick Montadg²⁰⁴⁾ i mit hujs.

Noch 1 Stupige Johanne Christensdotter fød i Sydland ved Nalberrig, Maren Olufsdotter stegerpige fød i Sydland ved Wiborg, Kirsten Andersdotter fød i Halland ved Alsøe.

Paa en egen lille Seddel har Dr. Bang skrevet:

Mit hujses gewehr er bønner til vor herre, det ny oc gamle Testamente med andre bøger: Andet findis ey hos mig etc.

3.

Udi min Residenge findis efterstrevne personer.

1. Min Hustruis Moder, Magdalene²⁰⁵⁾ S. Borgemeester, Rasmus Skrivers af Marhuus.

204) Forhen Biskop i Ribe.

205) Moder til den nedenauførte Matth. Broberg, se Gjesfings Jubell. I, 270 f. og mit anf. Skr. S. 145 f.

3 Mester Niemanns Envoelbsen Brockmands Gaard findis
inted gewer uden en Flint Besse.

Hans E. Brockmand.
Egbd.

2.

Lista paa de personer som allerede ere enten udi min
Familie eller nu nyf indtagen i denne Farligtid.

M. Johannes Bircherod¹⁹⁹).

Simon Petri Hoffius²⁰⁰), Baccalaureus, mine børns præ-
ceptor oc min amanuensis, som nu stedse hafver gaaed til volds,
fiden Kongl. Maytz. mandater til Universitetet udgick om Stu-
denternis uforbigangelig tienniste paa samme sted i denne høste
(sic!) nød.

Christianus Stockfleth²⁰¹), Episcopi Christianensis filius,
har iligemaade verret præsidarius miles.

Petrus Georgii²⁰²) en prestis Søn udi Trundhjem, ilige-
maade præsidarius miles.

Hactenus Studiosi.

Herforuden hafver indtaget nyligen i mit huus en Karl ved
navn Niels Christensen fød paa Sandsholm udi Thy²⁰³), som

199) M. Jens B., den ældre, der ikke længe efter, 3 Okt. i. A., blev kaldet
til Prof. philos. (Binding: Reg. Acad. Hafn. p. 428—30).

200) Se mit Skr. om Studenternes Deltagelse i Kbhvns Forsvar S. 165,
203—08 og 217; naar jeg paa sidstnævnte Sted efter Nova litt. mar.
Balth. har sagt, at Hoff døde 1698, saa har jeg ikke lagt Mærke til,
at denne Esterretning atter tilbagekalbes i Aargangen 1700, pag. 45.
Han døde først 1708 (se H. S. Müller: Bidrag til Thrundhjem
Kathedralskoles Historie. Thrundhj. 1855, S. 10, 11, 18 og 98).

201) Se mit anf. Skr. S. 52—55, jfr. Nyt hist. Tidsskr. I, 500.

202) Uden Tvivl Peder Jørgensen Schielderup, se mit anf. Skr. S. 159,
200 og 203 ff. og Erlandsens biogr. Efterr. om Gejslighed i
Thrundhjem Stift, S. 188.

203) Med Hensyn til Spørgsmaalet om „Bevægelsen i den danske Be-
folkning“ er det ret interessant at lægge Mærke til, at næsten
alle de Tjenestefolk, hvis Fødested i det følgende angives, ere fødte i
Jylland.

gaar til volds for min egen person, och holder ham til Kost oc derforuden hannem contenterer. Denne har tilforne været Soldat oc brugis paa de farligste steder.

Noch holder en anden Karl som er nyh indtagen af mig til Bold-arbed, ved navn, Søfren Persen barnfødt i Sydland, oc ham baade med kost oc penge fornesjer for sin tienneste saa lenge som denne tiid staae paa.

Belangende vaaben oc gewehr, da findis inted saadant hos mig, uden huus som tiener til Musarum castra.

Havn. 8 Sept. 1658.

Th. Bang mpp.

Ydermere hafver jeg i denne [tiid] En studiosum ved navn Jens Simonson Afens, som ieg efter R. M. ordre spiser, som jligemaade er miles praesidiarius.

Noch tuinde Personer af scolen i deris store nød spiser ieg etc.

Noch foruden min hustru, 4 sønner umyndige oc smaa oc 1 dotter, oc min Søster Margerret S. D. Erick Montadg²⁰⁴⁾ i mit huus.

Noch 1 Stupige Johanne Christensdotter fød i Sydland ved Nalberrig, Maren Olufsdatter stegerpige fød i Sydland ved Wiborg, Kirsten Andersdotter fød i Halland ved Alsøe.

Paa en egen lille Seddel har Dr. Bang skrevet:

Mit huus' gewehr er bønner til vor herre, det ny oc gamle Testamente med andre bøger: Andet findis ey hos mig etc.

3.

Udi min Residenge findis efterstrevne personer.

1. Min Hustruis Moder, Magdalene²⁰⁵⁾ S. Borgemeester, Rasmus Skriver's af Marhuus.

204) Forhen Biskop i Ribe.

205) Moder til den nedenauførte Matth. Broberg, se Gjesfings Jubell. I, 270 f. og mit anf. Skr. S. 145 f.

2. Jeg oc min Hustrue, en Søn, oc en Daatter.
3. Min forige S. Hustruis Søsters Daatter, Maren Olufs-
daatter af Randerø.
4. Min Søns præceptor, Peder Jacobssen Winsløf²⁰⁶) af
Skaane.
5. Benedict Bentssen, Sognepræstens Søn af Garnsjund i
Norge.
6. 2 Tjeniste piger, Johanne Jens Daatter, oc Kirsten
Olufs Daatter.

8 Sept. 1658.

J. Knudssen
egh.

Gevehr findis i mit Huus.

1. en gammel Bøsse, som min Suoger, Matthias Broberg
tilkommer.
2. en gammel Bardisan, som den ene Vinge er af.
3. en Musquet, oc en Kaarde, med Vandeleer, som min
Søns præceptor haver tagit af hans Maytz gavehr, at gaa til
volds med; om ieg absente Rectore, kunde mist hannem af husit.
4. it. haver hand self en Kaarde.
5. Benedictus Bentssen haver af Kongl. Maytz gavehr,
som hand tien paa Kongens Skib med; en Musquet, med Van-
deleer og 1 Kaarde. 8 Sept. 1658.

J. Knudssen
egh.

4.

Jeg vnderstreffne hæfver vdi mit hus forbden min hustrue
och tre Smaae børn, disse effterstreffne Personer.

²⁰⁶) Stamfaderen til de lærde Winsløver, se Bloch: Den fynske Geistlig-
heds Hist. I, 492. Skandin. Lit. Selskabs Skr. 1815 I, 171 ff.

gaar til volds for min egen person, och holder ham til Kost oc derforuden hannem contenterer. Denne har tilforne været Soldat oc brugis paa de farligste steder.

Noch holder en anden Karl som er nyh indtagen af mig til Bold-arbed, ved navn, Søfren Persen barnfødt i Sydland, oc ham baade med kost oc penge fornesjer for sin tienneste saa lenge som denne tiid staae paa.

Belangende vaaben oc gewehr, da findis inted saadant hos mig, uden huus som tiener til Musarum castra.

Havn. 8 Sept. 1658.

Th. Bang mpp.

Ydermere hafver jeg i denne [tiid] En studiosum ved navn Jens Simonson Afens, som ieg efter R. M. ordre spiser, som jligemaade er miles praesidiarius.

Noch tuinde Personer af scolen i deris store nød spiser ieg etc.

Noch foruden min hustru, 4 sønner umyndige oc smaa oc 1 dotter, oc min Søster Margerret S. D. Erick Montadg²⁰⁴⁾ i mit huus.

Noch 1 Stupige Johanne Christensdotter fød i Sydland ved Nalberrig, Maren Olufsdatter stegerpige fød i Sydland ved Wiborg, Kirsten Andersdotter fød i Halland ved Alsøe.

Paa en egen lille Seddel har Dr. Bang skrevet:

Mit huus gewehr er bønner til vor herre, det ny oc gamle Testamente med andre bøger: Andet findis ey hos mig etc.

3.

Udi min Residenge findis efterstrevne personer.

1. Min Hustruis Moder, Magdalene²⁰⁵⁾ S. Borgemeister, Rasmus Skriveris af Marhuus.

204) Forhen Biskop i Ribe.

205) Moder til den nedenauførte Matth. Broberg, se Gjesfings Jubell. I, 270 f. og mit anf. Skr. S. 145 f.

2. Jeg oc min Hustrue, en Søn, oc en Daatter.
3. Min forige S. Hustruis Søsters Daatter, Maren Olufs-
daatter af Randerø.
4. Min Søns præceptor, Peder Jacobssen Winsløf²⁰⁶) af
Skaane.
5. Benedict Bentssen, Sognepræstens Søn af Garnsfund i
Norge.
6. 2 Tjeniste piger, Johanne Jens Daatter, oc Kirsten
Olufs Daatter.

8 Sept. 1658.

J. Knudssen
egh.

Gevehr findis i mit Huus.

1. en gammel Bøsse, som min Suoger, Matthias Broberg
tilkommer.
2. en gammel Bardisan, som den ene Vinge er af.
3. en Musquet, oc en Kaarde, med Vandeleer, som min
Søns præceptor haver tagit af hans Maytz gavehr, at gaa til
volds med; om ieg absente Rectore, kunde mist hannem af husit.
4. it. haver hand self en Kaarde.
5. Benedictus Bentssen haver af Kongl. Maytz gavehr,
som hand tien paa Kongens Skib med; en Musquet, med Van-
deleer og 1 Kaarde. 8 Sept. 1658.

J. Knudssen
egh.

4.

Jeg vnderstreffne hæfver vdi mit hus forbden min hustrue
och tre Smaae børn, disse effterstreffne Personer.

²⁰⁶) Stamfaderen til de lærde Winsløver, se Bloch: Den fynske Geistlig-
heds Hist. I, 492. Skandin. Lit. Selskabs Skr. 1815 I, 171 ff.

Mandsfold.

Jens Christensen W.²⁰⁷⁾ } Begge Studiosi, som gaar til
Oluff Lavriksen Grue } voldz med gevær.

Frederich Hanssen Rejsen²⁰⁸⁾, som gaar vdi Scholen.

Jacob Pedersen, min tiener, som holder vagt for mig paa
Balden.

Qvindfold.

Karen Seffrensdatter.

Bernille Lavriksdatter.

Dorethe Andersdatter.

Bobild Lavriksdatter.

Kirsten Michelsdatter.

Ellers ere der aldeles ingen fremmede personer vdi mit hus.
Hvilket Jeg vidner med egen haand.

Johan Wandall D.
mppa.

Vdi D. Johan Wandalls hus findes effterschreffne gevær och
Munition foruden hves trende Karle aff huset bruger paa Balden,
nemlig som følger,

En gammel Flintbyße.

En gammel Degen.

En handelier med 4 patroner,

Tvende Stych Kugler, som aff Svensten ere indstutte vdi
huset.

Denne anteguelße rigtig at vere, vidnes med egen haand
underschreffven.

Kjøbenhavn den 5 Septembr. 1658.

Johan Wandall
mppa.

207) Wandal (se mit anf. Str. S. 166).

208) Søn af Biskop Hans Hanssen Rejsen, lode som Præst ved Domkirken i
Viborg (Zwergius: Sjæll. Cler. 242—43).

5.

Weissen Mein liebester Doctor Müller mit seinem Eltesten sohn anigo nacher rosteck verreisset, bin ich in Meinen hauffe noch mit 6 kinderren nemlich 3 Döchter vndt 3 söhne, darvnter der eltester sohn nur von 7 Jahren dar beiß ich einem preceptor habe, vndt dreii gesunde welches sint frauwenpersohnen.

Agneta Docter Müllers.

An gewerre habe ich nicht mehr in meinnem hauffe Als 1 Muschet 1 Degen Welcheß der gebrauchet, der vor mit auff die wacht gehet.

Agneta Docter Müllers.

6.

J mit huß ere Ingen solch uden Een Student Johannes Harbort²⁰⁹).

En Tienere ved naffn Jonas, som daglig er paa voldene.

En piige.

Als Gewer har Jeg

1 Vhåse, som min tienere har paa volden.

1 Morgenstierne.

En pich.

Et harnisch med stormhat.

Hafniae 4 Sept. 1658.

P. Scavenius.

7.

Anno 1658 7 Septemb.

Kiendes ieg vnderstreffne at disse efftersølgende ere vdi mit Huus, oc ingen flere:

209) Denne kaldes i et samtidigt Uddrag af Univ.s Notarius: „en tydsk Famulus“. Da en stor Del af Scavenius's Regnskaber ikke ere skrevne med hans egen Haand, er denne J. Harbort fermodentlig Kencipisten.

Frederich Plum Som gaaer i vor Frue Skole.

Christen Michelsdaatter }
 Lisbet Pedersdaatter } tjenstefiger.

Nels Jenson, som gaaer for mig paa Vollen.

Til viterlighed vnder egen hand. Datum ut supra.

Peder Resen

eghd.

En rigtig Fortegnelse paa hvis over oc vnder Geveher ieg vnderstrefue hafuer vdi mit Huus, foruden den Byssæ oc Raare som min Karl bruger paa Vollen:

En Flinte Gynge Byssæ.

to Smaae Bysser.

En Byssæ, som horer Maior Christian Wendelboe til.

Et par Pistoler.

Et par Pistoler, som horer min Broder D. Povet Resen²¹⁰⁾ til.

Et par Pistoler med Gylster, som horer min Broder Nels Resen²¹¹⁾ til.

Et par Pistoler, som horer Maior Christian Wendelboe til.

En Puffert, hvis Stock er i Stecker.

Et Slagsverd, som horer Cort Plum til.

En Stacket Krumsabel, som horer Cort Plum til.

En Krumsabel, som horer Maior Christian Wendelboe til.

En Stridshammer.

4 Pund Krud.

En Sadel met Stiibøyles vdi, vden Bidsel.

En Sadel vden Stiibøyles, oc Bidsel.

210) Se Zwergius Sjæll. Cler. S. 242. Debe paa en Reise i Palestina; jfr. Th. Bartholinus Carmina, Hafn. 1669, p. 193.

211) Ikke anført hos Zwergius, derimod nævnes han i Lengnids Personalfist. Bidrag, vedt. Danmarks og Norges Geistlighed. 1847, 2 Ufd. S. 21.

tvende Sabeler med Stiiboyler oc vden Vidseker, som høret
 5. Michel²¹²⁾ vdi Gladsaxe til.

Til viterlighed vnder egen hand. 7 Sept. 1658.

Peder Resen
 egen hd.

8.

Fortegnelse paa de personer som paa denne tid er vdi
 Experientissimi D. Thomæ Bartholini²¹³⁾ Hus.

1. Literati. Jochim Hansend Wandell²¹⁴⁾.
 2. Jens Henninghen Vietenberg.
 3. En gammel bedagit Mand, ved navn Willads Nilfen, som
 med sin Hustru och deris søn (hvis Alder er 12 Aar) efter
 Thomæ Bartholini begiering vdi denne tid opholdis vdi for-
 benefndis Hus.
 4. Bartholini Tieniste pige, och en lille Dreng.
- Sevehr er her slet intit vdi Bartholini Hus. 7 Sept. 1658.

Willads Nielsen²¹⁵⁾
 Egen haandt.

9.

Efter Rectores befalning haffuer Jeg Andtegnat hueß Følch
 Jeg haffuer vdi mit hus:

Tuende Studenter den ene ved Raffn Niels Hansson Dostrup,
 den anden ved Raffn Marcus Barnholt, som med di andre Stu-
 denter gaar til wolds.

Noch min Mand's Tienet som och Dag och Nat gaar
 til Wolds

en liden Dreng som er høß Studenterne ved Raffn Niels.

212) Hr. Michel Sørensen Lemvig.

213) Var bleuen udeluffet ved Hjendens pludselige Ankomst for Kbhvn.

214) Blev saaret i Begyndelsen af Besæjringen, og findes derfor ikke i
 „Kullet over Studenternes Regiment“ (jfr. A. C. 2 Dtt. 1658).

215) Selve Optegnelsen er skrevet af en anden.

Frederich Plum Som gaaer i vor Frue Skole.

Christen Michelsdaatter }
 Lisbet Pedersdaatter } tjenestefiger.

Nels Jensen, som gaaer for mig paa Vollen.

Til viterlighed vnder egen hand. Datum ut supra.

Peder Resen

eghd.

En rigtig Fortegnelse paa hvis over oc vnder Geveher ieg vnderstrefue hafuer vdi mit Huus, foruden den Byssæ oc Raare som min Karl bruger paa Vollen:

En Flinte Gynge Byssæ.

to Smaae Bysser.

En Byssæ, som høerer Maior Christian Wendelboe til.

Et par Pistoler.

Et par Pistoler, som høerer min Broder D. Povet Resen²¹⁰⁾ til.

Et par Pistoler med Gylster, som høerer min Broder Nels Resen²¹¹⁾ til.

Et par Pistoler, som høerer Maior Christian Wendelboe til.

En Puffert, hvis Stock er i Stecker.

Et Slagsverd, som høerer Cort Plum til.

En Stacket Krumsabel, som høerer Cort Plum til.

En Krumsabel, som høerer Maior Christian Wendelboe til.

En Stridshammer.

4 Pund Krud.

En Sadel met Stiibøyles vdi, vden Bidsel.

En Sadel vden Stiibøyles, oc Bidsel.

210) Se Zwergius Sjæll. Cler. S. 242. Debe paa en Rejse i Palestina; jfr. Th. Bartholinus Carmina, Hafn. 1669, p. 193.

211) Ikke anført hos Zwergius, derimod nævnes han i Lengnids Personalfist. Bidrag, vedt. Danmarks og Norges Gejstlighed. 1847, 2 Afd. S. 21.

tvende Sabeler med Stiiboyler oc vden Vidseker, som høret
 5. Michel²¹²⁾ vdi Gladsaxe til.

Til viterlighed vnder egen hand. 7 Sept. 1658.

Peder Resen
 egen hd.

8.

Fortegnelse paa de personer som paa denne tid er vdi
 Experientissimi D. Thomæ Bartholini²¹³⁾ Hus.

1. Literati. Jochim Hansend Wandell²¹⁴⁾.
 2. Jens Henninghen Vietenberg.
 3. En gammel bedagit Mand, ved navn Willads Nilfen, som
 med sin Hustru och deris søn (hvis Alder er 12 Aar) efter
 Thomæ Bartholini begiering vdi denne tid opholdis vdi for-
 benefndis Hus.
 4. Bartholini Tieniste pige, och en lille Dreng.
- Gevehr er her slet intit vdi Bartholini Hus. 7 Sept. 1658.

Willads Nielsen²¹⁵⁾
 Egen haandt.

9.

Efter Rectores befalning haffuer Jeg Andtegnat hueß Følch
 Jeg haffuer vdi mit hus:

Tuende Studenter den ene ved Raffn Niels Hansson Dostrup,
 den anden ved Raffn Marcus Barnholt, som med di andre Stu-
 denter gaar til volds.

Noch min Mand's Tjener som och Dag och Nat gaar
 til Volds

en liden Dreng som er høß Studenterne ved Raffn Niels.

212) Hr. Michel Sørensen Lemvig.

213) Var bleven udeløst ved Hjendens pludselige Ankomst for Kbhvn.

214) Blev saaret i Begyndelsen af Besæjringen, og findes derfor ikke i
 „Rullen over Studenternes Regiment“ (jfr. A. C. 2 Dft. 1658).

215) Selve Optegnelsen er skrevet af en anden.

Noch min Faders Kusch som hand mig har lant (Efter som
ellers ingen Mand Følch er i huset mens Alle til Volds) Som
om Natten vaage og tager vare paa huset for Ildbrand.

Tuende Tienispiger.

Ellers haffuer Jeg ingen i huset.

Syster D. Christen
Ostenfeldts.

Gevehr haffuer Jeg indtet udj mit hus videre en 5 Mus-
quetter som alle er vferdig Paa en Studenters Kammer som hand
er fra Nøst — 5 gamle vferdig Bøsser.

Noch en par Pistoller.

1 gammel Messbegn.

Anno 1658 den 7 September.

Syster D. Christen
Ostenfeldts.

10.

Fortegnelse paa hviff personer, som ere i mit hus.

Jeg og min hustru og barn.

D. Jacob Matthisonff hustru Af Aarhus.

Matthiæ Jacobson Aarhusiensis Studiosus.

Stephan Oleson	} Skoleffpersoner.
Poul Jensen	
Peder Jensen	

not

Holger Tott	} tvende smaa Herremænd	S. Otte Tottiff Sønner.
Tage Tott		

Jonas Pedersen, Deriff Præceptor.

Herforuden qvindfolk.

Anne Jensen Daatter.

Johanne Johans Daatter.

Maren Andersff Daatter.

Maren Nielsff Daatter.

København den 4 Sept. 1658
Erasmus Poulson Vinding.

Fortegnelse paa hviff gever som nu er i mit huß.

- 3 bøger, som mine studiosis tilhører.
- 1 musqvete som er hanss Kong. May.
- 3 Kaarder.
- 2 Vernekaarder.
- 1 stridzhammer.

København den 4 Sept. 1658.

Erasmus Poulson Vinding.

11.

Udj mit huß befindis hos mig, min Datters liden Søn paa 7 Aar, hans Skollemester som læß for hannem en Student som med dj andre Studenter gaar til wolds,

En Skriffuer som for mig Skriffuer Kirckens Regenschab²¹⁶⁾ och andet, som om Natten vaager och seer til mit huß for Ildbrand.

En Karl, som Dag og Nat gaar til wolds,

En Rudsch (Efterdj mine heste til Kongens behoff er fra mig Kommet) er udj min datters huß om Natten och vaager for Ildbrand, och andet Efferdij som hindis Mand Doctor Christen Ostensfeldt er icke hieme, och alle dj andre Mand Folsch er til wolds,

Noch er hos mig min datters liden datter och 2 Andre Smaa Biger som hører min Datters Mand Doctor Christen til, som nu udj denne tid er hos mig Efterdj Doctor Christen som for om meldt er icke er hieme,

Noch Tuende Thieniste Biger.

Ellers loserer ingen Fremmede her udj huset.

Kjøbenhaffn den 7 Septemb. Ao 1658.

Jacob Finck mpp.

Er udj mit huß 12 Musquetter med der tilhörige Bander

216) M. Sak. Fimte var Frue Kirkes Børge.

lerer, som bleff tilbage, der Hans Maytz. forleden Vindter bekom de 700 Musquetter af Frue-Kirckes Pant.

Noch en Hob Musquette Piber heller Løb som icke er Skiefftet, ey heller Laaße til.

Noch findes her Et gammel Nøstet harnisk, och en Visk, 3 Andre Bøker.

1 par Pistoler

1 Nøysje Karde

Jacob Finck mpp.

12.

Foruden mig sielf oc mine Sex Børn, tre Sønner oc tre Døttre²¹⁷), blandt hvilke min Eldeste Søn, Christian Spormand, er Voluntaire under Oberste Wactmester Pølsen, oc hafver sin Nidknecht ved Nafn Peder Jensen, efterfom hand opvarter hans Mayt. med to Heste,

Ere udi mit Hus Efterfølgende Personer,

som hos mig hafver deris underholding.

En Jomfru som er Christian Sinclars Broderdaatter.

Min Syster en Gucke.

Trende Piger.

En stor Knecht som Jeg holder paa wact Samt en Pige som Jeg holder paa woldarbeide, Nock en liden Jydsf Dreng, hvis Broder har tient mig tilføren, som derfor af Tillid til denne besverlige Tid søger sit tilhold til mit Hus, efterfom hand ellers intet har at lesve af. Item ere to fengelliggende en ved Nafn Anders Hegelund oc den anden Tomas Pedersen.

Herforuden

Er min Broder²¹⁸) for et Aar siden, der Jyderne flyctede

217) I Konsist. Retsprotokol (23 Marts 1661) findes nogle af Børnenes Navne (Anne Kathrine, Eleonora, Hans og Jakob Sp.) og flere Oplysninger om den Spormandske Familie.

218) Det er formodentlig denne, som nævnes i Act. Cons. 12 Maj 1660, hvor det hedder: „Kirsten, jal. Doct. Mortens, fordum Bispeps

Fortegnelse paa hviff gever som nu er i mit huß.

- 3 bøger, som mine studiosis tilhører.
- 1 musqvete som er hanss Kong. May.
- 3 Kaarder.
- 2 Bernekaarder.
- 1 stridzhammer.

København den 4 Sept. 1658.

Erasmus Poulson Vinding.

11.

Udj mit huß befindis hos mig, min Datters liden Søn paa 7 Aar, hans Skollemester som læß for hannem en Student som med dj andre Studenter gaar til wolds,

En Skriffuer som for mig Skriffuer Kirckens Regenschab²¹⁶⁾ och andet, som om Natten vaager och seer til mit huß for Ildbrand.

En Karl, som Dag og Nat gaar til wolds,

En Rudsch (Efterdj mine heste til Kongens behoff er fra mig Kommet) er udj min datters huß om Natten och vaager for Ildbrand, och andet Efferdij som hindis Mand Doctor Christen Ostensfeldt er icke hieme, och alle dj andre Mand Folsch er til wolds,

Noch er hos mig min datters liden datter och 2 Andre Smaa Biger som hører min Datters Mand Doctor Christen til, som nu udj denne tid er hos mig Efterdj Doctor Christen som for om meldt er icke er hieme,

Noch Tuende Thieniste Biger.

Ellers loserer ingen Fremmede her udj huset.

Kjøbenhaffn den 7 Septemb. Ao 1658.

Jacob Finck mpp.

Er udj mit huß 12 Musquetter med der tilhörige Bander

216) M. Sak. Fimte var Frue Kirkes Børge.

lerer, som bleff tilbage, der Hans Maytz. forleden Vindter bekom de 700 Musquetter af Frue-Kirckes Pant.

Noch en Hob Musquette Piber heller Løb som icke er Skiefftet, ey heller Laaße til.

Noch findes her Et gammel Nøstet harnisk, och en Visk, 3 Andre Bøser.

1 par Pistoler

1 Meyse Karde

Jacob Finck mpp.

12.

Foruden mig sielf oc mine Sex Børn, tre Sønner oc tre Døttre²¹⁷), blandt hvilke min Eldeste Søn, Christian Spormand, er Voluntaire under Oberste Wactmester Pølsen, oc hafver sin Nidknecht ved Nafn Peder Jensen, efterfom hand opvarter hans Mayt. med to Heste,

Ere udi mit Hus Efterfølgende Personer,

som hos mig hafver deris underholding.

En Jomfru som er Christian Sinclars Broderdaatter.

Min Syster en Gucke.

Trende Piger.

En stor Knecht som Jeg holder paa waact Samt en Pige som Jeg holder paa woldarbeide, Nock en liden Jydsf Dreng, hvis Broder har tient mig tilføren, som derfor af Tillid til denne besverlige Ljd søger sit tilhold til mit Hus, efterfom hand ellers intet har at lesve af. Item ere to fengelliggende en ved Nafn Anders Hegelund oc den anden Tomas Pedersen.

Herforuden

Er min Broder²¹⁸) for et Aar siden, der Syderne flyctede

217) I Konsist. Retsprotokol (23 Marts 1661) findes nogle af Børnernes Navne (Anne Kathrine, Eleonora, Hans og Jakob Sp.) og flere Oplysninger om den Spormandske Familie.

218) Det er formodentlig denne, som nævnes i Act. Cons. 12 Maj 1660, hvor det hedder: „Kirsten, jal. Doct. Mortens, fordum Bispeps

for Svensken her osver til Sieland, kommen fra Randers med sin Hustru oc hendis Syster og fire Børn, sampt en liden Dreng oc en Pige, hvilke endnu ere udi mit Hus.

Bevehr belangende som findes i mit Hus, da hafver Jeg icke videre end det som min Son med hans Rids-Knecht bruger saa vel som hvis min Mosqvetterer gaar til Wolds med: uden en Mosqvette som Stocken blef i sønder sket paa af en Svensk Kugel i det første Udfald forne min Knecht med de andre gjorde, sampt en Pistol oc en Kaarde hand tog fra en Svensk Rytter hvilken hand feldede. Min Broder befiender sig at hafve to Pistoler oc to Stackede Væpser.

Hafniae 1658 den 4 Septemb.

Veder Spormand.
Ehd.

13.

Efter Hans Kongelig Mayestetis min Allernaadigste Herris och Kongis befaling, giffuer Jeg underschreffne underdanigst til-

i Aarhus, Esterleverste havde ved hendes Svoger Christian Spormand ladet anholde hos Magnificum Rectorem, at hun under Universitetets Jurisdiction og Protection maatte annammes. Hvilket hende som en gejstlig Sule blev bevilget, dog med saadan Villkaar, at Universitetet nu ej besværes dermedst den Kontribution, som Byens Lovrighed af den Arvepart, som hende efter hendes sal. Moder, Ingeborg Matthis Hanssøns, er tilfalden, prætenderer og fordrer." — Dog havde M. Ved. Spormand ogsaa en anden Broder ved Navn David Sp. — Kirsten sl. Dr. Mortens er den Bispeinde i Aarhus, der er saa bekjendt for sin tragiske Skjebne; hun blev uskyldig anklaget baade for Trolddom og for Egtetabsbrud, og fik først efter mange Gjenordigheder Dprejning (see Zwergius: Sjæll. Cleresie S. 554 f.). Hun nævnes endnu i Konsist. 8 Retsprotokol 29 Juni og 6 Juli 1664. Med Hensyn til hvad Worm beretter (II, 26), at hun var en Datterdatter af den bekjendte Tolder Fr. Level i Helsingør (se Hist. Tidsskr. V, 457 ff), der nedstammede fra en stotil Adelsstægt, vil jeg erindre om, at Familien Spormand ogsaa var fra Helsingør og paa sødrene og mødrene Side nedstammede fra stotil adelige Familier (se Wiinding: Reg. Acad. Hafn. p. 334 sq.).

lerer, som bleff tilbage, der Hans Maytz. forleden Vindter bekom
de 700 Musquetter af Frue-Kirckes Pant.

Noch en Hob Musquette Piber heller Løb som icke er
Skiefftet, ey heller Laaße til.

Noch findes her Et gammel Nøstet harnisk, och en Visk, 3
Andre Bøker.

1 par Pistoler

1 Nøysje Karde

Jacob Finck mpp.

12.

Foruden mig sielf oc mine Sex Børn, tre Sønner oc tre
Døttre²¹⁷), blandt hvilke min Eldeste Søn, Christian Spormand,
er Voluntaire under Oberste Wactmester Volsen, oc hafver sin
Nidknect ved Nafn Peder Jensen, efter som hand opvarter hans
Mayt. med to Heste,

Ere udi mit Hus Efterfølgende Personer,

som hos mig hafver deris underholding.

En Jomfru som er Christian Sinclars Broderdaatter.

Min Syster en Gucke.

Trende Piger.

En stor Knecht som Jeg holder paa wact Samt en Pige som
Jeg holder paa woldarbeide, Nock en liden Jydsf Dreng, hvis
Broder har tient mig tilføren, som derfor af Tillid til denne be-
sverlige Ljd søger sit tilhold til mit Hus, efter som hand ellers
intet har at lesve af. Item ere to fengelliggende en ved Nafn
Anders Hegelund oc den anden Tomas Pedersen.

Herforuden

Er min Broder²¹⁸) for et Aar siden, der Syderne flyctede

217) I Konsist. Retsprotokol (23 Marts 1661) findes nogle af Børnenes
Navne (Anne Kathrine, Eleonora, Hans og Jakob Sp.) og flere Op-
lysninger om den Spormandske Familie.

218) Det er formodentlig denne, som nævnes i Act. Cons. 12 Maj 1660,
hvor det hedder: „Kirsten, jal. Doct. Mortens, fordum Bispeps

for Svensken her osver til Sieland, kommen fra Randers med sin Hustru oc hendis Syster og fire Børn, sampt en liden Dreng oc en Pige, hvilke endnu ere udi mit Hus.

Bevehr belangende som findes i mit Hus, da hafver Jeg icke videre end det som min Son med hans Rids-Knecht bruger saa vel som hvis min Mosqvetterer gaar til Wolds med: uden en Mosqvette som Stocken blef i sønder sket paa af en Svensk Kugel i det første Udfald forne min Knecht med de andre gjorde, sampt en Pistol oc en Kaarde hand tog fra en Svensk Rytter hvilken hand feldede. Min Broder befiender sig at hafve to Pistoler oc to Stackede Væpser.

Hafniae 1658 den 4 Septemb.

Veder Spormand.
Ehd.

13.

Efter Hans Kongelig Majestetis min Allernaadigste Herris och Kongis befaling, giffuer Jeg underschreffne underdanigst til-

i Aarhus, Esterleverste havde ved hendes Svoger Christian Spormand ladet anholde hos Magnificum Rectorem, at hun under Universitetets Jurisdiction og Protection maatte annammes. Hvilket hende som en geistlig Sule blev bevilget, dog med saadan Villkaar, at Universitetet nu ej besværes dermedst den Kontribution, som Byens Lovrighed af den Arvepart, som hende efter hendes sal. Moder, Ingeborg Matthis Hanssøns, er tilfalden, pretenderer og fordrer." — Dog havde M. Ved. Spormand ogsaa en anden Broder ved Navn David Sp. — Kirsten sl. Dr. Mortens er den Bispeinde i Aarhus, der er saa bekjendt for sin tragiske Skjebne; hun blev uskyldig anklaget baade for Trolddom og for Egtelstabsbrud, og fik først efter mange Gjenordigheder Dprejning (see Zwergius: Sjæll. Cleresie S. 554 f.). Hun nævnes endnu i Konsist. 8 Retsprotokol 29 Juni og 6 Juli 1664. Med Hensyn til hvad Worm beretter (II, 26), at hun var en Datterdatter af den bekjendte Tolder Fr. Leyel i Helsingør (se Hist. Tidsskr. V, 457 ff), der nedstammede fra en stotil Adelsstægt, vil jeg erindre om, at Familien Spormand ogsaa var fra Helsingør og paa sødrene og mødrene Side nedstammede fra stotil adelige Familier (se Wiinding: Reg. Acad. Hafn. p. 334 sq.).

tiende, att Jeg haver i mit Huus Rectorem ſcholæ Malmö-gianæ²¹⁹⁾, ſom nogle dage ſøren Tienden ankou, var kommen hidoffuer med ſin Søn, en ung ſcholens Perſon, ſit fornøden arende huſ atſchillige gott foldy att forette, och kunde ſiden icke komme offuer igen. Och haſſuer Jeg Tre Studiosos, aff hvilcke de tuende huſ mig ſpiffis, hvilcke Tre Studiosi dag och nat søger deris poſt paa volden. Och er udi mit Huus it Bige barn, huiſ Formyndet Jeg er: Och haſſuer Jeg to tieniſte Piger, och derforuden giſſuer Jeg en gammel almiſſe quinde ſin ophold huſ mig. Ydermehre haver Jeg til indquartering en Major offuer Attelleriet og en Støch Juncker.

Aff hierttet herhuſ onſchendis, att den Allommetigſte Gud naadeligen vilde forlene hans Kongelig Mayeſtet en onſchelig Seyer offuer ſine Tiender. Hafnia den 9 Septemb. 1658

Hans Zoega.
mpp.

Efter Hans Kongelig Mayeſtetis, min Allernaadigſte Herris och Kongis beſalning anlangende huiſ Gewer udi mit Huus ſindis, da haver Jeg foruden den Perſonis ſuldkommen gewer, ſom dagligen for mig gaaer til volds, en Degen, en god lang byſſe med ſyerlaais, en handeleer, en Piſtol med dobbelt ſtud, och en Piſtol med it ſchud, och en Sabel, med Krud och lod eſſter Kriegs maneer.

Onſchendes Hans Kongelig Mayeſtet en veldig Seyer aff Himmelen imod ſine Tiender, Huortil Jeg ochſaa underdaanigt med liiff blod och formue ſchall lade mig ſindis aff yderſte eſſne aldelis villig och redbon. Hafnia den 8 Septemb. 1658

Hans Zoega.
mpp.

219) M. Peder Hermansſen (ſe Riey: Skånſka Skolväſendets Hiſtoria. S. 370).

14.

Suis folct der findes udi M. Bartoli Bartholini²²⁰) hus i lille
Ganike stiede.

Corfitz Braem.

Ægidius Laurentii²²¹).

Anders Brun. Dreng

Mette Persdatter Kockepige.

Maren Milsdatter. Stupige.

Corfitz Braem²²²)

mpp.

Suis Gewehr der findes i M. Bartoli Bartholini hus i lille
Ganike stiede.

To Musqueter som er Kongens.

To Karer som er wor egen.

To Wandelerer som er Kongens.

Corfitz Braem

mpp.

15.

M. Willum Langes originale Optegnelser mangle, derimod Hayes sølgende Udbrug af dem ved Universitetets Notarius M. Chr. Stenbuch.

Personer: „Hans Hustru. Hans Broder, Ingenieur i Kongel. Mai. tieniste. 2 Karle oc en dreng med vaaben paa vact. 3 piger.“

Vaaben: „Et par pistoler laante aff hans Kongel. Høi-
hed²²³). En reiseflaare. 2 Rugler aff Suensten indstytte“.

220) Var bleuen udelukket ved Fjendens pludselige Komme.

221) Tode som Præst i Bylderup (se Tørpager: Ripæ Cimh. p. 626, og Schejmearchivets Marsberetning I, Till. S. 28).

222) Søn af Gøbert Braem, en meget rig og anset Kjøbmand i Kbhvn, der døde 1655 (se Lh. Bartholinus Carmina, p. 93). M. B. Barthelin var Sønnens Formynder.

223) Kronprinds Christian, hvis Præceptor M. Lange var siden 1656.

16.

Wdi M. Jørgen Eilerfens Residenge sündis høfstegete Følsch och
Personer.

Foruden hannem selff och hans tuende w-myndige smaa Børn,
En Daatter och en Sen.

Tvende Qvindis Personer som huusit betiener, Dend Gene
hans Søster Daatter, Maren Mogensdaatter, Dend Anden Else
Christensdaatter, som tiener for Kost och Løn.

En gaardkarll Jens Hansen som nat och dag vacten betiener
paa Byens volde.

Tvende Studiosi Dend Gene hans Børns Pædagogus Niels
Nasmusson Thegelgaard. Dend Anden Johannes Erii Mon-
radus²²⁴) som och iligemaade begge gaae til volds.

Fjire Discipler her aff Kjøbenhavns Schole, Dend Gene
Iffuer Thommeffon Hans Syster Daatter Sen. Dend Anden
Eiler Clausen hans Syster Sen. Dend Tredie Niels Michelfson
aff Nachschov i Laaland. Dend Fierde Søren Henrichsen Finche
aff Malmøe i Skaane, som paa 6 Aars tiid haffuer gaaed her i
Schole. Kjøbenhavn den 4 7br. 1658

Jørgen Eilerfion
Egen hand.

Wdi M. Jørgen Eilerfens huus, det gevær undertaget, som
hans Karll gaar paa vagt med, och de tuende Studiosi bruger
paa deris post, sündis juted, uden en liden reysfedegn och et par
gamle pistoler, paa huilche stocher paa den ene er Sønder, och
en Sadell. Till vitterlighed [under] min Egen haand, Kjøbens-
haffu den 6 Sept. Anno 1658.

Jørgen Eilerfion
Egen hand.

224) Sen af Biskop Erik Monrad i Ribe; blev 1682 adlet, døde som
Statsraad og Landkommisjer i Fyn, Ejer af Hillebjerg og Rallebølle
(Gjesing: Jubellærere III, 224). Af hans efterladte interessante
haandstrevne Meddelelser om hans Liv ere Brudstykker meddelte af
Nverup i Frederik III.s Hist. S. 426—28, og af Werlauff i Ef-
terretn. om Borros Lphold ved det danske Hof S. 30 f., i Hist. An-
tegnelser til Holbergs Lysstipil S. 122 f. og maaste flere Steder.

14.

Fortegnelse paa huis folk ieg underschrefne haver i mit huus.

Hans Oleſſen Falck	}	Studiosi ſom holde vact paa volden under capitein Fredſis compaignie.
Peder Pedersſon Bergensis		
Nathanael Madsſon		
En tieniſtepige		

Kjøbenhavn den 4 Septemb. aar 1658.

Chr. Stenbuch.
